

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

- en studie av selvbilde og kropp hos ungdom

Cathrine Stag
VÅREN 2006
cand. polit. 1992

UNIVERSITETET I OSLO
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

Sammendrag

I denne oppgaven har jeg sett nærmere på hvilken rolle kropp og identitet har i det moderne samfunn, slik det kommer til uttrykk blant ungdom. Selvbilde, identitet og kropp er tydelig forbundet med hverandre. Det sentrale spørsmålet er hvorfor jenter har dårligere selvbilde enn gutter, og hvorfor de er mindre fornøyde med kroppen sin. Det er kanskje mulig å forklare dette med at gutter generelt har høyere tanker om seg selv, men studier av selvbilde har for eksempel vist at gutter har et bedre akademisk selvbilde enn jenter på tross av at jenter generelt får bedre karakterer.

Oppgavens hovedproblemstilling er; *"Hvordan tenker og forstår ungdom sitt selvbilde og sin kropp, og hvilken betydning det har for deres liv?"* Andre spørsmål som også belyses er: Finnes det en sammenheng mellom selvbilde og vurdering av egen kropp hos ungdom? Hvorfor finner vi så tydelige kjønnsforskjeller i vurdering av selvbilde og kropp blant ungdom? Og på hvilken måte inkorporeres kroppsidealene hos ungdom?

Jeg benyttet såkalt metodetriangulering, det vil si at jeg både har analysert data fra spørreskjemaundersøkelsen Ung i Norge 2002 (UiN-02) og fra seks kvalitative dybdeintervjuer som jeg gjennomførte i en ungdomsklubb over en periode på tre måneder våren 2004. UiN-02 undersøkelsen er gjennomført av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) med midler fra Norges Forskningsråd (NFR). Ungdommene som inngår i undersøkelsen er trukket ut av Statistisk sentralbyrå (SSB) fra 73 skoler, 47 ungdomsskoler og 26 videregående skoler.

Først og fremst er det de psykologiske teorier om selvbilde som er sentralt i forhold til oppgavens kvantitative analyser. Susan Harters Selvbildeskala (SPPA) ligger til grunn for variablene i spørreskjemaene og selvbildevariabelen i UiN-02 undersøkelsen. I følge Harter består en persons selvbilde av fem ulike dimensjoner eller områder, hvor ikke alle er like sentrale for alle personer. Disse dimensjonene er: Globalt selvbilde, skoleprestasjoner, sosiale relasjoner, kroppsbilde og nære venner. I oppgaven ser jeg nærmere på alle disse dimensjonene i et kjønnsperspektiv.

Teoriene jeg benytter om identitet og kroppsbilde tar utgangspunkt i et dynamisk kroppsbilde som endres gjennom erfaring og over tid. Jeg ser på sammenhengen mellom selvbilde og kroppsbilde for deretter å peke på spesifikke teorier for gutter og jenter. Anthony Giddens teori om identitet i det moderne samfunn brukes som grunnlag for de kvalitative analysene av dybdeintervjuene.

De statistiske analysene viser at jenter er tilbøyelige til å si at de har dårligere selvbilde enn gutter. Jenter foretrekker mange venner de kan stole på, mens gutter vanligvis velger en nær venn. Det er viktigere for jenter å bli akseptert av jevnaldrende, mens gutter fremstår som mer selvstendige og ikke så avhengige av andres meninger. Ved å stykke opp komponentene i selvbildevariabelen, ble det klart at utseende og kropp var den mest sentrale forklaringsvariabelen for selvbilde. Med andre ord har ens oppfatning av egen kropp mer å si for hvordan en har det totalt enn de andre selvbildekomponentene. Jenter har også betydelig dårligere kroppsbilde enn gutter, noe som tyder på at å være senere fysisk moden enn jevnaldrende er mer komplisert for jenter enn for gutter. Jenter som selv føler seg tynne har bedre kroppsbilde enn jenter som opplever seg som normale eller overvektige, mens dette ikke er utslagsgivende for gutter, hvor de som føler seg som alle andre har best kroppsbilde.

Analysen av dybdeintervjuene tyder på at det er ulike ting som påvirker selvbildet hos gutter og jenter. Mens gutter mener at de får bedre selvbilde ved å oppnå konkrete mål de setter seg, sier jentene at de har større behov for ros, komplimenter og anerkjennelse fra venner. For gutter er også anerkjennelse viktig, særlig i forhold til skoleprestasjoner, men det er tilbakemelding fra foreldre de søker mest etter. I likhet med de sentrale funnene fra spørreskjemaundersøkelsen, viste intervjuene at kropp og utseende er viktig for selvbildet. For ungdommene som intervjues, er det viktig å være individuelt forskjellig fra andre, for å få respekt og for tilfredshet med eget selvbilde. Medias påvirkning på barn og unge er stadig et viktig tema i samfunnet. I denne oppgaven har jeg tatt opp at forskjellen i fremstillingen av kvinne- og mannskroppen kan være en påvirkningsfaktor for ungdoms selvbilde.

Forord

Arbeidet med denne oppgaven har vært lærerikt, spennende og engasjerende. Jeg har levd med disse problemstillingene så lenge at det blir både vemodig og trist å gi slipp på dem. Samtidig har denne oppgaven gitt meg mye kunnskap både om temaet og meg selv, som jeg gleder meg til å ta med meg videre.

En rekke personer har bidratt med hjelp og inspirasjon i arbeidet med denne hovedoppgaven. Jeg vil først og fremst takke mine veiledere Ulla-Britt Lilleaas og Åse Strandbu for god veiledning, støtte og engasjement underveis. Jeg vil også takke Norsk institutt for forskning om Oppvekst, Velferd og Aldring (NOVA) for at jeg fikk benytte datamaterialet fra ”Ung i Norge 2002” – undersøkelsen, og at jeg fikk disponere studentplass i denne perioden. Dessuten vil jeg takke alle medstudenter og ansatte for stadige oppmuntringer og utallige interessante og lærerike samtaler på studentkontoret.

Dessuten vil jeg takke alle ungdommene som stilte opp til intervjuer. Dere har bidratt med ny innsikt og spennende vinklinger til temaet. Uten dere ville ikke denne oppgaven blitt hva den er blitt.

Jeg også takke venner og familie for tålmodighet og forståelse i en lang og til tider tung prosess. Uten deres hjelp og støtte underveis ville jeg ikke kommet meg i land. Til slutt vil jeg rette en særlig takk til mine to fantastiske korrekturlesere Hanne-Elise og Ronny.

Tusen takk!

Oslo, april 2006

Cathrine Stag

INNHold

SAMMENDRAG	III
FORORD	V
INNHold	VII
KAPITTEL 1. INNLEDNING	1
1.1 BAKGRUNN FOR OPPGAVEN	2
1.2 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING	3
1.3 STRUKTURERING AV OPPGAVEN	4
KAPITTEL 2. TEORETISKE PERSPEKTIVER OG BEGREPER	7
2.1 SELVBILDE	7
2.1.1 <i>Forholdet mellom selvbilde og selvet</i>	9
2.2 KROPPSBILDE	10
2.2.1 <i>Forbindelsen mellom selvbilde og kroppsbilde</i>	10
2.2.2 <i>Jenters kroppsbilde – en medieskapt virkelighet</i>	11
2.2.3 <i>Gutters kroppsbilde – disiplinering av følelser</i>	14
2.3 KROPPENS SOSIOLOGI	16
2.3.1 <i>Identitet og modernitet</i>	17
2.3.2 <i>Kritikk av Giddens</i>	20
2.3.3 <i>Oppsummering av teorigrunnlaget</i>	20
KAPITTEL 3. METODISKE FORHOLD - KVANTITATIV METODE	23
3.1 VALG AV METODE	23
3.2 UNG I NORGE 2002	23
3.2.1 <i>Datamateriale og utvalg</i>	23
3.2.2 <i>Datainnsamling og svarprosent</i>	24
3.3 OM MÅLEINSTRUMENTENE	25
3.3.1 <i>De avhengige variablene</i>	25
3.3.2 <i>De uavhengige variablene</i>	27
3.4 STATISTISKE ANALYSER	28
3.5 VALIDITET	29
KAPITTEL 4. ANALYSER AV SURVEYMATERIALET	31
4.1 DIMENSJONENE I SELVBILDEVARIABLEN	31
4.1.1 <i>Global selvaktelse</i>	31
4.1.2 <i>Nære venner</i>	32
4.1.3 <i>Sosial akseptering</i>	33
4.1.4 <i>Tilfredshet med skolearbeid</i>	34
4.1.5 <i>Kroppsbilde</i>	34
4.2 DET GENERELLE SELVBILDE	35
4.2.1 <i>Kjønnforskjeller i selvbildet</i>	35
4.2.2 <i>Selvbiledomener som forklarer variasjonen i global selvaktelse: betaverdier</i>	36
4.3 KROPPSBILDE OG FYSISK UTVIKLING I PUBERTETEN	38
4.4 FØLE SEG TYKK ELLER TYNN	42
4.5 Å VÆRE SOM ALLE ANDRE	44

KAPITTEL 5. METODISK RAMMEVERK - KVALITATIV METODE	47
5.1 OM DYBDEINTERVJUENE	47
5.1.1 Rekruttering av informanter	47
5.1.2 Å forstå ungdommene	48
5.1.3 Min rolle	48
5.2 HVA DE KVALITATIVE INTERVJUENE KAN BELYSE	49
5.2.1 Ungdomsklubben	49
5.2.2 Hvem er informantene?	50
5.2.3 Gjennomføringen av intervjuene	52
5.3 ETISKE BETRAKTNINGER	52
KAPITTEL 6. ANALYSER AV INTERVJUMATERIALET	55
6.1 ”GODT NOK FOR MEG SELV”	55
6.1.1 Nære relasjoner	57
6.1.2 Måloppnåelse	60
6.2 IDEER OM KROPP	62
6.3 KROPP OG SKJØNNHETSIDEALER	65
6.4 DISIPLINERING AV KROPPEN	69
6.5 STIL, SMAK OG PREFERANSER	73
6.5.1 Mote og klesstil	73
6.5.2 Musikksmak og klesstil - to sider av samme sak	75
6.5.3 Motekropp, eller ikke motekropp	79
KAPITTEL 7. MOT EN KJØNNET IDENTITET	83
7.1 TØFFE JENTER OG MYKE GUTTER	83
7.2 ANSVAR FOR EGEN KROPP	85
7.3 KROPPER I MEDIA	88
7.4 VENNSKAP OG SELVBЕКРЕFTELSE	91
KAPITTEL 8. KONKLUSJON OG AVSLUTTENDE KOMMENTARER	95
8.1 OPPSUMMERING AV HOVEDFUNN	95
8.2 METODOLOGISKE FORKLARINGER PÅ FORSKJELLER I SELVBILDE	97
8.1.1 Operasjonalisering av begreper	98
8.1.2 Et kjønn språk om kroppen	98
8.3 SUBSTANSIELLE FORKLARINGER PÅ FORSKJELLER I SELVBILDE	99
8.2.1 Skjønnhetsidealer	99
8.2.2 Kropp – viktigere for jenter?	100
8.4 AVSLUTNING	100
LITTERATUR	103
Vedlegg 1: Intervjuguide	111
Vedlegg 2: Informasjonsbrev til foresatte	113
Vedlegg 3: Informasjonsbrev til informantene	114
Vedlegg 4: Prosjektbeskrivelse – Prosjektgodkjenning fra NSD	115

KAPITTEL 1. INNLEDNING

Blant politikere, i media og i forskningen uttrykkes stadig en bekymring over en ekstrem kroppsfiksering i det offentlige rom. Ungdom og barn er den gruppen en særlig bekymrer seg for. På Internett eksisterer det en nettside som heter deiligst.no, hvor ungdom legger ut bilder av seg selv, og en kan stemme på dem man liker og dem man ikke liker. En kan chatte med andre brukere og utfordre andre til duell om hvem som har det beste bildet, eller bli ukas vinner om man får flest stemmer i en kategori. Å få mange poeng på denne siden kan gi status i noen miljøer. Blant de som bruker dette nettstedet oppgir jentene vanligvis at de er 14-18 år, mens guttene er omtrent 15-21 år¹. Enten legges det ut bilder av ansiktet, eller av kroppen, og da behøver ikke ansiktet nødvendigvis å være med. På bildene poserer guttene med bar overkropp – ofte i bare trusa eller med kun et badehåndkle - de ”flexer” muskler og viser i særdeleshet frem magemusklene sine. Jentene poserer med halvåpne munn og slørete blick, de vrir og bender kroppen i forskjellige positurer inspirert av modeller, gjerne bare i tanga eller bh. Åpenbart mestrer disse jentene pornosjangeren.

Hva motiverer ungdom til å gjøre dette? Ekshibisjonisme? Får selvbildet en ønsket oppsving av oppmerksomhet fra andre? Eller er det slik at de trenger oppmerksomhet fra andre og komplimenter for kroppen sin for å føle seg vellykket? Ungdomstiden innebærer generelt store og drastiske kroppslige og psykiske forandringer. Mange opplever å ikke kjenne seg selv igjen, og at kroppen nærmest blir fremmed for dem. Selvbildet er derfor sterkt knyttet til kroppsbildet i ungdomstida. Forskere har funnet at gutter har generelt bedre selvbilde enn jenter. Blant annet hevdes det at denne ulikheten skyldes at jenter er mindre fornøyd med sitt utseende (Wichstrøm 1998). Denne hovedoppgaven handler om hvorfor jenter har dårligere selvbilde enn gutter. Jeg spør blant annet om det skyldes at de er mer misfornøyd med kroppen sin enn det guttene er, eller om det stilles andre forventninger til jenter slik at det blir vanskeligere for dem å være tilfredse med seg selv.

¹ Informasjon hentet fra nettsiden www.deiligst.no (Basert på opplysninger oppgitt av brukerne).

1.1 BAKGRUNN FOR OPPGAVEN

Utgangspunktet for hovedoppgaven er selvbilde, og da særskilt knyttet opp mot kropp og holdninger til egen kropp. Fordi selvbilde er et vanlig begrep i dagligtalen, og et ord man ofte støter på, vil jeg for å unngå misforståelser definere begrepet i denne hovedoppgaven på følgende måte: *"Selvbilde forstås som individets holdninger, evaluering og tanker om seg selv."*

Selvbilde og kroppsbilde er uløselig knyttet til hverandre. Kroppsbilde er individets oppfattelse, følelser og tanker om egen kropp. Vår fysiske fremtoning gir umiddelbart informasjon til omgivelsene. Grunnleggende opplysninger som blottlegger personers identitet er eksempelvis kjønn, alder, hudfarge og sosioøkonomisk status. Mange stereotypier knyttes til kropp og utseende. Ofte antas det at de pene og vakre er heldigere og har det lettere i livet, eller at stygge mennesker er slemme og kriminelle (Cash og Pruzinsky 2002). Slike unyanserte førsteinntrykk gir vanligvis ikke noe særlig godt bilde av folk, men kan henge seg fast – spesielt om de er knyttet til fysiske skavanker – som et stempel eller stigma (Goffman 1963).

Mer presist er hovedtemaet i denne oppgaven hvilken rolle kropp og identitet har fått i det moderne samfunn, slik det kommer til uttrykk blant ungdom. Selvbilde, identitet og kropp er tydelig forbundet med hverandre. Det sentrale spørsmålet er hvorfor jenter har dårligere selvbilde enn gutter (Wichstrøm 2002), og hvorfor de er mindre fornøyde med kroppen sin (Wichstrøm 2002). Det er kanskje mulig å forklare dette med at gutter generelt har høyere tanker om seg selv, men studier av selvbilde har vist at gutter har et bedre akademisk selvbilde enn jenter, på tross av at jenter generelt får bedre karakterer (Wichstrøm 1998), bortsett fra i gymnastikk (Bjerrum Nielsen 2004). Kan kjønnsforskjellene forklares med at presset fra media har skutt i været? Skjønnhetsidealene har kanskje ikke endret seg dramatisk, selv om modellene er både høyere og tynnere enn tidligere. Vi finner flere reklameplakater i nærmiljøet enn tidligere, flere kommersielle tv-kanaler, flere motemagasiner osv. På den måten er det kanskje mulig at intensiteten i media har økt. Er problemet at gapet mellom dagens skjønnhetsidealer slik de fremstilles i media og den faktiske størrelsen og formen på folks kropper, stadig øker? (Tiggemann 2004).

I tillegg hevdes det fra mange hold at ikke bare jenter, men også gutter, opplever et økende kroppspress. Hip hop musikken har ført med seg en klesstil preget av ermeløse, trange singelletter. Muskeløse overarmer og markerte magemuskler er blitt drømmen for mange unge gutter. Den perfekte kroppen er blitt et mål, og treningsstudioet er blitt en viktig arena

for kroppsmodelleringen hos gutter (Barland 1998). Samtidig blir bruk av anabole steroider mer utbredt i ungdomsmiljøer (Artikkel ”Fjortiser doper seg for jentene” i Dagbladet 02.09.04²).

1.2 PROBLEMSTILLING OG AVGRENSNING

Temaet for mitt prosjekt er ungdoms selvbilde og forståelse av egen kropp. Jeg ser nærmere på ulike forhold ved selvbilde i relasjon til kjønn, identitet og kroppsbilder. Hovedtema i denne oppgaven er;

Hvordan tenker og forstår ungdom sitt selvbilde og sin kropp, og hvilken betydning det har for deres liv?

Underspørsmål jeg vil se nærmere på i oppgaven er;

- Er det noen sammenheng mellom selvbilde og vurdering av egen kropp hos ungdom?
- Hvorfor finner vi så tydelige kjønnsforskjeller i vurdering av selvbilde og kropp blant ungdom?
- På hvilken måte inkorporeres kroppsidealene hos ungdom?

Jeg har valgt å bruke både kvantitative og kvalitative data som informasjonsgrunnlag – gjennom den kvantitative spørreskjemaundersøkelsen ”Ung i Norge 2002” og dybdeintervjuer som jeg gjennomførte i en ungdomsklubb over en periode på tre måneder våren 2004. Det store omfanget av informasjon og data har tvunget meg å ta valg for å avgrense oppgaven. Med en enorm tilgang på interessante data er det temaer som kunne vært spennende å utforske videre, som dessverre ikke har blitt undersøkt på grunn av plassmangel.

Dessuten består også dette store materialet av noen åpenbare svakheter. For det første er det bare seks dybdeintervjuer i det kvalitative materialet, noe som er en ganske liten informantgruppe. På tross av dette mener jeg at intervjuene gir tilstrekkelig informasjon som er relevante til problemstillingene, og som sett sammen med spørreskjemaene gir et utførlig bilde av kjønnsforskjeller i selvbilde og kroppsforståelse hos ungdom. Av seks ungdom jeg har intervjuet, har fem av dem en eller begge foreldre født i et annet land enn Norge. Dette vil

² Artikkel hentet fra internettsidene til Dagbladet; <http://www.dagbladet.no/dinside/2004/09/02/40733.html>. Også utgitt i papirutgaven av avisen.

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

jeg se nærmere på i kapittel fem; Metodisk rammeverk – Kvalitativ metode. Min forståelse er at ungdommene jeg har intervjuet er såpass godt integrert i den norske- og vestlige kulturen, og at deres bakgrunn er av mindre betydning for deres selvbilde, slik det benyttes i denne oppgaven. Dette er årsaken til at jeg ikke trekker inn etnisk tilhørighet som variabel i de kvantitative undersøkelsene, eller at det ikke blir tatt opp som eget tema i forbindelse med de kvalitative dybdeintervjuene.

1.3 STRUKTURERING AV OPPGAVEN

Denne hovedoppgaven består av åtte kapitler. I innledningskapitlet har jeg presentert oppgavens tema og bakgrunnen for oppgaven, og jeg har skissert de sentrale problemstillingene. Videre vil jeg i kapittel to gi en oversikt over tidligere forskning innen feltet og en teoretisk fremstilling av begrepene og teoriene som er relevante for å besvare oppgavens problemstillinger. Jeg ser på sammenhengen mellom selvbilde og kroppsbylde og skisserer sentrale forskjeller mellom hvordan jenter og gutters selvbilde og kroppsforståelse fremstilles innen forskningen.

I kapittel tre beskrives det metodiske rammeverket for de kvantitative analysene. Her belyses hovedbegreper innenfor kvantitativ metode, og det gis en redegjørelse for teknikker som benyttes i analysene. Dessuten skisserer jeg ulike momenter som kan ha implikasjoner for de ulike analysene.

Kapittel fire viser hvor viktig vurdering av eget utseende og kropp er for variasjoner i selvbilde. Utgangspunktet er variabelen *generelt selvbilde*, slik den anvendes i undersøkelsen ”Ung i Norge 2002”, samt forskjeller med utgangspunkt i kjønn og alder. I denne delen vil det gis en mer grundig innføring og beskrivelse av alle delene eller dimensjonene ved selvbildevariabelen. Disse dimensjonene er: *Globalt selvbilde, skoleprestasjoner, sosiale relasjoner, kroppsbylde og nære venner*. I dette kapitlet ser jeg nærmere på alle disse dimensjonene i et kjønnsperspektiv. Her vil det også gis en nærmere beskrivelse av sammenhengen mellom kropp og selvbilde. Dessuten kartlegges andre sentrale kjønnsforskjeller i selvbilde.

Kapittel fem innleder den kvalitative delen av denne hovedoppgaven. Her beskrives hvordan jeg kom i kontakt med mine informanter, litt om deres bakgrunn og hvordan ungdomsklubben fungerer. Dessuten gjengis noen av de etiske funderingene som oppsto i løpet av datainnsamlingen.

Kapittel seks beskriver og analyserer hvordan ungdommene som er intervjuet selv forstår begrepene selvbilde og kropp, og hvilken betydning dette har for deres liv. Jeg ser på hvordan ungdommene oppfatter, tenker og tolker egen og andres kropper. I dette kapitlet vies også kulturelle uttrykk og motefenomener oppmerksomhet. Jeg ser på hvordan ungdommene forstår andres klesstil og væremåte som sannheter om deres verdier, musikksmak og interesser.

I kapittel syv utdyper jeg hvordan diskusjonen om de observerte kjønnsforskjellene i selvbilde og kroppsbygge kan forklares. Særlig er ungdommens egne tanker og forståelse av kropp og kroppsframstillinger i media er sentralt i dette kapitlet, men også hvordan de selv opplever ulikheter mellom kjønnene.

I forlengelse av de andre kapitlene vil kapittel åtte peke på sentrale tendenser ved dybdeintervjuene, og diskutere dette opp mot de faktiske funnene fra den kvantitative undersøkelsen. Med andre ord drøftes de empiriske og metodologiske forklaringene under ett, før resultatene sammenfattes og konklusjon foreligger.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

KAPITTEL 2. TEORETISKE PERSPEKTIVER OG BEGREPER

Dette kapittelet er et forsøk på å gi en teoretisk bakgrunn for hvordan en kan forstå kroppens betydning for selvbildet. Her introduseres et begrepsapparat for å forstå og fortolke ungdoms selvbilde og kroppsforståelse, og det redegjøres for de teoriene som er grunnlaget for analysene av datamaterialet i denne hovedoppgaven. Først klargjøres det for hva selvbilde er og hvordan det anvendes innen sosiologisk og psykologisk forskning. Deretter gjennomgås deler av litteraturen om kroppsbylde, og en teoretisk fremstilling av begrepene og teoriene som er relevante for å besvare oppgavens problemstillinger. Avslutningsvis i dette kapitlet er temaet kroppens sosiologi, hvor noen sentrale teorier om kropp, kroppsforståelse og følelser knyttet til kropp, presenteres.

2.1 SELVBILDE

Den allmenne eller folkelige forståelsen av selvbilde dreier seg om i hvilken utstrekning individer verdsetter, vurderer, godkjenner eller liker en selv (Blascovich og Tomaka 1991). Det eksisterer mange teoretiske definisjoner innen samfunnsvitenskapene på selvbilde, kanskje like mange som det finnes studier av fenomenet. Uansett hvilken som foretrekkes, beskrives vanligvis selvbilde som den vurderende komponenten av selvet (Blascovich og Tomaka 1991). I tråd med dette refererer selvbilde i denne hovedoppgaven til individers evaluering eller forestilling om seg selv.

Tradisjonelt har begrepet selvbilde sin rot i psykologisk forskning, hvor formålet vanligvis er å kvantifisere eller summere et sett attributter som begrepet er basert på. Dermed oppstår antagelsen at ved å måle holdninger til en selv eller vurderinger av en selv, reflekteres personens selvbilde (Blascovich og Tomaka 1991:115). Man må med andre ord godta at ved å undersøke en persons holdninger eller vurderinger av en selv, får vi en målbar verdi av personenes faktiske selvbilde. Denne forutsetningen er på mange måter problematisk. For det første har forskning vist at folk er tilbøyelige til å svare veldig likt sine venner i mange undersøkelser (Blascovich og Tomaka 1991). Dessuten er det mer sosialt akseptert å fremstille seg selv i et godt lys, enn i et dårlig lys. Mange kan derfor ha en tilbøyelighet til å gjengi seg selv mer positivt enn det som er reelt i slike undersøkelser (Blascovich og Tomaka 1991).

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Psykologen og filosofen William James forsket på selvbilde. Selv om han er best kjent for arbeidet omkring skillet mellom meg'et og jeg'et (Côté 1996), var en av hovedantagelsene til James at selvbildet oppstår eller utvikles fra forholdet mellom det ideelle selv og det reelle selv (Wichstrøm 1998). Dessuten konkluderte han at selvbildet er basert på hvor adekvat vi føler oss i de domenene eller områdene som er spesielt viktige for oss (Harter 2000). Denne antagelsen fra James er det psykologen Susan Harter tar utgangspunkt i når hun utvikler sin selvbildeskala, Susan Harter's Self Perception Profile for Adolescents (SPPA) (Harter 1999). Det er denne skalaen som danner grunnlaget for analysene i de kvantitative analysene i denne oppgaven.

Innen den psykologiske forskningen er ikke selvbilde et begrep det er stor eksistensiell uenighet om – i motsetning til intelligens, eller IQ – men det er delte meninger om hvordan en kan måle fenomenet (Blascovich og Tomaka 1991). Flerfoldige skalaer og spørsmålsbatterier er blitt konstruert til dette formålet. Susan Harters SPPA skala er bare en av mange (Blascovich og Tomaka 1991). Den mest kjente og siterte av disse selvbildemålene er "The Self-Esteem Scale" (SES) av Rosenberg (Blascovich og Tomaka 1991). Denne skalaen ble opprinnelig konstruert for å måle ungdoms globale selvaktelse, deres selvverdi eller hvor mye de aksepterer seg selv. Måleinstrumentet representerer dessuten en standard som vanligvis benyttes for sammenligning med nye måleinstrumenter (Blascovich og Tomaka 1991).

Selvbilde knyttes til egenvurdering innen ulike områder, eller domener, i SPPA skalaen. Lars Wichstrøm har oversatt og knyttet denne forskningen til Ung i Norge undersøkelsene, som er gjennomført på UNGforsk i 1992, og på Norsk institutt for oppvekst, velferd og aldring (NOVA) i 2002. De ulike domenene vi møter her er; Global selvaktelse, nære venner, sosial akseptering, utseende og skolekompetanse (Wichstrøm 1998). I de ulike undersøkelsene er det gjennomført en vekting, noe som innebærer at en tar hensyn til at ikke alle domener er like viktige for alle personer (Wichstrøm 1998). En slik tilnærning åpner for at noen kan være dårlig i sport eller gjøre det dårlig på skolen, uten at det har spesiell innvirkning på deres totale selvbilde. SPPA, som benyttes i denne hovedoppgaven, har ikke en slik vekting. Det innebærer at alle domener antas å være like sentrale for alle individer, fordi alle får samme betydning for samlemålet.

Global selvaktelse refererer til den generelle opplevelsen den enkelte har av seg selv, og inndelingen er utarbeidet etter undersøkelser på amerikanske ungdommer. Hvorvidt dette kan sammenlignes med norske forhold har Lars Wichstrøm diskutert i artikkelen *"Self- concept development during adolescence. Do American truths hold for Norwegians?"* I

artikkelen analyserer og sammenligner Wichstrøm resultater fra ”Ung i Norge 1992”-undersøkelsen (UiN-92) med resultater fra sammenfallende forskning fra Amerikanske og Britiske studier (Wichstrøm 1998). Wichstrøms resultater fra UiN-92 er i stor grad i overensstemmelse med resultater fra England og Amerika. Et av hovedtrekkene man fant var at jenter har dårligere selvbilde når det gjelder utseende og vurdering av egen akademisk kompetanse enn gutter, og bedre selvbilde enn gutter når det gjelder å skaffe seg nære venner (Wichstrøm 1998). Hvordan dette bildet fortøner seg i UiN-02 vil jeg se nærmere på i analysekapittelet av surveymaterialet, kapittel fire.

2.1.1 Forholdet mellom selvbilde og selvet

For å tydeliggjøre og forklare forskjellen mellom begrepene selvbilde og selvet kan det være oppklarende om vi ser på de engelske begrepene, slik de brukes i psykologien. Self (selvet) og self-esteem (selvbilde) er nærmere beslektet i det engelske språket. Self (selvet) viser til den kunnskapen vi har av oss selv, de faktiske egenskapene vi besitter og viser til en ”varig” eller konstant oppfatning av en selv. Mens self-esteem (selvbilde) viser til vår forestilling om oss selv (Egidius 1996). Dette er en vurdering, og kan påvirkes av andres tilbakemeldinger. Det betyr at om noen forteller deg at du er stygg, så er det selvbildet som får seg en knekk.

Teorier om selvet og identitet står sentralt i sosiologien. George Herbert Mead er fremdeles en viktig representant for denne teorien. Han mener at vi ikke fødes med et selv, men at det utvikles gjennom kommunikasjon med andre. Det som muliggjør kommunikasjon mellom mennesker er deres evne til å sette seg inn i andres oppfattelse av seg selv, som han kaller for rolleoverføring (Mead og Morris 1934). Sterkt inspirert av Charles H. Cooleys teori om ”the looking-glass-self”³, utformer Mead en sosial behaviorisme for å studere kommunikasjonen mellom mennesker (Mortensen 1996). En annen teoretiker som tillegges essensiell betydning for forskning om selvet er Erving Goffman. Spesielt hans teorier som omhandler hvordan mennesker fremstiller seg i ulike roller, og i ulike situasjoner. Hans ”teatermodell” er en metafor for hvordan vi forholder oss ulikt når vi er alene, eller i trygge omgivelser, mot når vi presenterer oss selv i en mer offentlig situasjon (Goffman 1969). Goffman interesserte seg spesielt for de tilsynelatende betydningløse handlinger mennesker gjør når vi vet vi iakttaes, som han omtaler som ”impression management” (inntrykksstyring).

³ Denne teorien refererer til en antagelse om at vi utvikler vår identitet gjennom å speile oss gjennom andre (Mortensen 1996).

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Han studerte derfor kroppsspråkets betydning for hvordan mening kommuniseres, hvordan vi styrer det inntrykket andre får av oss. Ansiktsuttrykk, kroppsholdning og fakter kan uttrykke mening og intensjoner bevisst eller ubevisst fra aktørens ståsted. Målsetningen med dette er for det første å presentere seg selv så fordelaktig som mulig, og for det andre å framstille seg selv i tråd med de normer og regler som gjelder for situasjonen en er i (Goffman 1992). På bakgrunn av at selvbilde ikke er blitt studert ofte i sosiologiske verker ønsker jeg å se nærmere på temaet i denne oppgaven. Både fordi begrepet er spennende, men også fordi det er en utfordring å sette det i et sosiologisk lys.

2.2 KROPPSBILDE

Kroppsbilde defineres som individets oppfattelse, følelse og tanker om egen kropp (Grogan 1999). For å beskrive kroppsbilde redegjøres det vanligvis for tre forutsetninger. Den første omhandler den fysiske kroppen, synlige, ytre tegn som for eksempel høyde, vekt, alder, kjønn og hudfarge. Dette er kjennetegn som ofte brukes for å kategorisere individer, og ofte indikerer hvem en er, eller hvem en vil utgi seg for å være. Den andre viser til hvordan individet opplever sin egen kropp, og den tredje forutsetningen beskriver hvor opptatt individet er av egen kropp, og hvor viktig dette er for dem. Hovedsaklig omhandler dette at sammenhengen mellom kropp og selvbilde kan være ulikt for ulike personer. For eksempel behøver ikke en som er litt overvektig å være spesielt opptatt av sin kroppsstørrelse, denne personen kan ha et positivt selvbilde. Samtidig kan en som er veldig tynn være ekstremt opptatt av kropp og ha et elendig kroppsbilde.

Faktiske kroppsstrukturer og kroppsfunksjoner, kroppsrelaterte erfaringer, sosiale responser på kroppens utseende samt sosiokulturelle verdier og idealer, inngår altså i definisjonen av kroppsbilde (Grogan 1999). Sarah Grogan hevder i boken *"Body Image"* (1999) at det bildet individet har av egen kropp hovedsaklig determineres gjennom sosial erfaring. Kroppsbildet er elastisk og endres i takt med at ny informasjon, nye erfaringer eller nye opplevelser dukker opp (Grogan 1999).

2.2.1 Forbindelsen mellom selvbilde og kroppsbilde

Kroppsbilde sammenfatter et individs kroppslige selvbilde. Kroppsbilde skiller seg fra selvbilde ved at selvbilde tar hensyn til et utvalg situasjoner eller egenskaper som antas er viktig for personligheten, som ens sosiale og akademiske evner. I kraft av dette er begrepet

både et sosialt begrep og et personlig anliggende på samme tid. Kroppsbilde er definert både som hvordan vi oppfatter oss selv, og hvor viktig eller sentral denne vurderingen er for oss. For å illustrere, har psykologiske studier funnet en sammenheng mellom en persons utseende og om man blir oppfattet av andre som sympatisk (Cash og Pruzinsky 2002). En studie viste gjennom bruk av telefonintervjuer at om en mann tror han snakker med en attraktiv kvinne, blir han mer positivt innstilt til henne enn om han tror hun er mindre tiltrekkende. Denne effekten overføres også til samtalepartneren, som føler seg mer interessant og spennende som person, noe som medfører en økt positiv selvoppfattelse for kvinnen. Attraktive personer mottar på denne måten mer støtte og oppmuntring til å utvikle betydningsfulle sosiale egenskaper enn mindre vakre individer (Cash og Pruzinsky 2002). Likevel er ikke skjønnhet noen garanti for et godt kroppsbilde (Cash og Pruzinsky 2002). Det er ikke gitt en sammenheng mellom hvordan individer vurderer eget utseende eller ens tilfredshet, og hvordan utenforstående oppfatter en.

I denne hovedoppgaven er forholdet mellom selvbilde og kroppsbilde i fokus. Sammenhengen mellom en persons utseende og hvordan andre reagerer eller forholder seg til dem, er viktig for hvordan en opplever seg selv. Dette er et vesentlig poeng som jeg ser nærmere på i de kvalitative analysene. Dessuten poengterer denne oppgaven det faktum at utseende er vesentlig i vårt samfunn. Hvorvidt noen oppfatter deg som pen eller om du selv oppfatter deg som pen, bidrar til å forme den sosiale relasjonen mellom dere. Blant de ungdommene jeg har snakket med er utseende enormt viktig, og derfor peker studien av Cash og Pruzinsky på viktige sider av sammenhengen mellom kroppsbilde og selvbilde.

2.2.2 Jenters kroppsbilde – en medieskapt virkelighet

Studier har vist at kroppsbilde er en viktigere del av selvbildet for jenter enn for gutter (Harter 2000), (Wichstrøm 1998). Men hvorfor er det egentlig slik? Kropp har hatt en sentral posisjon i feministisk teori, blant annet er Toril Mois bok *"Hva er en kvinne?"* fra 1998 et eksempel på dette. I denne boken tar hun utgangspunkt i Simone de Beauviers eksistensialistiske filosofi, hvor forståelsen av kroppen som en situasjon er sentralt. Moi påpeker at kroppen er et spesielt viktig tema i de Beauvoirs tekster, og den bestemte kroppen vi har, bidrar til å forme den oppfattelsen og erfaringen vi har av vårt miljø (Moi 1998). De Beauvoir forklarer;

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

”Hvis jeg må ta meg fram i verden i en forkrøplet eller syk kropp, så kommer jeg ikke til å ha den samme erfaringen av verden eller av meg selv som hvis jeg hadde hatt en frisk eller spesielt atletisk kropp.” (Moi 1998:102)

Våre erfaringer og opplevde situasjoner vil bidra til å forme hvordan vi erfarer kroppen. I overført betydning vil en kunne tolke dette til at gutter og jenter opplever kropp forskjellig. Jenter får ofte reaksjoner knyttet til påkledning og til kroppens form, mens gutter får tilbakemelding gjennom sine kroppslige prestasjoner (Grogan 1999). I følge de Beauvoir fødes vi verken som kvinne eller mann, men vi blir sosialisert inn i en kjønnspraksis (Moi 1998). En annen vesentlig kjønnsulikhet er at de kroppslige endringene gjennom puberteten er svært forskjellige for jenter og gutter, og det kan få ulike implikasjoner på selvbildet og kroppsoppfattelsen.

Kroppen gjennomgår mange forandringer gjennom tenårene, og denne livsfasen oppfattes ofte som en særdeles turbulent og urolig tid. Puberteten oppleves naturligvis skiftende i forhold til modenhet, kropp og kjønn, og mange opplever omstillingen som vanskelig. Å være tidlig moden fysisk kan medføre skamfølelser, samtidig som beundrende blikk fra jevnaldrende kan bringe stolthet over den samme endringen. Dessuten opplever mange skam om de er sent fysisk modne i forhold til sine jevnaldrende (Wichstrøm 1996). Pubertetsutvikling i sammenheng med selvbilde hos ungdom vil være et fokus i analysene av datamaterialet i kapittel fire i denne oppgaven.

Den tyske sosiologen Frigga Haug studerte i boken ”*Female Sexualisation. A collective Work of Memory*” (1999) hvordan seksualiteten bidrar til identitetsdannelsen hos kvinner. Inspirert av Michel Foucault begreper om diskurs og makt studerer hun hvordan kvinnelighet og mannlighet reproduseres i samfunnet. Haug kritiserer Foucault blant annet fordi hun mener at han utelukker individet som subjekt eller intensjonell aktør (Haug 1999). Ved å benytte minnearbeid avdekker Frigga Haug iboende kjønnsdiskurser i sosialiseringen. Haug lærte opp sine medarbeidere til å skrive dagbøker over egne minner fra barndommen knyttet til kroppen. Senere ble episoder og hendelser fra disse dagbøkene fortolket og bearbeidet i et nytt lys, og denne kunnskapen tok de med seg videre i studiet av kropp og seksualitet.

Frigga Haug retter søkelyset mot seksualiseringen av kvinnekroppen og kvinners moral (Haug 1990). For å avdekke hvordan moralen disiplinere og former kvinners moral fokuserer hun i artikkelen ”*Moralens tvekjønn*” (1990) på hvordan det er å være kvinne, og å oppdras eller sosialiseres som jente. Hun ser dessuten nærmere på hvilke konnotasjoner som

forbindes med kvinnelig og mannlig, eller femininitet og maskulinitet. Haug forsøker å avdekke hvorfor vi opplæres til å trekke slutningen om at det kvinnelige representerer kjærligheten, mens det mannlige sees på som en forlengelse av staten (Haug 1990). Hvorfor det feminine er mykt, godt og trygt, mens det maskuline er hardt, sterkt og kontrollerende. I artikkelen ”*Moralens tvekjønn*” setter hun spørsmål ved slike oppnevnte sannheter, hvor hun trekker paralleller til klasse og maktstrukturer. Hun hevder at for å bryte med denne kjønnsesifikke tankemåten, må vi bryte med den rådende måten å tenke moral på. For å få til et slikt brudd, må vi bryte med den sosialt konstruerte skyldfølelsen som er årsaken til menns kjønnsrett over kvinner. Ved å frigjøre kvinnen fra denne sosialisering gjennom kroppen, og derav ideen om at kvinnelig uskyldighet henger sammen med kroppslig uskyldighet – i motsetning til mannlig uskyldighet som derimot henger sammen med uskyldighet i forretninger – kan makten mellom kjønnene opphøre (Haug 1990).

Det antas at dårlig selvbilde i forhold til kropp utgjør en kilde til negative følelser og nedsatt livskvalitet for svært mange ungdommer (Kraft et al. 2001). Innen områder som psykisk helse og atferdsproblemer hos ungdom, er selvbilde et viktig tema. Særlig relevant er det overfor spiseforstyrrelser eller spiseproblemer, hvor forskning har vist at det ikke eksisterer noen nødvendig sammenheng mellom den subjektive erfaring en person har av sin kropp og hvordan denne oppfattes av omverdenen (Grogan 1999). Forskning har vist at spiseforstyrrelser henger sammen med en forvridd kroppssoppfatning (Grogan 1999). Det er også dokumentert at ungdom som har dårlig kroppsbilde oftere er deprimerte enn andre jevnaldrende (Kraft et al. 2001). Jenter er mindre fornøyd med eget utseende enn gutter, det har forskning om selvbilde bevist (Wichstrøm 1998). Sarah Grogan skriver i boken ”*Body Image*” (1999) at kroppsstørrelse og vekt er viktig for kvinners kroppsbilde. Hun påpeker at: ”Most women believed that their life would change for the better in some way if they lost weight, usually identified as an increase in self-confidence” (Grogan 1999:33). Hun trekker fram at kvinner er spesielt flinke til å kritisere sin egen kropp. Det som er interessant er ikke kritikken i seg selv, men at for mange jenter avhenger selvbildet av kroppstørrelsen deres. Jenter har lett for å tenke; ”Om jeg bare går ned noen få kilo vil jeg få det bedre.” Grogan skisserer også to måter den psykologiske forskningen har vært opptatt av hvordan media påvirker kroppsbildet. Ofte hører vi at modellene blir stadig slankere, og at modeller skaper urealistiske idealer for tenåringer. Allerede i 1954 lanserte Leon Festinger sin teori om at mennesker stadig leter etter objektive vurderinger av våre holdninger og egenskaper, såkalt ”Social Comparison Theory” (Grogan 1999). En kan ikke sammenligne seg med slike objektive vurderinger direkte, så vi sammenligner oss med menneskene rundt oss. Særlig

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

hevder Festinger at vi sammenligner oss med modeller (Grogan 1999). Derav følger at vårt bilde av oss selv påvirkes av hva vi ser rundt oss, og i media. En annen teori om påvirkningen fra media opptrer gjennom "Self Schema Theory". Denne teorien behandler hvordan folk forholder seg til medias budskap, og mener at media konstruerer et bilde av den sosialt representerte idealkroppen. Kroppsbildet blir dermed et kompromiss mellom den objektive kroppen, den internaliserte idealkroppen og dette sosialt representerte idealet (Grogan 1999). En slik forståelse av kroppsbilde innebærer ikke en umiddelbar endring av holdninger til en selv, men en justering av kroppsbilde i forhold til samfunnets rådende skjønnhetsideal. Om gapet mellom den sosialt representerte idealkroppen og den internaliserte idealkroppen blir for stort, vil det resultere i selvkritikk og dårligere kroppsbilde (Grogan 1999). Både gutter og jenter måler sin egen kropp opp mot den "ideelle" kroppen. Det er vanlig at ungdom tenker; "jeg kunne ønske jeg hadde litt mindre rumpe, større pupper, vært litt tynnere, hatt litt mer muskler, vært høyere". Dette gjelder både for gutter og jenter (Grogan 1999). Dette er et svært relevant tema i forhold til denne hovedoppgaven. Som jeg vil fremheve i senere kapitler, er ungdommene jeg intervjuet utrolig opptatt av hvordan kroppen ser ut, og hva som er et ideelt utseende.

2.2.3 Gutters kroppsbilde – disiplinering av følelser

Sentralt i debatten om maskulinitet står sosiologen og mannsforskeren Robert Connell. Han kritiserer moderne teorier, som han mener er alt for snevre i sine definisjoner, og påpeker at tradisjonell maskulinitetsteori kan vinne mye på å finne andre måter å tenke om menns kropper og menns engasjement i en kjønnverden (Connell 1995). Connell åpner med boken "*Masculinities*" for ikke bare en type maskulinitet i samfunnet, men at flere former eksisterer parallelt. Han skisserer fire former for maskulinitet; den hegemoniske, den underordnede, den marginaliserte og den medvirkende. Den dominerende maskuliniteten, den med mest gjennomslagskraft i kulturen, er den hegemoniske:

"Hegemonic masculinity can be defined as the configuration of gendered practice which embodies the currently accepted answer to the problem of the legitimacy of patriarchy, which guarantees (or is taken to guarantee) the dominant position of men and the subordination of women." (Connell 1995:77)

Den dominerende formen for maskulinitet i vestlige samfunn er den heteroseksuelle, hvite og velutdannede mannens væremåte. Med andre ord en maskulinitet styrt av et mindretall hvite menn i vårt samfunn med politisk, samfunnsmessig og økonomisk makt (Lorentzen 2004).

”Den underordnede og den marginaliserte maskuliniteten er maskulinitetsformer som blir støttet ut av og ikke passer inn i en hegemonisk maskulinitetsform” (Lorentzen 2004). Eksempler på dette er homofile eller fargede menn. Den medvirkende maskuliniteten beskriver den store andelen menn som assosierer seg med makten og støtter den, uten at de selv har noen påvirkningskraft på denne makten (Lorentzen 2004).

En annen teoretiker som beskjeftiger seg med maskulinitetsteori er Victor Seidler. I boken *”Man Enough”* diskuterer han hvordan menn sosialiseres til å bli ”skikkelige” menn. De skal være tøffe, sterke og selvstendige. Normalt holder også ordentlige mannfolk seg unna ting og aktiviteter som kan stemples som kvinnelige, og dessuten snakker menn sjelden med andre menn om følelser knyttet til kropp og utseende (Seidler 1997).

Et sentralt tema i de kvalitative intervjuene er hvordan klesstil og fysisk trening kan fungere som en kontroll av kroppen. Menn lærer opp, i følge Victor Seidler, til å disiplinere kroppene sine gjennom å undertrykke kroppslige følelser og opplevelser. Menn behandler kroppene sine som maskiner – ofte allegorisk som biler – og har vanligvis et funksjonelt syn på kropp, mat og helse (Seidler 1997). Et sentralt poeng i Seidlers teorier er at disiplinering av maskulinitet foregår gjennom disiplinering av følelser (Seidler 1997). Når Seidler hevder at menn bruker mye tid på å undertrykke sine følelser og sine feminine sider, kan dette tolkes som et tegn på menns homofobi (Lilleaas 2004).

Språk har en særegen posisjon i forhold til maskulin identitet. Seidler hevder at gutter lærer gjennom barndommen å være forsiktige med hva de sier, fordi det alltid kan brukes mot dem på et senere tidspunkt (Seidler 1997).

”Anxious to prove that we are not ’wet’ or ’weak’ but that we *can* hold our own with other boys, we learn very early on to police and discipline our emotions and feelings. We have to be careful with what we say because we can so easily betray ourselves, showing some of the tears and vulnerability which have no place in boys’ relationships with each other. We often learn to keep ourselves in check, and the control that we exercise in relation to language is a crucial part of this process” (Seidler 1997:135).

Gutters kjønns sosialisering er med andre ord omkranset av en streng disiplinering og undertrykking av eget følelsesliv. Frykten for sanksjoner retter seg i første rekke mot hva

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

andre gutter mener eller føler, eller angsten for å bli mistolket av dem. Som jeg vil komme tilbake til i analysen av intervjuene, kan forholdet til egen kropp blant de guttene jeg intervjuet for det første være preget av bestemte holdninger, hva som er passende og upassende for gutter å gjøre og mene om kropp. For det andre preges gutters kroppsbilde av språklige formuleringer – som handler om hvordan de snakker om egen og andres kropper.

Menns språk om kroppen, slik Seidler skisserer det, kan overføres til dagens unge gutter på det grunnlag at, "... det er de rådende maskulinitetsidealene som undertrykker menns følelsesliv og truer menns helse på individuelt nivå" (Lien 2004:16). Hvis gutter sosialiseres til å konstant undertrykke sine egne følelser og impulser og lever i frykt for at noen skal forstå eller avsløre hvordan de har det, kan det utvikles en generasjon av menn som verken kan eller vil forstå sitt eget følelsesliv. Hvorvidt dette stemmer overens med hvordan guttene i mitt materiale ser på maskulinitet, er noe av det jeg vil ta opp senere i denne hovedoppgaven, særlig temaer som kan bidra til å gi et mer nyansert syn på gutter og deres opplevelse av vennskap, maskulinitet og kropp.

2.3 KROPPENS SOSIOLOGI

Videre i kapitlet beskrives den sosiologiske faglitteraturen om kroppen. Fokuset vil ligge på forståelsen av kropp som et sosialt og biologisk fenomen. Hvordan en oppfatter eller tenker om sin egen kropp, vil ikke nødvendigvis være det samme for forskjellige mennesker selv om de ytre tegnene kan være like. På tross av kroppens stadige relevans i samfunnsdebatten er sosiologien blitt kritisert for ikke å ha anvendelige perspektiver på kropp (Shilling 1993, Turner 1996). Det finnes atskillige måter for å kategorisere sosiologiske teorier. Sosiologisk forskning om kroppen inndeles vanligvis i tre ulike hovedretninger. For det første har diskusjonen om skillet mellom kropp og sjel resultert i fenomenologiske teorier hvor målsetningen er å overskride den dualistiske forståelsen av individet⁴. Maurice Merleau-Ponty er en av de fremste representanter innen fenomenologien om kroppen. Hans viktigste bidrag innebærer at kroppen ikke er en ting, men et subjekt vi erfarer verden gjennom. Kroppen danner grunnlaget for en "væren-i-verden" som ikke kan underlegges tradisjonelle lover (Skårderud 1998:66). I forhold til denne dualismen plasserer jeg meg innenfor en forståelse av kroppen som en helhet, som en enhet av individets tanker, følelser og handlinger

⁴ En større diskusjon som jeg ikke kommer til å utrede nærmere, da det overskrider rammen for denne hovedoppgaven.

knyttet til kroppen. Jeg oppfatter ikke kropp og sjel som to sider av samme sak, men som samlet enhet for erfaring og kunnskap.

Den andre hovedretningen innen sosiologisk teori er den strukturalistiske forståelsen av kroppen. Inspirasjonen bak denne retningen var i all hovedsak Michel Foucault. Maktbegrepet er sentralt hos Foucault, både den makt som disiplinerer individet og den som regulerer samfunnet. Kroppen representerer innen den strukturalistiske tradisjonen et ordensproblem som må disiplineres og kontrolleres av samfunnet. (Lindgren 1996). At kroppen må disiplineres og ”temmes” opptar også Karin Widerberg i boken ”*Kunnskapens kjønn*” (1995). Hun forklarer; ” Gjennom å holde orden på kroppen viser vi at vi vet hva (hvilke normer) som gjelder, og kan dermed oppnå anerkjennelse fra omgivelsene” (Widerberg 1995:151).

En tredje oppfatning av kropp i sosiologien er representert ved interaksjonistisk forståelse, inspirert av Goffman. Her fokuseres det på sosiale interaksjonsprosesser med fortellinger om kropp i spenningsfeltet mellom det normale og det unormale (Goffman 1963). Fenomener som kvinnelighet og mannlighet dannes, vedlikeholdes og endres (Goffman 1992). I forlengelse av denne tradisjonen har feministisk forskning beskjeftiget seg med estetiseringen av kroppen og kvinners kroppsarbeid. Hovedantagelsen er at en ikke er født til et bestemt kjønn, dermed blir kroppen en sosialt konstruert meningsbærer av kjønn (Moi 1998).

2.3.1 Identitet og modernitet

Innen moderne sosiologisk tenkning står Anthony Giddens sterkt i teorier om selvidentitet. I boken ” *Modernitet og selvidentitet*” (1991) forklarer han hvordan individets identitet utvikles i det moderne samfunn hvor tradisjoner og vaner ikke nedarves på samme måte som tidligere. Mens individers roller i tidligere samfunn var mer klart definerte, må individene selv konstruere egne roller i posttradisjonelle samfunn. Boken, ” *Modernitet og selvidentitet*” (1991) handler først og fremst om å velge hvem man vil være. Selvet forstås som et refleksivt prosjekt, og forstås som den prosess hvor ”(...)selvidentiteten skapes af den refleksive strukturering av selvfortællingene” (Giddens 1996:280). Selvidentitet er ikke en gitt størrelse men en aktiv prosess som produseres og reproduseres gjennom aktørens handlinger (Kaspersen 1996: 397). Som Giddens forklarer det;

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

"Selvidentitet er ikke et særlig træk eller samling av træk, som individet besitter. Den er selvet som det refleksivt forstås af personen på baggrund af vedkommendes biografi. Identitet forudsætter i denne forstand stadig kontinuitet, som den refleksivt fortolkes av agenten." (Giddens 1996:68)⁵

Et hovedelement i Giddens forskning er hvordan det moderne samfunnet innvirker på individets utvikling. All aktivitet i det senmoderne samfunnet er utsatt for sosial refleksjon over sosiale aktører, forhold eller omkring relasjoner og institusjoner (Gauntlett 2002). I det moderne samfunnet blir dermed identiteten et refleksivt prosjekt. Vi skaper oss selv gjennom de valgene vi tar, og vi er selv ansvarlige for avgjørelsene. Selvidentiteten blir et refleksivt prosjekt, fordi selvets kjerne også påvirkes av refleksiviteten i det moderne samfunn (Kaspersen 1996:408). For mens identitetsdannelsen i førmoderne og tradisjonelle samfunn var mer gitt ut i fra klasse, kjønn og sosial status, er identiteten i det moderne samfunn noe den enkelte selv er ansvarlig for. Vår identitet avhenger av å treffe valg og ta avgjørelser slik at vi kan opprettholde vår egen biografi eller "selvfortelling" (Kaspersen 1996).

Selvet er kroppslig hos Giddens, og han ser kropp som et refleksivt prosjekt, men kropp er også knyttet til ontologisk sikkerhet. Med ontologisk sikkerhet mener han; "En følelse af begivenheters kontinuitet og orden, heriblandt begivenheter, som ikke umiddelbart befinner sig inden for individets sansemiljø." (Giddens 1996:279). Den ontologiske sikkerheten, forklart som en grunnleggende tillitt, etableres gjennom barnets forhold til foreldrene, hvor det i barnet konstrueres en uforbeholden tillitt til de primære omsorgsgiverne. Denne tryggheten overføres til en følelse av ontologisk sikkerhet. Som barn lærer vi at vaner og rutiner beskytter oss fra kaos og spenninger som truer utenfra, og som voksne individer overføres dette til en tillit til ekspertsystemene som omringer oss (Giddens 1996). Slike systemer refererer vanligvis til kunnskapsprodusentene, og hvis disse svikter kan konsekvensene være voldsomme (Krange 2004). Ontologisk sikkerhet har også betydning for ungdoms mestring av de allmenne utfordringene knyttet til tenårene (Heggen et al. 2003). Giddens hevder at årsaken til at flere jenter enn gutter er rammet av spiseproblemer, skyldes at det oftere fokuseres på jenters kropp som tiltrekkende, og fordi ungdomsfasen er en kritisk fase for etableringen av identiteten (både for gutter og jenter) (Giddens 1996:128). Kunnskap og viten oppstår i følge Giddens gjennom erfaring. Den erfaringen som primært skjer i barneårene, skjer gjennom kroppen. Spedbarnet erfarer verden gjennom kroppen, kun

⁵ Tekstutdrag gjengis alltid kursiv slik det benyttes i originalversjonen

som sult, tørst og sanseintrykk. Derfor opplever ikke et barn at det "eier" en kropp, men at det *er* en kropp. Kroppen er altså ikke noe en bare har eller får, men en kunnskap som aktivt må forbedres eller endres. Giddens betrakter med andre ord hvordan vår kroppsfølelse påvirkes av livet i det moderne samfunn. Han beskriver kroppen som et forum for å forstå og samhandle med omverden, og som vi erfarer verden gjennom. Gjennom kroppslig bevissthet opplærers en til å bli en "kompetent agent", som er en som stiller likt som andre i produksjonen og reproduksjonen av sosiale relasjoner. En slik kompetent agent har kroppskontroll og mister aldri kontroll over ansikt eller kropp (Giddens 1996:72).

"Kroppslig selvkontroll må imidlertid være så fullstendig og konstant, at alle individer er sårbare for øyeblikke af stress, når kompetencen bryder sammen – og rammen for ontologisk sikkerhet trues" (Giddens 1996:73).

Den ontologiske sikkerheten avhenger av om vanlige handlinger utføres i overensstemmelse med individets biologiske fortelling. Sentralt i denne påstanden er at alle individer skiller mellom deres selvidentitet og de handlingsmønstre de har i bestemte sosiale sammenhenger (Giddens 1996). Giddens presenterer et eksempel hvor en ektemann som har en utenomekteskapelig affære han forsøker å skjule for sin kone, ikke vil ha noen problemer med å gjennomføre rutinemessige handlinger som han har distanse til. Han fortsetter med de vanlige handlingene som om ingenting har hendt (Giddens 1996). Dette er en forståelse av sosiale relasjoner vi kjenner igjen fra Goffmans teorier (Goffman 1992).

Giddens identitetsteorier forutsetter ideen om at "(...) kroppen er blitt en del av modernitetens refleksivitet" (Giddens 1996:124). Med refleksiv modernitet forstår han den systematiske bruk av vitenskap som individer og institusjoner bruker for å organisere og forandre samfunnet. Giddens påpeker at måten kroppen fremstilles på er viktig for selvets refleksive prosjekt. Eller; "(...) den prosess hvor selvidentiteten skapes gjennom den refleksive strukturering av selvfortellingene" (Giddens 1996:280), er avhengig av hvordan kroppen presenteres. Med dette forsøker Giddens å forklare hvordan det moderne samfunns valgmuligheter bidrar til at en selv er ansvarlig for hvordan kroppen utformes, og for hvordan vi håndterer eller takler kroppene våre. I det moderne samfunn kan alle endre eller konstruere kroppen i mer eller mindre grad slik en selv ønsker. Gjennom TV, filmer, magasiner og "hjelp-til-selv-hjelp" bøker lærer vi ulike forandringsmetoder for å oppnå et ideelt selv som omfatter både kroppen og personligheten. Dagens ungdomsmagasiner presenterer ofte tester, tips og retningslinjer for unge jenter (og gutter). Testene oppfordrer og gir tips om hvordan en

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

kan og bør oppføre seg. Blant annet publiserer magasinene "In-side"⁶, "Mag" og "DetNye" ofte en rekke tips og selvtester. Rådene som presenteres spenner fra motetips til slankemetoder og utseendeguides. Foruten artikler som forteller hvordan jenter burde oppføre seg under samleie⁷, eller råd om "Hvordan få ham på kroken?"

2.3.2 Kritikk av Giddens

Giddens teorier er stadig utsatt for kritikk fra ulike hold. For eksempel angår Ulrick Becks kritikk hvordan Giddens sidestiller begrepet refleksivitet med viten. Beck hevder denne definisjonen er for snever og upresis (Beck 1992). I avhandlingen "*Grenser for individualisering*" kritiserer sosiologen Olve Krange Giddens for å tildele individene for mye makt og valgfrihet i forhold til egen livssituasjon. Han trekker i tvil Giddens påstand om at klasse og sosial bakgrunn ikke er avgjørende for individets utvikling. Flytende identiteter bidrar kanskje til større valgfrihet enn i tidligere samfunn, men sosial og kulturell arv innskrenker fortsatt valgmulighetene (Krange 2004).

På tross av at Giddens kritiseres for sine teorier, kan hans bidrag til sosiologien benyttes for å få tak på sammenhengen mellom selvidentitet og kropp i vårt samfunn. Ideen om at hver og en av oss er ansvarlig for hvordan vi ser ut, og hvordan folk skal oppfatte oss, åpner for at misnøye med utseendet er selvforskyldt. Å være misfornøyd med kroppen medfører at en er misfornøyd med seg selv som individ.

2.3.3 Oppsummering av teorigrunnlaget

I dette kapitlet har jeg skissert hovedteoriene som jeg bruker i analysene videre i oppgaven. Først presenterte jeg de psykologiske teoriene om selvbylde som analysene av spørreskjemaene tar utgangspunkt i, og deretter så jeg på forholdet mellom selvbylde og selvet. Teoriene jeg har benyttet om kroppsbylde tar utgangspunkt i et dynamisk kroppsbylde som endres gjennom erfaring og over tid. Jeg så på sammenhengen mellom selvbylde og kroppsbylde for deretter å peke på kjønns spesifikke teorier for gutter og jenter. Det teorigrunnlaget som jeg har presentert i dette kapitlet er relevant for min hovedoppgave på flere måter. Det finnes utallige andre teorier jeg kunne valgt for å belyse oppgavens

⁶ I In-Side, Desember 2004; finnes artikkelen; "*Dette liker gutta med deg. – Lista over 10 ting gutta liker og ikke liker med deg.*"

⁷ I MAG nr 12/2004; finner vi artikkelen; "*Barbert eller ubarbert? Taus, stønning eller lett prat? Hva er egentlig mest sexy? Gutta svarer!*"

problemstillinger, men på grunn av hovedoppgavens utstrekning har jeg måtte begrense utvalget. Resultatet er at jeg har fokusert på de jeg syntes er mest relevante for å konkretisere og illustrere mitt datamateriale, og presentert dem i dette kapitlet.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

KAPITTEL 3. METODISKE FORHOLD - KVANTITATIV METODE

3.1 VALG AV METODE

Kvalitative og kvantitative tilnæringer står i et utfyllende forhold til hverandre. De kan sjelden erstatte hverandre, men er ofte gjensidig supplerende. Henholdsvis kvalitative og kvantitative metoder blir tidvis utsatt for substansiell kritikk (Helland 2003), (Widerberg 2001:18), og mye krefter brukes for å forsvare de respektive metodene. Selv om jeg tar i bruk begge metodene er likevel ikke min hensikt å ta stilling til debatten. Et klart skille mellom metodene blir av noen sett på som viktig, mens hos andre er målet heller å bruke de to analysemetodene fruktbart sammen, såkalt metodetriangulering (Silverman 2001). Hovedforskjellene mellom de to måtene å tenke om data, kan sammenfattes på følgende måte: Den kvalitative analysen vil oppnå en helhetlig forståelse av spesifikke forhold, samtidig som den søker etter dybde. I den kvalitative analysen er ofte ønsket om å utvikle hypoteser og teorier sentralt. I motsetning til dette vil vi med kvantitative data hovedsakelig teste hypoteser og teorier. Spesielt viktig er det med en representativ oversikt over generelle forhold, og å søke etter en bred forståelse av fenomenene vi studerer (Grønmo 1996:92). Hovedoppgaven er delvis basert på spørreskjemaundersøkelsen ”Ung i Norge 2002” (UiN-02), og delvis på dybdeintervjuer. I dette og det neste kapitlet vil jeg konsentrere meg om spørreskjemaundersøkelsen UiN-02. Videre vil jeg redegjøre for det kvantitative datamaterialet hovedoppgaven baserer seg på, og de metoder og teorier som analysene er relevante for. De metodiske refleksjonene over det kvalitative datamaterialet og teorier og analyseteknikker knyttet til dybdeintervjuene, kommer jeg tilbake til i kapittel fem.

3.2 UNG I NORGE 2002

3.2.1 Datamateriale og utvalg

UiN-02 undersøkelsen er gjennomført av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) med midler fra Norges Forskningsråd (NFR). Ungdommene som inngår i undersøkelsen er trukket ut av Statistisk sentralbyrå (SSB) fra 73 skoler, 47 ungdomsskoler og 26 videregående skoler (Rossow 2003). Gjennom NOVA har jeg fått mulighet til å analysere dette materialet. UiN-02 er en tverrsnittsstudie, noe som indikerer at

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

vi undersøker et utvalg subjekter på et gitt tidspunkt og innebærer at en ikke kan anvende dette materialet til å undersøke endringer over tid. Materialet er derimot ypperlig for å beskrive ungdom i dagens samfunn, og inneholder opplysninger om mange sider ved ungdommers liv. Undersøkelsens styrke er dens omfang og høye svarprosent.

3.2.2 Datainnsamling og svarprosent

Datainnsamlingen er nøye beskrevet i rapporten *"Metoderapport for datainnsamlingen til Ung i Norge 2002"* skrevet av Ingeborg Rossow og Anne Kristin Bø (2003). Jeg presenterer noen hovedpunkter fra denne rapporten i dette kapitlet.

For at det skulle foreligge de samme betingelsene på alle skolene, ble det opprettet samarbeid med en kontaktlærer på alle skolene i utvalget. Denne personen fikk i oppdrag å administrere og gjennomføre undersøkelsen på skolene. I forkant av gjennomføringen av undersøkelsen, var det disse personene som hadde ansvaret for å dele ut informasjonsskriv til elever, lærere og foreldre. Dessuten måtte de samle inn samtykkebrev fra foreldrene til elever på ungdomsskoletrinnet. Kontaktpersonene fikk også ansvar for å gi praktisk informasjon til de lærerne som skulle stå for datainnsamlingen og å underrette foreldrene til elevene i den videregående skole (Rossow 2003).

Flertallet av kontaktlærerne (60 av 73) deltok på et av informasjonsmøtene som ble arrangert i forkant av datainnsamlingen. Fem dagsseminarer ble arrangert i ulike regioner av landet hvor kontaktpersonene ble gitt informasjon om prosjektet, skolering i tilskrevne oppgaver og inspirasjon til innsats. Skolene ble oppfordret til å avholde undersøkelsene i vanlige timer, og ikke gi de som ikke ønsket å delta fri (Rossow 2003).

På tross av at det finnes over 600 spørsmål i spørreskjemaet, er likevel svartilbøyeligheten på enkeltspørsmål høy, og de fleste (94 prosent) rakk å svare på alle spørsmålene. Samlet svarprosent for undersøkelsen er 92,3. Blant elevene på videregående skole (91,0 prosent) er svarprosenten litt lavere enn den vi finner på ungdomsskolenivå (93,6 prosent). Dette skyldes ulike faktorer, blant annet at andelen elever som ikke ønsket å delta var større og at andelen som slutter å gå på skolen er større på siste klassetrinn. På de yrkesfaglige skolene er det stort frafall. Hovedårsaken er at elevene på disse linjene vanligvis er utplassert som lærlinger på VK2, og derfor ikke er fysisk tilstede på skolen (Rossow 2003). Generelt gir UiN-02 et tilfredsstillende bilde av de ungdommer som er i undervisning på skolen, men representativiteten er noe lavere blant de eldste ungdommene i utvalget. Nettopp fordi elever som enten har sluttet på skolen, eller som er lærlinger, ikke fanges opp. I tillegg

er det en tendens i materialet at jenter er svakt overrepresentert i forhold til gutter (Rossow 2003).

3.3 OM MÅLEINSTRUMENTENE

I denne oppgaven benyttes en såkalt ”stamfil” i analysene av spørreskjemaet. Dette er en kvalitetssikret fellesfil for alle brukere av UiN-02. Dette innebærer at noen av besvarelsene fra det opprinnelige materialet er fjernet, enten på grunn av høyt antall ubesvarte spørsmål, systematisk overpresentasjon av kriminalitet, vekt, høyde, pengeforbruk eller rusmiddelbruk. Totalt ble 363 av 11928 besvarelser fjernet i denne kvalitetssikringen (Rossow 2003).

3.3.1 De avhengige variablene

Selvbilde

Det er hovedsakelig to avhengige variabler i denne oppgaven. Den første er *selvbilde*. Denne variabelen er en konstruert indeksvariabel på grunnlag av tjuefem av spørsmålene i spørreskjemaet, basert på Susan Harter’s Self Perception Profile for Adolescents (SPPA) (Harter 1999). Respondentene er bedt rangere hvorvidt uttalelsene *stemmer svært godt (1)*, *stemmer nokså godt (2)*, *stemmer nokså dårlig (3)* eller *stemmer svært dårlig (4)* med hvordan de selv syntes at de er. Spørsmålene om selvbilde kan deles opp i fem dimensjoner, (1) *global selvaktelse*, (2) *kroppsbilde*, (3) *sosial kompetanse*, (4) *nære venner* og (5) *tilfredshet med skolearbeid*.

Med utgangspunkt i selvbildevariabelen konstrueres en såkalt gjennomsnittsskåre. Alle variablene er blitt endret, slik at et svar nærme 0 angir at uttalelsen stemmer svært dårlig, og et tall nærme 3 indikerer at det stemmer svært godt⁸. Ved å slå sammen respondentenes gjennomsnitt på de ulike spørsmålene får vi en verdi, en gjennomsnittlig skåre for alle dimensjonene⁹. Dette er en indeksverdi som danner grunnlaget for samlevariabelen *selvbilde*, som lett fortolket viser til det gjennomsnittet den enkelte har på alle spørsmålene som omhandler selvbilde.

⁸ Ved å endre skalaen fra 1-4 til 0-3 forenkles sammenligningen med andre undersøkelser, for eksempel med tidligere publiserte resultater fra Ung i Norge - undersøkelsene (Wichstrøm 1996).

⁹ Retningen er endret på omtrent halvparten av variablene i samlemålene, fordi spørsmålsformuleringen var negativt ladet.

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

”Siden indeksen er ment å skulle være et mål på et generelt begrep, må beslutningen om hva som skal inngå i indeksen, og hva som ikke skal inngå, først og fremst være begrunnet ut fra teoretiske og begrepsmessige hensyn” (Skog 1998:94)

Selvbildevariabelen i UiN-02 er basert på Wichstrøms oversettelse og tolkning av Susan Harters selvbilde- domener (Wichstrøm 1995), og er således begrunnet ut fra både teoretiske og begrepsmessige hensyn. Indeksen er også sammenlignet med UiN-92 (Wichstrøm 1998).

Figur 1. Spørsmål som danner grunnlaget for selvbildevariabelen.

Global selvaktelse

Jeg er skuffet over meg selv
Jeg liker ikke måten jeg lever livet mitt på
Jeg er stort sett fornøyd med meg selv
Jeg liker meg selv slik jeg er
Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er

Nære venner

Jeg klarer å få virkelig nære venner
Jeg har en nær venn som jeg kan dele hemmeligheter med
Jeg har en venn som jeg kan dele ting med
Jeg syntes det er vanskelig å få venner som jeg virkelig kan stole på
Jeg har ikke noen god venn som jeg virkelig kan dele personlige ting med

Sosial akseptering

Jeg syntes det er ganske vanskelig å få venner
Jeg har mange venner
Andre ungdommer har vanskelig for å like meg
Jeg er populær blant jevnaldrende
Jeg føler at jevnaldrende godtar meg

Skolekompetanse

Jeg syntes jeg er like smart som andre på min alder
Jeg er ganske sein med å bli ferdig med skolearbeidet
Jeg gjør det svært godt på skolen
Jeg har vansker med å svare riktig på skolen
Jeg tror jeg er ganske intelligent

Kroppsbilde

Jeg er ikke fornøyd med utseendet mitt
Jeg ønsker at kroppen min var annerledes
Jeg ønsker at jeg så annerledes ut
Jeg syntes jeg ser bra ut
Jeg liker utseendet mitt veldig godt

Kroppsbilde

Den andre avhengige variabelen i denne hovedoppgaven er *kroppsbilde (2)*. Utgangspunktet for denne variabelen er den ene dimensjonen av Susan Harters selvbildeskala

som omhandler kropp og utseende (Harter 1999). I likhet med variabelen *global selvaktelse* (1) er dette en konstruert indeks som også inngår som en del av samlevariabelen; selvbilde. I regresjonsanalysene benyttes gjennomsnittlig skåre på de spørsmålene som inngår i den aktuelle indeksvariabelen.

I en av tabellene er variabelen inndelt i tre grupper, som skiller de med positivt kroppsbilde fra de med middels og de med negativt kroppsbilde. Gruppen med negativt kroppsbilde utgjør de ti prosent av utvalget som skårer lavest på kroppsbildevariabelen, og gruppen med positivt selvbilde er de ti prosent av utvalget som skårer høyest på den samme variabelen. Tredelingen er basert på en tilfeldig valgt avgrensning, og det er mulig at en annen inndeling kan frembringe andre resultater. Denne kategoriseringen er valgt fordi jeg ønsket å skille ungdomm med veldig negativt kroppsbilde fra de med veldig positivt kroppsbilde.

3.3.2 De uavhengige variablene

I de fleste tabellene i oppgaven vil de avhengige variablene sees i forhold til kjønn og alder. Kjønn er en dikotom variabel, altså en variabel med kun to verdier (0= gutt, 1= jente). Alder er en kontinuerlig variabel, men begrenset til et alderspenn fra 12 til 20 år eller eldre.

Jeg undersøker også pubertetstiming, eller hvor tidlig eller seint fysisk moden ungdommene mener de er i forhold til jevnaldrende. Variabelen er basert på et spørsmål hvor respondentene er blitt spurt; ”Når du ser deg selv nå, mener du at du er tidligere eller senere fysisk moden enn andre på din alder?” Alternativene rangeres fra; (0) *mye tidligere*, (1) *noe tidligere*, (2) *lite grann tidligere*, (3) *akkurat som andre*, (4) *lite grann senere*, (5) *noe senere* eller (6) *mye senere*. For å kunne undersøke forskjeller på gutter og jenter i en lineær regresjonsanalyse, omkodes variabelen til en såkalt ”dummyvariabel”. En slik variabel er en indikator på om et kjennetegn er tilstede eller ikke, og har kun to verdier, den er altså dikotom (Skog 1998). Alle verdiene i den opprinnelige variabelen omkodes til nye variabler. I regresjonsanalysen utelates en av variablene, referansevariabelen. De andre variablene sammenlignes dermed med den utelatte variabelen.

Den siste uavhengige variabelen er *tykk/tynn*. Denne benyttes for å måle respondentenes opplevelse av egen kropp som under - eller overvektig. Variabelen består av fem verdier; (0) *svært tykk*, (1) *ganske tykk*, (2) *omtrent som andre* (3) *ganske tynn*, (4) *svært tynn*. På samme måte som for fysisk modenhet, har jeg konstruert dummyvariabler for variabelen *tykk/tynn*.

3.4 STATISTISKE ANALYSER

De statistiske analysene fremstilles i enkle tabeller eller figurer, hvor en eller flere egenskaper ved ungdommene sees i sammenheng. De mest sentrale variablene er *selvbilde*, *kroppsbilde* og *tilfredshet med kroppen*. Prosentfordelinger presenteres i krysstabeller og søylediagrammer for å illustrere forskjeller mellom to eller flere grupper, mens andre ganger benyttes sammenligninger av gjennomsnitt mellom ulike grupper. Antallet besvarelser som er utgangspunkt for disse beregningene oppgis i tabellene som N .

For å illustrere om forskjeller mellom prosenttall eller gjennomsnittsverdier ikke bare er et resultat av tilfeldigheter, testes det om sammenhengene er statistisk signifikante. Slike signifikanstester viser sannsynligheten for at resultatene kan ha oppstått av tilfeldig variasjon. Det varierer hvor stor sannsynlighet som godtas, men en skiller gjerne mellom ulike feilmarginer, vanligvis 5 prosent, 1 prosent eller 0,1 prosent, og disse gjengis i tabellene som $p < 0,05$, $p < 0,01$ eller $p < 0,001$ (Bakken 2003:36). Det medfører at et signifikansnivå på fem prosent betyr det at det er 95 prosent sannsynlighet for at de observerte forskjellene ikke skyldes tilfeldigheter (Helland 1997). Signifikansnivået betegnes i tabellene gjennom bokstaven p og uttrykker med hvilken sannsynlighet resultatene ikke er sikre nok til at de kan fastslå forskjeller (Bakken 2003:36; Skog 1998).

I krysstabellanalyser brukes χ^2 -test (kji-kvadrat) for å undersøke om de observerte sammenhengene er statistisk signifikante. I forbindelse med regresjonsanalyse brukes *Students t-test* (t), og i analyser av gjennomsnittsforskjeller benyttes vanligvis F for å undersøke sammenhengenes signifikans (Undheim 1996). Alle signifikansverdier gjengis i tabellene med bokstaven p .

I tillegg til krysstabellanalyser brukes også regresjonsanalyser, som kan forklares slik: ”En regresjonsmodell forklaringskraft beskrives vanligvis med hvor stor andel av variasjonene i den avhengige variabelen som kan ”forklares” av den uavhengige variabelen” (Skog 1998:212). Denne forklaringskraften gjengis i tabeller som R^2 . Imidlertid gir R^2 litt for høye verdier, derfor kan det i noen tilfeller være nødvendig å justere denne størrelsen, særlig dersom antallet observasjoner (N) er lite, eller hvis antall forklaringsvariabler (på høyre side i ligningen) er stort. Da oppgis en justert R^2 (Skog 1998), som også er den verdien jeg har valgt å opplyse om i tabellene.

I tillegg brukes *Beta verdier* i en av tabellene. Dette kan forklares på følgende vis; ”Den standardiserte regresjonskoeffisienten – ofte kalt beta - fremkommer hvis vi koder om både den avhengige og den uavhengige variabelen til standardkårer” (Skog 1998).

Tolkningen av beta indikerer at om den uavhengige variabelen endres med ett standardavvik, endres den avhengige variabelen med beta standardavvik (Skog 1998). De standardiserte regresjonskoeffisientene i en figur kan bruke som et uttrykk for styrken på forbindelsen mellom to variabler (Wichstrøm 1996:47).

3.5 VALIDITET

Validitet betyr gyldighet, og forteller om vi har lyktes å måle det vi ønsket å måle. Å diskutere datas validitet innebærer å overveie eventuelle teoretiske definisjoner og operasjonaliseringer, samt vurdere alternative tolkninger. Vi opererer med fire ulike former for validitet; Begrepsvaliditet, som stiller spørsmål ved om en har lyktes med å måle det man ønsker å måle. Konklusjonsvaliditet, hvor en undersøker om de observerte effektene er reelle eller ikke. Intern validitet, som dreier seg om berettigelsen av kausale fortolkninger og ekstern validitet som spør om det er mulig å generalisere fra en situasjon til en annen (Skog 1998). Når det gjelder tilfeller hvor en anvender seg av indeksvariabler slik som selvbildevariabelen, blir det spesielt viktig å undersøke om en faktisk har målt det en ønsker å måle. Begrepsvaliditeten til en indeksvariabel kan undersøkes ved hjelp av Cronbachs Alpha, men denne bruken er omstridt og omdiskutert innen samfunnsvitenskapen, og slike verdier må tolkes som veiledende og benyttes med skjønn (Skog 1998).

Validitetsproblemet er komplekst og komplisert. Mange forhold må tas i betraktning, men uansett vil det være avhengig av hvorvidt de data vi har er relevante for problemstillingen. Altså hvor godt vi har klart å ta våre forsikringer for graden av overensstemmelse mellom det teoretiske og det operasjonaliserte begrepet. Spørsmålene kunne vært stilt annerledes, eller det kunne vært stilt andre spørsmål. Det kunne vært flere eller færre spørsmål i indeksen. Det er også et faktum at indeksvariabelen representerer sosiale kategorier respondentene ikke er bedt om å forholde seg til. Teorien som ligger bak indeksen avgjør også om den er anvendbar for analysen. I analysene i denne oppgaven danner spørsmålsbatteriet SPPA grunnlaget for de ulike spørsmålsformuleringene. De bakenforliggende psykologiske teoriene sikrer i en viss grad undersøkelsens relevans og resultatenes generaliserbarhet.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

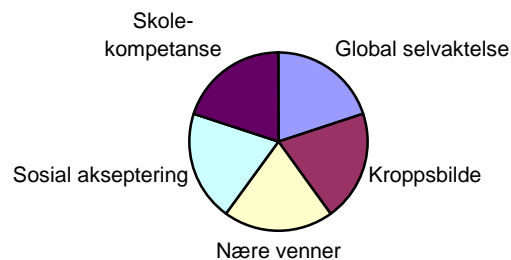
KAPITTEL 4. ANALYSER AV SURVEYMATERIALET

Hvordan er egentlig ungdommens selvbilde? Er det en sammenheng mellom selvbilde og vurdering av kropp? Er det forskjell på kroppsbilde mellom jenter og gutter? Disse spørsmålene undersøkes i dette kapitlet. Først vil spørsmålene som danner grunnlag for hvordan vi måler selvbilde studeres, deretter belyses hvilke faktorer som påvirker selvbildet. Videre undersøkes kroppsbilde og variasjoner mellom jenter og gutter. Avslutningsvis sees det på ulike faktorer som påvirker kropp og kroppsbilder, blant annet tilfredshet med ulike kroppsdelene og pubertetstiming.

4.1 DIMENSJONENE I SELVBILDEVARIABLEN

Selvbildevariabelen, Self Perception Profile for Adolescents (SPPA), av Susan Harter's (Harter 1999) er, som tidligere beskrevet i kapittel 3 en konstruert indeksvariabel på grunnlag av tjuefem ulike spørsmål. Disse spørsmålene deles opp i fem ulike dimensjoner: global selvaktelse, nære venner, kroppsbilde, sosial akseptering og skolekompetanse.

Figur 1. Selvbildevariabelen

4.1.1 Global selvaktelse

Global selvaktelse refererer som tidligere nevnt til den generelle opplevelsen den enkelte har av seg selv (Wichstrøm 2002). Tabell 1 viser gjennomsnittsverdien for gutter og jenter på de ulike spørsmålene. Vi ser at gutter har en tendens til å svare i mer positiv retning om seg selv enn hva jentene gjør. På alle de positive spørsmålsformuleringene har guttene en gjennomsnittsskåre som ligger over jentenes. For eksempel ser vi at på spørsmålet ”Jeg er stort sett fornøyd med meg selv” har guttene en gjennomsnittsskåre på 2,21, mot jentenes

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

1,84. Jentenes gjennomsnittsskåre på spørsmålet ”Jeg er skuffet over meg selv” er 1,35, mens guttenes gjennomsnitt på samme spørsmål er 1,07. Altså skårer gutter høyere på indeksen for global selvaktelse enn jenter. Generelt viser dette at gutter rapporterer en mer positiv opplevelse av seg selv enn det jenter gjør.

<i>Tabell 1. Selvbilde etter kjønn. Gjennomsnitt.</i>				
Global selvaktelse	Gutt	Jente	totalt	N
Jeg er skuffet over meg selv***	1,07	1,35	1,22	11153
Jeg liker ikke måten jeg lever livet mitt på***	0,76	0,92	0,84	11126
Jeg er stort sett fornøyd med meg selv***	2,21	1,84	2,02	11117
Jeg liker meg selv slik jeg er***	2,18	1,71	1,94	11036
Jeg er svært fornøyd med hvordan jeg er ***	2,03	1,57	1,80	11077
Nære venner				
Jeg klarer å få virkelig nære venner***	2,07	2,18	2,12	11149
Jeg har en nær venn som jeg kan dele hemmeligheter med***	2,15	2,60	2,39	11149
Jeg har en venn som jeg kan dele ting med***	2,23	2,65	2,44	11124
Jeg syntes det er vanskelig å få venner som jeg virkelig kan stole på ^{NS}	1,17	1,10	1,13	11093
Jeg har ikke noen god venn som jeg virkelig kan dele personlige ting med***	0,70	0,41	0,55	11054
Sosial akseptering				
Jeg syntes det er ganske vanskelig å få venner ^{NS}	0,74	0,76	0,75	11184
Jeg har mange venner ^{NS}	2,38	2,39	2,38	11178
Andre ungdommer har vanskelig for å like meg***	0,78	0,78	0,77	11057
Jeg er populær blant jevnaldrende***	1,74	1,59	1,66	10948
Jeg føler at jevnaldrende godtar meg***	2,25	2,16	2,20	11071
Skolekompetanse				
Jeg syntes jeg er like smart som andre på min alder ^{NS}	2,33	2,18	2,25	11193
Jeg er ganske sein med å bli ferdig med skolearbeidet***	1,49	1,36	1,42	11166
Jeg gjør det svært godt på skolen***	1,75	1,82	1,78	11162
Jeg har vansker med å svare riktig på skolen***	0,97	0,97	0,97	11118
Jeg tror jeg er ganske intelligent***	1,99	1,73	1,86	11072
Kroppsbilde				
Jeg er ikke fornøyd med utseendet mitt***	1,14	1,56	1,35	11150
Jeg ønsker at kroppen min var annerledes***	1,20	1,87	1,54	11139
Jeg ønsker at jeg så annerledes ut***	0,99	1,59	1,29	11112
Jeg syntes jeg ser bra ut***	1,81	1,41	1,60	10982
Jeg liker utseendet mitt veldig godt***	1,70	1,19	1,44	11000
Note: Signifikansnivå: ***p< 0,001, **p<0,01, *p<0,05				

4.1.2 Nære venner

I henhold til Giddens kan vennskap i det moderne samfunn, som også er sentralt i denne oppgaven, karakteriseres som en relasjon til en annen person som innledes utelukkende

gjennom hva en kan få ut av forholdet. En relasjon til en annen person kan bare kalles vennskap dersom kontakten til den andre er noe som verdsettes i seg selv. Giddens hevder at man bare er venn med en annen så lenge følelsene av nærhet blir gjengjeldt for deres egen skyld (Giddens 1996). Den neste dimensjonen som benyttes for å kartlegge selvbildet er nære venner. Her blir åpenhet og tillitt til andre vektlagt. Jenter skårer høyere på alle spørsmålene med en positiv ordlyd, som for eksempel ”*Jeg har en nær venn som jeg kan dele hemmeligheter med*” hvor jentene gjennomsnittlig skåret 2,6 indekspoeng mot guttenes 2,15 indekspoeng. Guttene skårer høyest på spørsmålene med negativ ordlyd, som spørsmålet; ”*Jeg har ikke noen god venn som jeg virkelig kan dele personlige ting med*”. Vi ser at det ikke er kjønnsforskjell på spørsmålet ”*Jeg syntes det er vanskelig å få venner som jeg virkelig kan stole på.*”

Med andre ord viser tabell 1 at jenter har gjennomsnittlig bedre oppfatning av nære forhold og vennerelasjoner enn hva gutter har. Dette passer godt med en vanlig antagelse at vennerelasjoner er viktigere for jenter enn for gutter. At det ikke er kjønnsforskjeller på spørsmålet; ”*jeg syntes det er vanskelig å få venner som jeg virkelig kan stole på*” indikerer at gutter ikke mangler nære vennerelasjoner, men at kanskje gutter og jenter legger ulik betydning og mening inn i vennskap. Jenter er kanskje mer opptatt av å ha mange venner som de kan stole på, mens gutter kanskje velger å ha bare en nær venn.

4.1.3 Sosial akseptering

Sosial akseptering gjengir hvor godt integrerte ungdommene selv oppgir at de føler seg blant jevnaldrende. Spørsmålene belyser popularitet blant jevnaldrende, og kan fange opp forskjeller blant de som har falt utenfor jevnalderfellesskapet. Som vi kan se i Tabell 1 skårer guttene gjennomsnittlig 0,09 indekspoeng høyere enn jentene når det gjelder å føle seg godtatt av jevnaldrende. Disse forskjellene er så små at det er vanskelig å trekke noen slutninger ut av dem.

Av tabell 1 ser vi også at det ikke er signifikante kjønnsforskjeller på spørsmålene ”*jeg syntes det er ganske vanskelig å få venner*” og ”*jeg har mange venner*”. Å oppfatte at en har mange venner kan imidlertid innebære ulike ting for gutter og jenter. Et vanlig skille for å beskrive vennskapets betydning for gutter og jenter, er skillet intimitet og aktivitet (Fauske og Øia 2003). Som jeg allerede har vært inne på uttrykkes gutters vennskap gjennom å gjøre felles aktiviteter, som å spille fotball eller dataspill, og er mer styrt av handling enn av selve relasjonen (Fauske og Øia 2003) Vennskap mellom jenter er derimot styrt av å gjøre

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

ting sammen som en bekreftelse på deres vennskap (Fauske og Øia 2003). Selv om det ikke er noen signifikant forskjell på disse to spørsmålene, vet vi likevel at jenter og gutter tenker forskjellig omkring vennskap og vennerelasjoner.

4.1.4 Tilfredshet med skolearbeid

Skolekompetanse er det siste spørsmålssettet som inngår i selvbildevariabelen. Gjennom fem spørsmål kartlegges selvtilliten på det faglige feltet. Hvordan de oppfatter at de selv henger med og takler de daglige utfordringene som oppstår på skolen og med skolearbeidet. Av tabell 1 kan vi se at guttene har mer positiv opplevelse av sin skolekompetanse, enn det jentene har. Spesielt når det gjelder vurdering av egen intelligens skårer guttene høyere enn jentene, med 2,36 indekspoeng hos gutter mot 2,19 indekspoeng for jentene. Bare på spørsmålet *”jeg gjør det svært godt på skolen”* oppnår jentene bedre resultater enn guttene – noe som passer med annen forskning som også peker på at jenter gjør det bedre enn gutter på skolen (Bakken 2003). Denne kjønnsforskjellen forklares vanligvis med at det er viktigere for jenter å gjøre det bra på skolen. Dessuten bruker jenter mer tid på lekser enn gutter (Fauske og Øia 2003).

4.1.5 Kroppsbilde

Den neste gruppen med spørsmål i selvbildevariabelen er kroppsbilde. Her er ungdommene blitt gitt i oppgave å si hvor godt de liker sitt eget utseende og i hvilken grad de kunne ønske at de så annerledes ut. Med disse spørsmålene søker en å fange opp den subjektivt opplevde tilfredshet med egen kropp (Wichstrøm 1998). Jenter skårer dårligere enn gutter på spørsmålene som dreier seg om eget utseende. Spesielt store forskjeller mellom kjønnene ser vi på spørsmålet om de ønsker at kroppen var annerledes, hvor jentenes gjennomsnittsverdi ligger 0,67 indekspoeng lavere enn hos guttene. På spørsmålet *”Jeg er ikke fornøyd med utseendet mitt”*, er gjennomsnittlig skåre for jenter 1,56 indekspoeng og for gutter 1,14 indekspoeng. Alle forskjeller er signifikante. Denne dimensjonen av selvbilde vil jeg se nærmere på senere i dette kapitlet, da det er disse spørsmålene som brukes som indikatorer på kroppsbilde.

De observerte kjønnsforskjellene i selvbildevariabelen tyder på at gutter har generelt bedre selvbilde, og at de har en mer positiv opplevelse av seg selv enn jenter. Innen de fleste selvbiledomenene får ikke jentene like gode resultater som guttene. Men hvorfor er det slik?

Er det gitt at jenter skal ha en dårligere oppfatning av seg selv enn det gutter har? Dette er noe jeg ønsker å gå videre med. Først vil jeg kommentere aldersforskjeller i selvbilde, deretter ønsker jeg å peke på tendenser til kjønnsforskjeller i det generelle selvbilde. Videre i kapitlet undersøker jeg forholdet mellom kropp og selvbilde. Jeg ser på kjønnsforskjeller i kroppsbildevariabelen både i forhold til fysisk modenhet, og i forhold til å føle seg tykk eller tynn.

4.2 DET GENERELLE SELVBILDE

Hovedtendensen i Ung i Norge 2002 (UiN-02) er at det er spørsmål på variabelen *nære venner* ungdommene skårer høyest på, mens de på variabelen *utseende* skårer tydelig lavere. Dette er i tråd med tradisjonelle kjønnsrollemønstre og tidligere forskning om selvbilde (Wichstrøm 1996), hvor vi som forventet fant at jenter er mindre fornøyd med utseende enn gutter og mer tilfreds med vennerelasjoner (Wichstrøm 1998).

Tidligere forskning har vist varierende resultater vedrørende selvbildets utvikling gjennom ungdomstida, men hos mange observeres en tendens til bedring av selvbildet sent i aldersperioden (Wichstrøm 1996). Analyser av UiN-92 viser at det er lite som støtter denne teorien i forhold til norske forhold (Wichstrøm 1996:44), fordi vi ikke finner noen aldersmessige endringer i selvbildet i UiN-92. Samtidig kan vi med UiN-02 -materialet ikke kommentere utviklingen av selvbilde over tid, kun presentere forskjeller mellom ulike aldersgrupper. Derfor illustrerer figur 2 bare at alder ikke forklarer variasjoner i selvbilde. Med rimelig sikkerhet kan derfor store forskjeller i selvbildet i de ulike aldersgruppene utelukkes. Fraværet av en klar aldersforskjell kan også tyde på at det ikke finnes enkelte faser og perioder i ungdomstiden som er mer vanskelig, stormfull eller føles ekstra vanskelig for ungdommene.

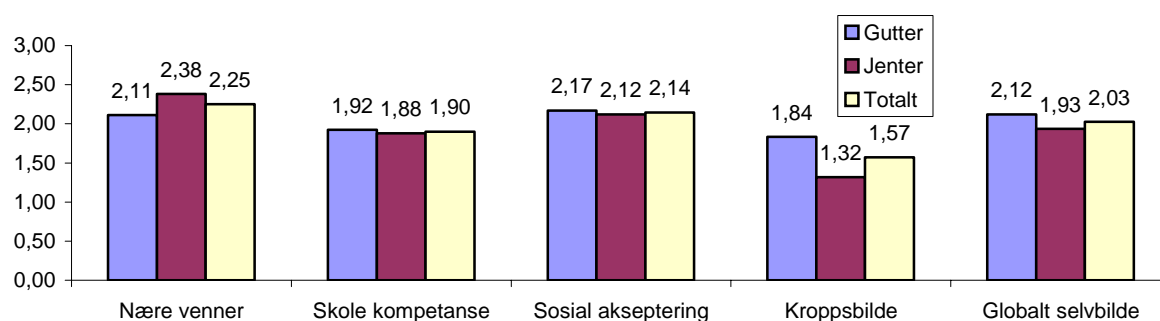
4.2.1 Kjønnsforskjeller i selvbildet

Jeg har til nå sett på hvordan de unges svar fordelte seg over de fem dimensjonene, og deretter på forskjeller mellom gutter og jenter i utvalget. I figur 2 er den avhengige variabelen et gjennomsnittsmål på alle spørsmålene som inngår i de ulike indeksene. Som tidligere beskrevet i kapittel 3, er noen av verdiene endret. Vi ser at den største forskjellen mellom gutter og jenter er i variabelen *utseende*, her er det 0,50 indekspoeng forskjellig gjennomsnittskåre mellom gutter og jenter. I tillegg finner vi også relativt store

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

kjønnsforskjeller på verdiene nære venner med 0,25 indekspoeng, og global selvaktelse har en forskjell mellom gutter og jenter på 0,17 indekspoeng. For alle dimensjonene er kjønnsforskjellene signifikante. Det er påfallende at guttene skårer høyest i de aller fleste kategoriene, bortsett fra kategorien nære venner. Når jenter allikevel skårer høyere enn gutter i kategorien nære venner passer dette godt med en ide om at vennskap er viktigst for jenter, og at jenter er mer fornøyde enn gutter med sine sosiale nettverk (Wichstrøm 1998).

Figur 2. Kjønnsforskjeller i selvbiledomenene hos ungdom. Gjennomsnitt. (N=11207- 11217)

$p < 0,001$

4.2.2 Selvbiledomener som forklarer variasjonen i global selvaktelse: betaverdier

Som vist tidligere i dette kapittelet er global selvaktelse en av dimensjonene i det generelle selvbildet. Med dette målet ønsker vi å kunne si noe om hva som er det mest sentrale for å forklare variasjoner i selvbilde hos ungdom (Wichstrøm 1996:47). Hvilken betydning har lavt sosialt selvbilde eller høyt akademisk selvbilde? Er det kroppslige selvbildet relevant for ungdoms selvbilde? Kan vi måle betydningen av å ha nære venner?

For å svare på dette, er effekten av de ulike selvbiledomenene på global selvaktelse kontrollert for hverandre i en separat multipl regresjonsanalyse for hvert kjønn. Dette ble også gjort av Wichstrøm med utgangspunkt i 1992 materialet (Wichstrøm 1996). I tabell 2 nedenfor tas det utgangspunkt i de standardiserte regresjonskoeffisientene til selvbildevariabelen. ”Den standardiserte regresjonskoeffisienten – ofte kalt beta - fremkommer hvis vi koder om både den avhengige og den uavhengige variabelen til standardskårer” (Skog 1998:221). Tolkningen av beta indikerer at om den uavhengige variabelen (for eksempel nære venner, eller utseende) endres med ett standardavvik, endres den avhengige variabelen (global selvaktelse) med beta standardavvik (Skog 1998). De

standardiserte regresjonskoeffisientene i tabell 2, kan tolkes som et uttrykk for styrken på forbindelsen mellom global selvaktelse og det aktuelle selvbildedomenet som dette domenet ikke deler med noen av de andre domenenene (og er også kalkulert for de andre variablene). Betaverdiene viser altså det unike bidraget fra hvert enkelt domene (Wichstrøm 1996:47). Med andre ord får vi fram det mest sentrale elementet i variabelen, og den verdien som har størst betydning for global selvaktelse.

For å finne betaverdiene er den avhengige variabelen, *global selvaktelse*, sammenlignet med alle de andre variablene som selvbyldevariabelen består av, og for å undersøke kjønnsforskjeller er det utformet separate regresjonsanalyser for jenter og gutter, som tabellen nedenfor viser.

Tabell 2. Selvbyldeomener som forklarer variasjonen i global selvaktelse: betaverdier. Separate regresjonsanalyser for gutter og jenter.

	Modell (gutter)				Modell 2 (jenter)			
	b	SE(b)	beta	p	b	SE(b)	beta	p
Utseende	0,401	0,007	0,499	0,000	0,471	0,006	0,595	0,000
Sosial akseptering	0,157	0,011	0,150	0,000	0,129	0,010	0,119	0,000
Skolekompetanse	0,169	0,009	0,167	0,000	0,194	0,008	0,186	0,000
Nære venner	0,262	0,009	0,281	0,000	0,257	0,009	0,238	0,000
Justert R ²	0,654				0,701			
Konstant	0,167	0,023		0,000	0,063	0,023		0,006
N	5442				5755			

Vi ser av tabellen at utseende er den desidert mest sentrale variabelen for ungdoms selvbylde, og noe mer sentralt for jenter. Dette fant Lars Wickstrøm i sin analyse av materialet fra UiN-92 også (Wichstrøm 1996). Lars Wickstrøm beskriver sammenhengen på følgende vis; ”Vurdering av eget utseende er det aspektet ved selvbylde som forklarer den altoverveiende delen av variasjonen i generelt selvbylde” (Wichstrøm 1998:236). Det er grunn til å spekulere på hva sammenhengen mellom utseende og selvbylde innebærer. Uansett er det viktig å huske at det er de unges egenvurdering som måles, selvbylde er en subjektiv størrelse. Det er ikke snakk om deres ”virkelige” utseende, eller hvordan deres jevnaldrendes vurdering av deres utseende er. Selvbylde er en individuell selvoppfatning som er tallfestet på en enkel vurderingsskala. I Wickstrøm sitt materiale fra UiN-92 forklarer utseende mer av variasjonen i selvbylde for jenter enn for gutter. Dette mønsteret finner vi igjen i 2002 undersøkelsen. Ut i fra figuren kan vi se at det er en faktor som dominerer når det kommer til variasjonen i

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

ungdommenes selvaktelse, nemlig vurdering av eget *utseende*. De andre variablene bidrar, men i beskjeden grad.

Vi ser av tabellen at også skolekompetanse og sosial akseptering bidrar til variasjonen i selvbilde, men i beskjeden grad. I tabell 2 ser vi nemlig at jenters betaverdier er høyere på *skolekompetanse* enn for gutter. Dette indikerer at å gjøre det bra på skolen er viktigere for jenter enn for gutter. Det er kanskje i seg selv ikke spesielt overraskende, men skiller seg fra resultatene fra UiN-92 hvor guttene skårer høyest (Wichstrøm 1996). Andre studier har derimot pekt på at skoleprestasjoner og karakterer er blitt viktigere for jenter enn for gutter (Bakken 2003).

Sosial akseptering er den dimensjonen som er minst psykologisk sentral for å forklare forskjeller i selvbilde, men viktigere for gutter enn for jenter. Vi ser nemlig at betavardiene for gutter er 0,150 og for jenter 0,119. Dette stemmer rimelig godt med tidligere forskning som viser at er det viktigere for gutter å være godtatt av jevnvaldrende og å føle seg akseptert, enn det er for jenter (Fauske og Øia 2003). Litt overraskende er det likevel at vi kan se av tabellen at *nære venner* forklarer mer av forskjellene i selvbilde for gutter enn for jenter. I UiN-92 fant Lars Wichstrøm motsatt relasjon, hvor jenter hadde høyere betaverdier enn gutter (Wichstrøm 1996).

Hvordan passer dette overens med hvordan ungdommene tror at andre oppfatter dem? Wickstrøm peker på at forskning på dette området tyder på at det er en sammenheng mellom vurdering av hvor fysisk attraktiv en selv er, og andres vurdering av det samme (Wichstrøm 1996). Men det kan også være motsatt; at hvor attraktiv andre oppfatter en henger sammen med hvor tiltrekkende en føler seg selv. Denne sammenhengen er allikevel ikke en sterk sammenheng. Vi kan derfor ikke med utgangspunkt i denne undersøkelsen fastslå at vurdering av eget utseende har andre årsaker enn det bildet som kastes tilbake, enten det er fra en selv eller andre. Fra tallene er det derimot mulig å trekke den slutning at global selvaktelse og kroppsvurdering henger tett sammen, og av den grunn vil jeg se nærmere på hvordan kroppsvurdering kan hjelpe til å forstå mer om vilkårene omkring variabelen selvbilde.

4.3 KROPPSBILDE OG FYSISK UTVIKLING I PUBERTETEN

Kroppsbilde er, som nevnt tidligere, en av hoveddimensjonene i selvbildet. Kroppsbilde refererer til den generelle opplevelsen den enkelte har av sin egen kropp (Wichstrøm 2002). I tabell 3 nedenfor er variabelen inndelt i tre grupper, som skiller de med positivt kroppsbilde fra de med middels og de med negativt kroppsbilde. Blant ungdommen i

datamaterialet er det jentene som har dårligst kroppsbilde. Hele 17 prosent av jentene har et negativt kroppsbilde¹⁰, mens bare 5 prosent av guttene har det samme. Hva kan årsaken være til at så mange flere jenter enn gutter har negativt kroppsbilde? Er det mulig at dette henger sammen med at jenter er mer kritiske til seg selv, eller at de sammenligner seg med idoler og forbilder som det er umulig å nå opp til? Forskere har pekt på at pubertetens mange endringer bidrar til jenters svært negative kroppsbilde (Wichstrøm 1998). Kan vi dermed si at jenters dårlige kroppsbilde er et resultat av kroppens endringer?

Imidlertid kan det være like fruktbart å spørre hvorfor gutter har så godt kroppsbilde? Ut fra tabellen nedenfor ser vi at 19 prosent av guttene har positivt kroppsbilde mot bare 6 prosent av jentene. Tett opp mot tjue prosent av guttene har altså positivt selvbylde. Guttene lever jo i det samme kroppsfokuserte samfunnet som jentene, men likevel finner vi påfallende store forskjeller mellom gutter og jenter i UiN-02.

Tabell 3. Kroppsbilde etter kjønn. Prosent.

	Negativt kroppsbilde	Middels kroppsbilde	Positivt kroppsbilde	Total	N
Gutt	5	76	19	100	5449
Jente	17	77	6	100	5761
Total	11	77	12	100	11210

p<0,001

Resultatene i tabell 3 kan passe godt med antagelsen til Susan Harter om at utseende, altså å være pen eller å ta seg godt ut, er mer viktig for jenter enn for gutter (Wichstrøm 1998). For å forklare årsaker til hvorfor kropp og utseende er en mer sentral del av jenters selvbylde, peker hun på at de signalene media og motemagasinene sender ut påvirker jenters selvbylde (Harter 2000).

Kroppen gjennomgår mange endringer i løpet av puberteten og ungdom blir i denne fasen mer opptatt av eget utseende. Mange teorier om ungdom og pubertet hevder at selvbyldet kan endre seg veldig i løpet av tenårene (Wichstrøm 1998). Utseende er ofte viktig for popularitet blant venner og jevnaldrende. Dessuten vil den gryende interessen for det andre kjønn bidra til nye prioriteringer, men alle takler ikke kroppens stadige endring like godt. Noen kan oppleve at kroppen vokser fort uten at de klarer å henge med mentalt. For andre kan problemet være motsatt, og de kan ofte oppleve at alle jevnaldrende vokser fra dem. For mange oppleves trolig puberteten som en kaotisk og vanskelig periode i større eller

¹⁰ Inndelingen er beskrevet i avsnitt 3.3.1 på side 23.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

mindre grad, likevel er denne fasen preget av store individuelle forskjeller (Wichstrøm 1996). Forskning har vist at for norske ungdommer er ikke denne fasen preget av voldsomme og dramatiske omveltninger, men av en jevn utvikling (Wichstrøm 1996). Derimot er denne utviklingen svært forskjellig for gutter og jenter. Jenter opplever i større grad enn gutter at de avviker fra den gjeldende skjønnhetsstandarden for kvinner, noe som forskning har vist er en sentral risikofaktor for depresjon og spiseproblemer (Wichstrøm 1996).

Tabell 4. Lineær regresjonsanalyse av kroppsbilde (samspill mellom kjønn og moden, og kontroll for kurvelinearitet)

	modell 1				modell 2			
	b	SE(b)	t	P	b	SE(b)	T	p
Kjønn	-0,516	0,014	-36,867	0,000	-0,512	0,014	-35,771	0,000
Alder	0,005	0,004	1,246	0,213	0,007	0,004	1,685	0,092
Moden					-0,039	0,005	-7,174	0,000
Konstant	1,757	0,063	27,871	0,000	1,823	0,067	27,202	0,000
N	11209				10593			
Justert R2	0,108				0,112			

	modell 3				modell 4			
	b	SE(b)	t	P	b	SE(b)	T	P
Kjønn	-0,633	0,032	-19,612	0,000	-0,522	0,014	-36,675	0,000
Alder	0,007	0,004	1,788	0,074				
Moden	-0,061	0,008	-8,032	0,000				
Samspill (Kjønn*moden)	0,045	0,011	4,177	0,000				
Moden (referanseverdi:								
Akkurat som andre)								
Mye tidligere					-0,084	0,029	-2,885	0,004
Noe tidligere					-0,075	0,021	-3,526	0,000
Lite grann tidligere					-0,079	0,023	-3,384	0,001
Lite grann seinere					-0,149	0,024	-6,256	0,000
Noe senere					-0,303	0,033	-9,268	0,000
Mye senere					-0,576	0,045	-12,761	0,000
Konstant	1,876	0,068	27,525	0,000	1,906	0,013	148,467	0,000
N	10593				10593			
Justert R2	0,113				0,127			

Tabell 4 ovenfor er et forsøk på å illustrere denne problematikken. Modell 1 er en lineær regresjonsanalyse av kroppsbilde etter kjønn og alder. I modell to trekker jeg også den dikotome variabelen modenhet inn. I modell tre forsøker jeg å se etter mulig samspill mellom disse variablene, og til slutt i modell fire kontrolleres det for eventuell kurvelinearitet¹¹. Modell 1 bekrefter at jenter har lavere gjennomsnittsverdi på kroppsbilde enn gutter (Gutt = 0, jente = 1). Tabellen viser at denne forskjellen er signifikant. Vi ser også at eldre ungdommer

¹¹ En kurvelinear sammenheng er et uttrykk for en ikke-lineær funksjon $Y = a + b_1 \cdot X + b_2 \cdot X^2$

har bedre kroppsbilde enn yngre, som samsvarer med tidligere forskning. Modell 2 viser at ungdommene som føler at de er seinere fysisk modne enn jevnaldrende, har dårligere kroppsbilde enn de som mener at de er tidligere eller omtrent moden samtidig som jevnaldrende (Tidligere eller omtrent moden samtidig som mine jevnaldrende = 0, senere fysisk moden enn mine jevnaldrende = 1). Annen forskning har vist at å være tidlig moden enn jevnaldrende ikke ser ut til å påvirke selvbildet (Wichstrøm 1998:110). Imens indikerer samspilleddet i modell 3, at hvorvidt en er sent eller tidlig fysisk moden har ulik effekt for gutter og jenter. Når en inkluderer et samspilledd i en lineær regresjonsanalyse, endres tolkningen av de andre variablene som inngår i modellen (Skog 1998). I denne analysen forteller samspilleddet at forskjellen mellom de som er seint og tidlig fysisk modne i forhold til jevnaldrende blant jenter, med andre ord ikke er så stor som den vi finner blant gutter. Dette indikerer at det er verre for gutter enn for jenter å være seint utviklet. Gutter som er sent utviklet har altså dårligere kroppsbilde enn gutter som er tidlig kjønnsmoden eller utviklet omtrent som alle andre. Dette er en sammenheng som vi finner igjen i andre lignende undersøkelser (Wichstrøm 1996; Wichstrøm 1998).

Funksjonen i grafen som den lineære regresjonsanalysen fremstiller er opprinnelig kurvelineær, derfor må sammenhengen fremstilles ved hjelp av såkalte dummyvariabler. Dette gjøres fordi en lineær funksjon ikke gir noen god beskrivelse av forholdet mellom variablene, i dette tilfellet mellom kroppsbilde og fysisk modenhet, når grafen er kurvelineær (Skog 1998). Det vil si at variablene i tabellen sammenlignes med en utelatt variabel som i tabell 9 er ”omtrent som andre”.

Vi ser av modell 4 at de med best kroppsbilde er de som opplever seg som omtrent som andre. Det viser seg at de som oppfatter seg selv som sent fysisk utviklet i forhold til sine jevnaldrende har dårligere kroppsbilde enn de som føler at de er omtrent som alle andre. De som er tidligere utviklet har bedre kroppsbilde enn de som opplever seg som senere fysisk modne. Det er negativt for ens kroppsbilde å føle seg sein i forhold til jevnaldrene både for gutter og jenter. De fysiske endringene som foregår i kroppen inkluderer for jenter får mer kroppsfett og at alt blir litt større - pupper, rumpe og lår. Dermed kan vi si at det ikke er de fysiske endringene i puberteten som gjør at jentene har dårligere selvbilde enn guttene, siden jenter er mer fornøyd når de får kvinnelige former, enn når de ikke får det. Det viser seg derimot at mangel på fysisk endring eller kvinnelige attributter, eller hvert fall at en tror en er seinere utviklet enn jevnaldrende, bidrar til lavt kroppsbilde.

Den lineære regresjonsanalysen i tabell 4 indikerer at det er mer komplisert for jenter enn gutter å være seinere fysisk moden enn jevnaldrende. Dette innebærer at å ikke få pupper

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

og mensen når de andre jentene får det, bidrar til dårligere kroppsbilde enn blant de som blir fysisk modne tidligere eller samtidig som jevnaldrende. Wichstrøm har tidligere vist av UiN-92 undersøkelsen at tidlig fysisk modenhet ikke har påvirkning på kroppsbildet, men at å være sent ute har en negativ virkning på kroppsbildet (Wichstrøm 1998). Det samme finner vi i materialet fra UiN-02. Det antyder at det ikke er de store kroppslige endringene i forbindelse med pubertetens inntreden som gjør jenters selvbilde i tenårene dårlig, men heller mangelen på slik utvikling – eller det å være i utakt med jevnaldrende.

4.4 FØLE SEG TYKK ELLER TYNN

Ettersom vi har funnet at fysisk modenhet har en viktig påvirkning på selvbildet, spesielt for jenter, syntes jeg det er relevant å gå videre med dette temaet. Tidligere har forskning trukket fram at puberteten kan være spesielt vanskelig for jenter, fordi kroppen deres får mer former og kurver, og jenter ofte føler at kroppen fjerner seg fra de rådende kvinneidealene (Wichstrøm 1996). For jenter betyr dette en økt andel kroppsfett, men hvorvidt dette medfører at de føler seg tykke vil jeg nå undersøke nærmere. I spørreskjemaet UiN-02 ble ungdommene stilt spørsmålet: ”Vil du si om deg selv at du er; ... svært tykk, ganske tykk, omtrent som andre, ganske tynn eller svært tynn?” Tabell 5 viser sammenhengen mellom kroppsbilde og å kategorisere seg selv som tykk eller tynn.

Tabell 5. Lineær regresjonsanalyse av kroppsbilde etter moden og opplevelse av tykk/tynn (dummyvariabler).

	modell 1				modell 2			
	b	SE(b)	t	p	B	SE(b)	t	p
Kjønn	-0,471	0,014	-34,272	0,000	-0,450	0,017	-34,079	0,000
Moden	-0,061	0,005	-11,696	0,000	-0,051	0,005	-10,252	0,000
Tykk/tynn (referanseverdi: omtrent som andre)								
Svært tykk					-1,047	0,044	-23,868	0,000
Ganske tykk					-0,718	0,019	-36,994	0,000
Ganske tynn					0,071	0,016	4,430	0,000
Svært tynn					-0,269	0,043	-6,283	0,000
Konstant	1,347	0,025	54,327	0,000	2,051	0,017	121,084	0,000
N	10566				10566			
Justert R2	0,192				0,256			

På grunn av at sammenhengen mellom fysisk modenhet og kroppsbilde ikke er lineær er det konstruert dummyvariabler, på samme måte som i tabell 4. Dette gjøres fordi en lineær funksjon ikke beskriver forholdet mellom variablene kroppsbilde og tykk/tynn korrekt når grafen er kurvelineær (Skog 1998). Det vil si at variablene i tabellen sammenlignes med en utelatt variabel som i denne tabellen er ”omtrent som alle andre”.

Tabellen ovenfor viser at den gruppen som oppfatter seg selv som ganske tynne, er de som har best kroppsbilde, fordi denne kategorien er den eneste som har en positiv verdi. Samtidig illustrerer tabellen at de som oppfatter seg som omtrent som alle andre har bedre kroppsbilde enn de som er svært tynne, svært tykke og ganske tykke. Dette bekrefter at det er viktig for ungdom å være tynne.

For å undersøke nærmere om effekten på kroppsbilde for gutter og jenter hadde samme påvirkning av å være tykk eller tynn, lagde jeg separate regresjonsanalyser av gutter og jenter. Dette fremstilles i tabell 6 nedenfor. Her ser vi at gjennomsnittlig skåre på kroppsbildevariabelen er hos guttene høyest blant gruppen som opplever seg selv omtrent som andre. For jentene derimot, er det gruppen som oppfatter seg selv som ganske tynne som har best kroppsbilde.

Tabell 6. Kroppsbilde etter opplevelse av selv som tykk eller tynn (dummy-variabler). Separate regresjonsanalyser for gutter og jenter.

	Modell 1: Gutter				Modell 2: Jenter			
	b	SE(b)	t	p	B	SE(b)	t	p
Tykk/tynn (referanseverdi: omtrent som andre)								
Svært tykk	-0,841	0,073	-11,497	0,000	-1,099	0,054	-20,513	0,000
Ganske tykk	-0,677	0,031	-21,970	0,000	-0,736	0,025	-29,578	0,000
Ganske tynn	-0,075	0,022	-3,432	0,001	0,185	0,023	8,088	0,000
Svært tynn	-0,457	0,059	-7,788	0,000	-0,176	0,062	-2,862	0,004
Konstant	1,952	0,012	159,821	0,000	1,442	0,012	117,552	0,000
N	5121				5596			
Justert R ²	0,108				0,212			

Tabell 6 viser med andre ord at å oppleve seg selv som tykk eller tynn har ulik effekt på kroppsbildet for gutter og jenter. Som vi kan se av modell 2 i tabell 6, har de jentene som oppfatter seg selv som ganske tynne best kroppsbilde. Dette passer godt til den gjengse oppfatning at jenter liker å tenke på seg selv som tynne. Jenter som mener de selv er ganske

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

tynne er den gruppen som har best selvbilde, og dette er ganske sammenfallende med forståelsen av at det å være tynn er viktig for jenter.

Blant guttene finner vi en annen sammenheng. Her ser vi nemlig at det er de som opplever seg som omtrent som alle andre, som har best kroppsbilde. Å være som alle andre virker være viktig for guttene. Likevel ser vi at de som oppfatter seg som ganske tynne ikke har spesielt mye lavere kroppsbilde enn gruppen som opplever seg omtrent som alle andre (referansegruppe = 0,000 – ganske tynn = -0,075). Med andre ord ser vi en sammenheng mellom kroppsbilde og å oppfatte seg som ganske tynn både blant jenter og gutter, selv om denne sammenhengen er sterkere blant jentene.

4.5 Å VÆRE SOM ALLE ANDRE

Dette kapittelet har pekt på at jenters selvbilde er noe dårligere enn guttenes. Utseendet, eller kroppsbildet, er det mest psykologisk sentrale elementet i selvbildet, både hos gutter og jenter. Dessuten har jeg funnet at jenter også har dårligere kroppsbilde enn gutter.

Det er en tydelig sammenheng mellom pubertetstiming og kroppsbilde. Å være tidlig moden er ikke et veldig stort hinder, men kroppsbildet til denne gruppen ligger tydelig lavere enn for de som er fysisk modne omtrent samtidig som alle andre. Derimot er det ikke gunstig å være seint utviklet. Spesielt ikke for gutter. Sammenlignet med andre gutter som er tidlig, eller de som blir kjønnsmodne samtidig som alle andre, har gutter som er sent fysisk utviklet dårligere kroppsbilde.

Tenåringsjenter som selv mener de er ganske tynne er de som har best kroppsbilde. Det er også forholdsvis greit for jentene som oppfatter seg som omtrent som andre. Derimot har jenter som tror de er tykke ofte et veldig dårlig kroppsbilde. Den gruppen gutter som tror de er som alle andre har bedre kroppsbilde enn andre gutter.

For å gjøre dette helt klart: Det beste for ens kroppsbilde er å være akkurat som alle andre. Eller i det minste å anta at en er som alle andre. Dette er en viktig begrensning, siden det er ungdommenes subjektive vurderinger av seg selv vi måler, og fordi vi ikke har noe objektivt mål å forholde oss til, eller sammenligne med. Det er altså viktig å være, eller oppfatte seg selv som, akkurat passe kvinne eller jente, og akkurat passe mann eller gutt.

Hvordan kan man med dette uttale seg omkring hvordan ungdom tenker og mener om egen kropp og eget selvbilde? Selvbilde, slik det anvendes i spørreskjemaundersøkelsen, er et standardisert mål på en personlig vurdering av en selv. I de følgende kapitlene vil jeg forsøke, med et mer eksplorerende siktemål, å se nærmere på hvordan forskjeller mellom gutter og

jenter både i forhold til vurdering av selvbilde og kropp oppleves for dem selv, samt hvordan ungdom tenker om disse temaene. Dette kapitlet har bidratt til å presisere at hvordan vi ser ut er viktig for hvordan vi føler oss eller hvem vi er. Det spennende er hvorfor dette er viktigere for jenter enn for gutter. Hvilke mekanismer ligger bak og hvilke konsekvenser får det for ungdom? Hvorfor de rådende skjønnhetsidealer inkorporeres og opptas i ungdomskulturen kommer jeg til å se nærmere på i de påfølgende kapitlene.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

KAPITTEL 5. METODISK RAMMEVERK - KVALITATIV METODE

5.1 OM DYBDEINTERVJUENE

Datagrunnlaget for den kvalitative delen av denne hovedoppgaven er seks dybdeintervjuer med ungdom gjennomført i perioden januar til mars 2004. I tillegg gjorde jeg to prøveintervjuer i forkant, for å teste ut om intervjuguiden min fungerte. Intervjuene varte i alt fra førti til sytti minutter, og fem av intervjuene varte over en time. Dette kapitlet er et forsøk på å fremstille omstendighetene rundt intervjuene, hva intervjuene kan belyse, og hvilke begrensninger som må taes i forhold til intervjuenes betydning og eventuelle fortolkninger.

5.1.1 Rekruttering av informanter

Min opprinnelige tanke var at jeg skulle klare å rekruttere informanter gjennom nettverk som ville trylle frem informanter på løpende bånd – som i den berømte ”snøballmetoden” (Thagaard 1998). Dette viste seg å være en nærmest umulig oppgave. Likevel kom jeg gjennom felles venner i kontakt med en som jobber på en ungdomsklubb, og på den måten fikk jeg til slutt kontakt med potensielle intervjuobjekter.

For å få tillatelse til å intervju ungdommene på klubben, ville ledelsen at jeg tilbrakte en del tid der før jeg begynte med rekrutteringen. De ville at brukerne skulle bli litt kjent med meg, og vant til at jeg var der først. I tillegg ville de forsikre seg at jeg ikke spurte noen som ikke hadde vært der før, og dermed kunne skremme dem fra å komme tilbake. Min kontaktperson på klubben ville vite hvem av brukerne jeg intervjuet for å hindre at jeg intervjuet noen som var spesielt sårbare eller i ustabilitet. Jeg valgte selv ut informanter blant dem jeg kom i mer eller mindre kontakt med i løpet av de ukene jeg var der.

Min kontaktperson på klubben skulle også hjelpe meg med å finne frem til aktuelle kandidater, om det skulle bli nødvendig. Hjelpen jeg har fått av henne, og de andre som jobber der, er utvilsomt av stor betydning for resultatet. I tillegg stilte de med lokaler jeg fikk disponere til intervjuene, noe som gjorde det enklere for ungdommene, fordi de ikke behøvde å bevege seg bort fra klubben.

5.1.2 Å forstå ungdommene

Tiden jeg tilbrakte på klubben har en betydning for min egen forståelse av informantene. Jeg kjenner dem noe bedre enn jeg ville gjort om jeg bare hadde hatt ett eneste møte som referansepunkt. Denne kunnskapen kan bidra til å farge min fortolkning av det som ble sagt. Det kan også endre eller lede min helhetsforståelse i en annen retning enn det ellers ville gjort, om jeg ikke hadde denne erfaringen. Faren er på den andre siden at jeg ikke tør – eller klarer – å se andre interessante sammenhenger fordi jeg identifiserer meg for sterkt med intervjupersonene. For noen kan det dessuten ha vært enklere å snakke med meg enn det hadde vært med en totalt fremmed om meget personlige ting. Spesielt for de som kanskje følte at jeg allerede var en "voksenperson" de kunne stole på. Men i motsatt fall kan det bety at de svarte hva de trodde at jeg ville høre, eller det de trodde var "riktige" svar på spørsmålene (Repstad 1998).

5.1.3 Min rolle

For min del var det en udelt positiv opplevelse å være på klubben. Jeg var der store deler av åpningstiden over en periode på 7 uker, og fikk dermed mulighet til å bli ganske godt kjent med flere av ungdommene. Det at jeg hadde en uklar rolle var kanskje noe forvirrende for ungdommene. Jeg var ikke en av de ansatte, men jeg ble lett oppfattet som det. Derfor var jeg hele tiden bevisst på å fortelle flest mulig hvorfor jeg var der og hva jeg gjorde der. Fordi det var umulig for meg å informere absolutt alle, var det noen som ikke var klar over at jeg hadde en annen rolle enn de fleste andre som var på klubben. Da ville jeg nemlig ikke gjort annet, fordi det daglig er i gjennomsnitt over hundre besøkende. Men de som var der hyppig, og de jeg hadde kontakt med, var i all hovedsak klar over min rolle og mine motiver.

Å være tilstede over tid medførte at jeg snakket med ungdom om ulike temaer. Gjennom disse uformelle samtalene som foregikk på klubben var det også lett for meg å spørre om de var villige til å la seg intervju. Stort sett var ungdommene positive til deltakelse. Denne fasen av arbeidet kan nok likevel ikke kalles et feltarbeid i ordets rette forstand. Jeg gjorde ingen skriftelige nedtegnelser av det jeg så, eller av situasjoner som oppstod, og jeg hadde heller aldri det som målsetning. Motivet mitt var å komme fort inn i miljøet, og møte ungdom på deres egen arena. At jeg valgte å ikke gjennomføre en tradisjonell feltstudie er begrunnet i oppgavens utstrekning. Fordi jeg hadde mye datamateriell fra før, ville dette overskride prosjektets grenser, og min mulighet til å bli ferdig i rimelig tid.

5.2 HVA DE KVALITATIVE INTERVJUENE KAN BELYSE

5.2.1 Ungdomsklubben

Ungdomsklubben jeg har vært på er åpen fire dager i uken for alle i alderen femten til tjuefem år, og har et rikt tilbud til sine brukere. De tilbyr ulike aktiviteter fra Internettcafé og biljard til tv-spill, leksehjelp og bandlokaler. Klubben er drevet gjennom mye frivillig arbeid, både fra voksenpersonene og fra ungdommen selv. Frivillige voksne bidrar som støtte og samtalepersoner. For ungdommene er det mulig å skaffe seg jobberfaring ved å arbeide i kaféen som klubben driver. På den måten skaffer de seg jobberfaring, referanser og attester. Blant de ansatte er det en betydelig andel sivilarbeidere som bidrar som hjelp til de ansatte og er sentrale for det sosiale miljøet i den daglige i driften.

Det er mange ungdommer som benytter seg av dette tilbudet. Gjennomsnittlig er det godt over hundre ungdommer innom i løpet av en kveld. Det varierer selvfølgelig mye fra kveld til kveld, men stort sett blir klubben godt utnyttet. Brukerne kommer fra alle deler av byen, men det er en liten overvekt gutter, hvert fall de kveldene jeg har vært der. Interessant i denne sammenhengen er at det er en betydelig andel to - og flerkulturelle ungdommer. Dette vil naturligvis ha en betydning for dem jeg kommer i kontakt med og hva slags type ungdommer jeg snakker med. Ungdommene surfer på Internett, spiller biljard eller sitter og prater sammen. Etter klokken åtte får ungdommene selv lov til å styre musikken som spilles. Først og fremst er det guttene som driver med dette, men det er også en del jenter som interesserer seg for musikk. Noen ganger vises også musikkvideoer til den musikken som det høres på. Det går mye i hip hop, RnB og annen popmusikk

Det er en organisert leksehjelp på klubben. En del ungdommer bruker disse lokalene til å gjøre lekser, i tillegg er det gratis tilgang til Internett slik at det blir mer attraktivt å arbeide der. Ungdommene bruker klubben forskjellig. Noen er der hele kvelden, mens andre bare stikker innom en eller flere ganger i løpet av uka. De fleste går på skolene i nærheten, men det finnes også de som går dit for å holde kontakt med venner de har fra andre steder, kanter av byen eller skoler. Minst en av mine informanter har flyttet flere ganger innenfor byen, og forteller at han har venner han har fått når han har bodd andre steder. Klubben er et forum for å beholde slike vennskap.

5.2.2 Hvem er informantene?

Utvalget mitt består av seks ungdommer med tilknytning til denne klubben på en eller annen måte. Jeg har intervjuet tre jenter og tre gutter. Guttene var seksten, satten og nitten år, mens alle jentene i utvalget er seksten år. Dette henger sammen med den faktiske aldersfordelingen på klubben. De fleste jentene er mellom femten og seksten år, mens aldersspredningen blant guttene er litt videre. Nå hadde jeg ikke mulighet til å intervju ungdom som var yngre enn seksten år på grunn av min opprinnelige avgrensning til oppgaven, og kontrakten jeg har inngått med Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD)¹². Derfor endte jeg opp med en ensidig aldersfordeling blant jentene, noe som må holdes i bakhodet under tolkning av resultatene. Fortolkningene må også ta høyde for at de fleste informantene har en eller annen form for minoritetstilhørighet. Det er kun en som er født i Norge av norske foreldre. En er født i Norge med utenlandske foreldre og fire av informantene er ikke født i Norge. En av informantene som er utenlandsfødt har en mor med opprinnelse i Norge, men hele tre av informantene er førstegenerasjons innvandrere.

Min aller første informant er Adam, en gutt på 16 år. Han går i første klasse på videregående skole. Adam bor hjemme med familien sin, foreldrene og en yngre søster. Foreldrene til Adam er innvandrere til Norge, Adam er dermed en såkalt etterkommer. Stort sett er Adam en trivelig gutt som har mange venner på klubben, og tilbringer mye tid der. Til bare å være seksten år er han imponerende åpen og reflektert, samtidig som han er selvstendig og sympatisk. Den dagen vi gjennomførte intervjuet var han kledd i grønne saggebukser i kordfløyel. Han hadde en grønn t-skjorte med et rødt trykk på, og en grå lue. I tillegg hadde han en mp3-spiller med øreklokkene hengende rundt halsen. Han snakket fort, og i starten av intervjuet mumlet han litt.

Den neste gutten jeg intervjuet var Amir. Han er en søt og hyggelig gutt på 17 år. Han hadde mye på hjertet, og var enkel å få til å prate om seg selv. Amir er en trivelig gutt, rett frem og åpen om seg selv og livet sitt. Han er lav, men ikke veldig. Han har mørkt hår, går kledd i sorte klær og har slitte jeans. Han hadde kjetting i lomma og ringer på fingrene. Amir er født i Iran, og bodde der deler av barndommen sin.

Anna het den første jenta jeg intervjuet. Hun var 16 år, og gikk i første klasse på videregående skole. Hun er opptatt av fotografering, sport og venner. Anna er ei veldig reflektert og selvbevisst jente. Hun hadde på seg en sort genser med et gult trykk på brystet,

¹² Se vedlegg 4: Prosjektbeskrivelse – Prosjektgodkjenning fra NSD

Miss sixty bukser og joggesko, og har lyst hår oppsatt i hestehale. Anna er den eneste i materialet som har to norske foreldre.

Min neste informant var Alma. En hyggelig jente på 16 år, som går i første klasse på videregående skole. Alma bor med sine foreldre og fem søsken. Alma kom fra Pakistan til Norge da hun var fire år gammel. Selv om alle ungdommer generelt snakker fort, snakket hun virkelig kjapt. Det var mange engelske ord innimellom, og hun hadde et veldig frodig språk. Klesstilen var veldig moderne, jordnær og sporty. Hun hadde på seg en hvit pike- trøye, beige kordfløysbukser, og sorte støvletter, av joggeskotypen, som hun hadde buksa oppi. Altså veldig moderne, selv om hun hevdet at hun ikke var motebevisst. Hun var veldig reflektert om temaer som handlet om å respektere andre og å se når andre har det ille.

Andrea var den siste jenta jeg intervjuet. Hun var også 16 år, og gikk på videregående skole. Hun var veldig ærlig og åpen, og virker veldig selvsikker. Stadig overrasker hun meg med sin erfaringsmengde. Andrea tilbringer ganske mye tid på klubben, og hun har mange venner der. Hun er sosial og utadvendt, og det virker som om hun er godt likt av de fleste. Andrea er opptatt av skolen, hun ønsker å gjøre det bra, derfor bruker hun mye tid på lekser. Andreas far er fra Thailand, hvor hun bodde i sine to første leveår. Hennes mor er norsk.

Abdi er 18 år, og også den eldste blant dem jeg intervjuet. Han går i siste året på videregående og bor sammen med foreldrene sine og fem av sine syv søsken. Abdi er opprinnelig fra Libya, men har bodd de siste ti årene i Norge. Han er veldig morsom og fjollete, og liker å tulle med alle. Jeg snakket en del med han når vi spilte biljard, og vi fikk etter hvert god kontakt. Gjennom han kunne jeg etter hvert snakke med flere og flere av ungdommene på klubben, så man kan vel nesten si at han fungerte som min døråpner i miljøet.

Som tidligere påpekt har en overveiende andel av informantene bakgrunn fra andre land enn Norge. To av informantene er ikke født i Norge, og fem av dem har minst en av foreldrene som er født i et annet land. Det er kun en av ungdommene er såkalt etnisk norsk. På tross av dette vil ikke etnisitet eller innvandrerbakgrunn være sentrale variabler i denne oppgaven. Årsaken til det er at oppgavens fokus ligger på hvordan ungdommene opplever å leve i vårt samfunn med vekt på de sosiale og kulturelle faktorer som påvirker hvordan de tenker og forholder seg til seg selv og sin egen kropp.

5.2.3 Gjennomføringen av intervjuene

Gjennomføringen av intervjuene gikk bra, og jeg er overrasket over den åpenhet og innsikt ungdommene viser. Alle intervjuene ble gjennomført på ungdomsklubben, på et usjenert rom i klubbens lokaler. Jeg benyttet en intervjuguide¹³, men hadde en fleksibel tilnærming til spørsmålene. Det vil si at intervjuene var delvis strukturerte, og at spørsmålene ikke nødvendigvis måtte komme i den intenderte rekkefølgen. De fleste spørsmål ble likevel anvendt i alle intervjuene. Et kvalitativt intervju kan karakteriseres som en slags samtale over et bestemt tema. Denne typen intervjuer skiller seg vesentlig fra et strukturert eller standardisert intervju hvor en stiller de samme spørsmålene på samme måte til alle informantene. Det kvalitative intervjuets egenart er at det ofte kan løsrives fra intervjuguiden slik at intervjueren kan følge opp interessante ting informantene tar opp i løpet av samtalen.

”Formålet med å bruke et kvalitativt forskningsinterview er at få fatt i de *betydninger*, som personer, ting og sager har for interviewpersonen, og/eller afdekke de betydninger, som han ser i sin egen måte at forvalte sit liv og sine betingelser på.”

(Fog 1994:14)

Fog peker altså på viktigheten til av betydningen av det som sies i intervjuet. I tråd med dette ønsket jeg at informantene skulle snakke og assosiere fritt under intervjuene slik at deres egen stemme fremtrer i materialet. Samtidig ønsket jeg for min egen del en oversikt over de ulike områdene jeg ønsket at vi skulle prate om i intervjuet. Fordi jeg var kjent med at det kunne bli vanskelig å være impulsiv i intervjusituasjonen, valgte jeg derfor i forkant av intervjuene å utarbeide en intervjuguide.

Jeg følte at alle intervjuene gikk veldig greit. Jeg oppfattet ikke at noen av informantene syntes det var spesielt vanskelig å snakke om temaet, og alle hadde mye på hjertet. Det virket som om temaet selv bilde interesserte dem, og de hadde mange og ulike meninger. Samtalen og kontakten underveis gikk over all forventning.

5.3 ETISKE BETRAKTNINGER

For å tilfredsstille kravene til forskningsetiske standarder kreves det at foreldrene og foresatte er informert siden informantene ikke er myndige. I forkant av intervjuene hadde jeg

¹³ Se vedlegg 1. Intervjuguide.

derfor laget et informasjonsskriv som informantene viste til sine foresatte¹⁴. Informantene fikk en forklaring på hvorfor de måtte vise det til foreldrene, og jeg var tydelig på og presiserte viktigheten av at de faktisk gjorde det. Det gikk stort sett greit og innhente slik indirekte samtykke fra foreldrene. Kun ved et tilfelle ble et avtalt intervju avlyst fordi foreldrene ikke ønsket at deres barn skulle delta. Informantene fikk også et informasjonsskriv¹⁵ og jeg spurte om at de hadde lest det når de kom til intervjuet. Om det ikke var gjort, leste de det før vi startet. I etterkant er intervjuene transkribert og anonymisert av meg. Alle person- og stedsnavn er blitt endret, samt hvilket opprinnelsesland informantene kommer fra har jeg endret etter egen vurdering. Andre sensitive opplysninger som kan bidra til å avsløre informantenes identitet har jeg også anonymisert etter beste evne. Siden hoveddelen av mine informanter ikke er myndige blir de etiske spørsmålene knyttet til prosjektet spesielt viktige. Kontaktpersoner og intervjupersonene, samt foresatte til intervjuobjektene, har fått informasjon både om prosjektets innhold og omfang. Informasjon om hva slags deltakelse jeg forventet av dem ble også gitt. Det var av stor betydning for meg å få formidlet intervjupersonens rettigheter og min taushetsplikt. Viktigheten av å tenke igjennom slike forhold forklarer Karin Widerberg på følgende måte;

”Etiske spørsmål og dilemmaer blir ikke bare annerledes, men også flere og vanskeligere i kvalitativ forskning. De løper som en rød tråd gjennom hele forskningsprosessen, og de etiske retningslinjene som er utviklet for kvantitativ forskning blir derfor utilstrekkelige.” (Widerberg 2001:28)

Det vil med andre ord ikke være en spesiell fase av arbeidet hvor dette er mer betydningsfullt enn ellers, men vil alltid ligge som et premiss for det en gjør. For meg har det betydd at jeg har forsøkt å holde informantenes identitet skjult så godt det lar seg gjøre. Dessuten har det vært opp til informantene selv hvem de har fortalt om sin deltakelse, og hva vi har snakket om. Jeg har konsekvent ikke fortalt til andre hvem jeg har intervjuet, bortsett fra til mine kontaktpersoner på klubben. Men dette alene er selvfølgelig ikke tilstrekkelig. Folk snakker med hverandre og informasjon spres. I enhver fase av dette arbeidet er derfor konfidensialitet overfor mine informanter noe jeg har måttet ta stilling til.

¹⁴ Se vedlegg 2. Informasjonsskriv til foresatte.

¹⁵ Se vedlegg 3. Informasjonsskriv til informantene.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Kvalitativt forskning forsøker ikke å gi et representativt bilde av populasjonen som helhet, eller sier at den gjør så. Det er heller et forsøk på å fremstille et bilde av en virkelighet for analysens enheter. Det jeg kan si noe om er altså hva mine informantere forstår med de fenomenene jeg er interessert i, og hvilken betydning de legger i de omtalte begrepene (Fog 1994). Allikevel er det viktig å peke på hvilke forbehold jeg må ta om den informasjonen jeg har, det utvalget jeg har og hvilken betydning det får for min analyse. Dette kapittelet er et forsøk på å presentere det metodiske rammeverket som ligger til grunn for de kvalitative analysene i denne oppgaven. Jeg har forsøkt å beskrive de begrepene som anvendes, og skissere de ulike metodiske fallgruvene som finnes i forbindelse med datamaterialet.

KAPITTEL 6. ANALYSER AV INTERVJUMATERIALET

Intensjonen med dette kapittelet er å få fram kunnskap om ungdoms selvbilde og kroppsforståelse. For å belyse ungdommenes egne oppfatninger og meninger knyttet til selvbilde og kropp vil jeg presentere en analyse av de kvalitative dybdeintervjuene. Oppgavens hovedproblemstilling er; ” *Hvordan tenker og forstår ungdom sitt selvbilde og sin kropp, og hvilken betydning det har for deres liv?* I dette kapitlet ser jeg på hvordan ungdommene jeg har intervjuet forstår begrepet selvbilde og hva de tenker om det.

6.1 ”GODT NOK FOR MEG SELV”

Ungdommene i mitt kvalitative intervjumateriale har en forholdsvis enkel og sammenfallende forståelse av hva selvbilde er. En av informantene definerer selvbilde på følgende vis;

”Hvordan du selv oppfatter deg, eller hvordan du oppfatter deg selv, og... Hva du tenker om deg selv, og hva som er dine gode og sterke sider og...¹⁶ Og sånt no’, det er vel det selvbilde er, tror jeg.”(Abdi)

Dette er en ganske treffende beskrivelse av selvbilde, slik det ofte forstås. Forståelsen av selvbilde som denne oppgaven bygger på ligger nært den dagligdagse bruken av ordet – hvor selvbilde er betinget av ens forståelse av seg selv. Mange tolker begrepet til å omhandle en refleksjon av hvordan vi tror andre oppfatter oss. Nødvendigvis behøver det ikke å være en direkte sammenheng mellom den observerte virkeligheten, og hvordan en oppfatter seg selv (Grogan 1999:2), selv om noe forskning har vist at det finnes en moderat sammenheng (Wichstrøm 1996:48).

”Nei... Jeg ville nok sagt at det er hvordan en person ser seg selv, utenifra. Og hvordan den personen tror at andre oppfatter... eller hvordan han eller hun vil at de skal oppfatte han eller hun.” (Alma)

¹⁶ ... i teksten indikerer at informanten tar en pause i setningen, en slags tenkepause.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

En viktig og relevant fortolkning av selvbildebegrepet handler altså om at hvordan en oppfatter seg selv er en refleksjon av hvordan vi tror andre oppfatter oss. I sosiologisk sammenheng benyttes vanligvis begrepet *selvbevissthet* om en slik forståelse (Giddens 1997), og viser til et individs bevissthet om egen person i relasjon til andre. Da fremkommer andres bilde av en selv, og hvordan andre oppfatter en blir viktig. Spesielt sett i forhold til ens egen oppfatning av en selv. Det er påfallende at ens egen forståelse av selv, må passe med hvordan andre oppfatter en. Eller som en av de andre informantene sa;

"Selvbilde er hvordan du ser på deg selv, hvordan du oppfatter deg selv. Veldig mange ser på selvbildet som hvordan man blir oppfattet i andres øyne også. Sånn... om man er sterk, om man er svak. Selvbilde har mye med hvor godt du takler å være den du er og trives med den kroppen du er i. Det er det jeg vil kalle selvbilde. Eller vite hva du er. Og hva du står for." (Andrea)

Dette er det en mer sammensatt beskrivelse med rom for flere fortolkninger. Andrea fokuserer på å være sterk og selvstendig, og viser det ved å peke på at andre ser på selvbilde som noe annet enn henne selv når hun definerer begrepet. Hun distingverer seg fra hva hun tror andre forstår med begrepet, og viser til selvbilde som et personlig fenomen. Hun trekker her et skille mellom selvbilde og selvbevissthet. Denne informantens forståelse av selvbilde er mer kompleks, i den forstand at hun peker på flere elementer som de andre ikke nevner. For eksempel nevner hun at det handler om å trives med seg selv, og den kroppen man har. I tillegg trekker hun frem folks vurdering og holdning til seg selv. Det å være trygg på seg selv, å vite hva en står for, og hvem en er, fremkommer som viktig for Andrea. Det er vanskelig å beskrive med ord hvordan ens eget selvbilde er og det fremgår av intervjuene at det er store forskjeller i hvordan informantene tenker om sitt eget selvbilde. De fleste sier at de har et helt greit selvbilde, og at de er tilfredse med seg selv. Det er kanskje spesielt vanskelig i en intervjusituasjon å legge ut om problemer eller negative egenskaper. Det er vel derfor fornuftig å anta at det som kommer fram er et "blankpolert" bilde av hvordan informanten faktisk er. De fleste sier imidlertid at de har et positivt selvbilde, som en av informantene forklarer; "Jeg tror egentlig jeg har et veldig sunt selvbilde. For jeg bryr meg ikke om jeg legger på meg fem kilo, eller om jeg får dritt av andre mennesker så tar jeg ikke det nær meg." (Anna).

Men hva betyr det egentlig å ha et greit selvbilde? Hvordan kan man vite at ens selvbilde ikke er bra, eller at det er bra? Hvem sammenligner vi oss med? Familie, venner, kjendiser, supermodeller? For ungdom antas det ofte at de sammenligner seg med jevnaldrende. Kanskje henger det sammen med et ønske om å være normal, å ikke skille seg ut fra gjengen, eller å være en del av den. Hvis jeg tror at det finnes andre som har det sånn som meg, så har jeg det kanskje ikke så ille likevel? Og hvordan kan en egentlig vite hvordan andre har det? Alma sier; ”Jeg mener jo at jeg har et ganske godt selvbilde av meg selv. Godt nok for meg selv. Så... jeg veit ikke jeg.” (Alma)

Jeg finner det interessant hvordan Alma ordlegger seg. Hun viser at hun ikke er helt sikker på hvor godt selvbildet hennes trenger å være, men hun peker på det mest sentrale; nemlig at hennes selvbilde er viktigst for henne selv. Andres bilde av henne er ikke utslagsgivende for hvordan hun har det. Dermed spiller det ikke noe rolle hvor godt selvbilde er, så lenge det er godt nok.

6.1.1 Nære relasjoner

Stadig fremheves det at ungdom lever i en verden med økende press og stadig høyere krav fra skole, familie og venner. Ofte er det massemedia eller andre informasjonskanaler som gis ansvaret for dette. I forbindelse med dette ønsker jeg å se på hvem ungdommene selv mener påvirker deres selvbilde. For jentene jeg har intervjuet er familien viktig, og foreldrene trekkes frem når det blir spurt om hvem som påvirker selvbildet deres. Årsakene er nok mange, men som Anna sier;

”... Eh, det må være også høre noe fra mamma eller pappa. Det er det eneste jeg kan ta til meg, fordi... sekstenårige jenter og gutter de slenger oftere med leppa enn det de tenker, så jeg bryr meg ikke om hva dem sier. Men hvis mamma eller pappa hadde sagt noe til meg, så hadde kanskje... gått litt innpå meg. Men dem sier aldri noe om meg for de er ganske stolte av at jeg har så bra selvbilde og... sånn.” (Anna)

Selv om vennenes uttalelser kan være riktige vil de ikke tillegges like stor vekt. Når foreldrene retter kritikk svir det kanskje mer fordi det forventes at foreldre er støttende. Derimot kan jevnaldrende si sårende ting for å hevde seg selv, og opprettholde sin egen status i gjengen eller vennehierarkiet.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

"... Hvis det er i ung alder, så tror jeg mobbing har ganske mye og si. Det forandrer personen veldig mye. Venner kan også ha en stor del og si. Foreldre, altså jeg vet ikke jeg, mine foreldre har alltid vært flinke til å ha positive kommentarer også ... da blir du glad og strutter av selvtillit, og sånn. Men... det og ungdommer, jeg tror de tar det veldig nær seg. Uansett om det bare er negative kommentarer fra dem det er fra, så kan det være..." (Alma)

Fauske og Øia peker i boken "Oppvekst i Norge" (2003) på at ved økende alder oppstår et behov for å søke seg bort fra foreldrene og heller å oppsøke venner. De hevder at det går et skille mellom intimitet og aktivitet, hvor jenter søker intimitet i relasjonene, mens gutter søker etter aktivitet (Fauske og Øia 2003:175). Det jeg opplever når jeg snakker med ungdommene er i tråd med dette, men bare for guttene. Guttens vennskap er basert på å gjøre aktiviteter sammen, spille fotball, trene, spille biljard og lignende. Jentene er bare sammen og pleier vennskapet til hverandre i små grupper. Likevel finner jeg ikke en ukritisk samhörighet til jevnaldrende, som sitatet ovenfor viser. De stoler ikke umiddelbart på at andres kommentarer og bemerkninger fremstiller sannheten. I en slik sammenheng er det viktig å skille mellom nære venner og jevnaldrende. Skillet "oss" og "de andre" er tydelig levende på mange ulike arenaer blant ungdom, som sitatet nedenfor illustrerer;

"Altså jeg sier jo det at jeg ikke bryr meg om hva folk sier, men hvis de sier det samme om og om igjen i lengre tid, så tar du det vel nær deg, du tar deg vel nær av det i en viss grad etter hvert." (Anna)

Harriet Bjerrum Nielsen har studert norske kvinners kjærlighetsfortellinger gjennom tre generasjoner (Bjerrum Nielsen 2004). Hun finner at for de yngste jentene, spesielt i middelklassen, er det viktig å være "vill". Men å være "vill" innebærer ikke at en bare følger en som er "vill", eller at en er populær blant guttene, men det handler om lek og eksperimentering. For disse jentene er det vesentlig å inneha en selvstendig, individuell posisjon. Frykten for å være konform har erstattet frykten for ikke å være populær hos dagens unge jenter hevder Bjerrum Nielsen (Bjerrum Nielsen 2004:18). Hun påpeker at jentenes sterke subjektposisjon gjør det enklere for dem å kreve oppmerksomhet i sosiale situasjoner. Derfor er det ikke lenger noe hovedmål hos disse jentene å være populære, men å fremstå som de unike individene de er (Bjerrum Nielsen 2004). Mine jenter passer godt inn i det bildet

Bjerrum Nielsen tegner. Som Andrea understreker når jeg spør om hvordan hun opplever å få komplimenter av andre; ”Det må jo være å få en god del komplimenter for det du er i dag, liksom. Da føler du deg litt mer høy på pæra liksom” (Anna)

Alle jentene nevner at negative kommentarer og hvisking og tisking påvirker dem negativt. Andrea sier følgende om hva som kan gi henne dårligere selvbilde;

” ... Hvisking og tisking. Fordi jeg er veldig sånn, hvis folk skal si noe til meg, så si det til meg, for guds skyld si det til **meg**, ikke sant. Jeg får ikke dårligere selvbilde av det, det er ikke sånn at jeg går hjem og bare; ”Å, jeg er så stygg!”, jeg er ikke sånn. Det er ikke sånn i det hele tatt. Jeg bare blir veldig fort irritert over det, og det kan gnage litt på meg. Da kan jeg bli fort hissig og depressiv og sånn. Men det er ikke fordi, det er ikke fordi at de sier dritt om meg. Det er fordi de ikke tør å si det til meg. Da blir jeg sånn dårlig humør og’.” (Andrea)

Det er problematisk å ta stilling til om Bjerrum Nielsens undersøkelse kan overføres direkte til mine intervjuer, fordi det er knyttet en rekke begrensninger til dette materialet når det gjelder generalisering. For det første består Bjerrum Nielsens utvalg av jenter fra to ulike skoler i Oslo, men med samme akademiske tyngde (Bjerrum Nielsen 2004). Dessuten er temaene vidt forskjellige, Bjerrum Nielsen ser på hvordan kjærlighet og forelskelse oppfattes og forklares, mens jeg ser på selvbilde og vurdering av kropp. Mine jenter hevder de er like selvstendige og ikke-konforme som de jentene Bjerrum Nielsen beskriver. Likevel er jeg litt usikker på om de faktisk er det. For hvis det er så viktig å være seg selv, hvorfor føler de da at hvisking, tisking, baksnakking og komplimenter fra andre er så viktig for hvordan de har det med seg selv? Press for å være unik eller å skille seg ut i mengden gjør det vanskelig å være ung jente i dag, og kan bidra til at jentene behøver bekreftelse på at noen legger merke til hvor unike og egenartede de er. En av informantene sier det på følgende måte;

” Jeg tror at... hvis du har veldig mange som rakker ned på deg hele tiden, og du ikke har veldig stort nettverk da. Ingen rundt deg, da, som kan motsi, som du kan snakke med, så kan de avbekreftede, nei, nei det er ikke sant og`. ... Hvis du er aleine og det er mange som med vilje rakker ned på deg og sånn, og du ikke har noen å si det til. Eller du er en sånn som holder det inne, men du har folk som du kan si det til. Så sitter du der med dine egne tanker, og det du har hørt. Og til slutt så greier du på en eller annen måte å overbevise deg selv om at det er sant, det er sant.” (Alma)

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

I følge jentene er det de nære relasjonene som påvirker selvbilde deres. Hva andre sier om dem, og hva slags bekreftelse de får fra andre, er vesentlig for hvordan de har det. Å ha venner eller foreldre en kan stole på gjør det enklere å avgjøre hvilke kommentarer en skal forholde seg til.

6.1.2 Måloppnåelse

Å være selvstendig og ikke bli påvirket av andre er veldig viktig for noen av informantene, jeg tror dette kan henge sammen med en slags maskulin væremåte (Lilleaas og Widerberg 2001). Som en av guttene illustrerer på følgende måte da jeg spør om hvem som kan påvirke selvbildet hans; "Egentlig ingen, fordi jeg har ikke noe forbilde. Det eneste jeg ser opp til det er meg selv egentlig. For jeg stoler jo mer på meg selv enn jeg gjør på noen andre." (Adam). En annen sier at vennene er hans påvirkningskilder;

"Det er vel som oftest med dem jeg er med. Prøver så godt [jeg kan] å tilpasse meg. Det gjør jeg kanskje for ofte. Prøve og tilpasse meg blant folk jeg blir kjent med. Prøve og liksom.. er de seriøse, så er jeg også seriøs, ikke sant. Er de liksom ... Er det bare kødd, så kødder jeg. Det er alltid sånn, det er.. Jeg tilpasser meg dem, fordi.. Jeg har noen venner som jeg kan si alt til, jeg kan banne, jeg kan banne så mye jeg vil, hvis du skjønner, jeg kan si... Jeg gidder ikke å banne nå, for jeg sier så mye tull, vet du. En veldig god kompis av meg som jeg gikk på skole med fra åttende klasse. Og han er.. Jeg ser på han som min egen bror, han er.. Han hadde ofra alt for min skyld, og jeg hadde gjort det samme for han. Og han er... jeg kan si hva jeg vil til, jeg kan banne så mye jeg vil. Jeg kan gjøre hva jeg vil (Abdi)".

Det er likevel noen ting som kan bidra til at en ikke føler seg like bra med seg selv, og andre ting som gjør at en føler seg bedre. Og det er det jeg forsøker å komme frem til med det neste spørsmålet. Jeg spør om det er noe som kan påvirke selvbildet deres negativt. For en av informantene er det viktig å gjøre det bra på skolen, få bra karakterer og kanskje anerkjennelse fra foreldrene.

”Hvis jeg gjør det bra på skolen for eksempel. I det siste har jeg hatt skikkelig bra selvbilde siden jeg har gjort det ganske bra på skolen, og det er bedre enn jeg gjorde det på ungdomsskolen. Da føler jeg meg bra med meg selv.” (Adam)

Guttene jeg har intervjuet trekker frem svært forskjellige ting som påvirker selvbildet deres positivt. Adam peker på gode skoleprestasjoner, Abdi på vennerelasjonene sine, mens Amir sier at selvbildet blir bedre om han trener mye, slik at han får store muskler.

Ungdommenes selvforståelse er i tråd med deler av sosiologisk teori som hevder at selvbilde ikke er fast, men flytende – noe som innebærer at selvbildet er i stadig endring og utvikling. Dette perspektivet kjenner vi igjen fra de kjente identitetsteoriene, deriblant Anthony Giddens og Zygmunt Bauman. Hos Giddens, er som jeg har nevnt tidligere, selvet et stadig refleksivt prosjekt, vi skaper vår egen ”selvfortelling” gjennom de valg vi tar og beslutninger vi treffer. Vi er selv ansvarlige for vår selvidentitet, og identiteten endrer seg dermed i takt med våre erfaringer med omverdenen og gjennom interaksjon med andre mennesker (Giddens 1996). Bauman er likevel den sosiologen som er mest kjent for sine ideer om identiteten som flytende. Han er opptatt av hvordan det postmoderne samfunnet preges av en høy hastighet som bidrar til en oppløsning av identiteten. Individene er ikke lenger et subjekt eller et ”jeg”, men oppløst i en strøm av intense, men usammenhengende opplevelser (Bauman 2004). I motsetning til det moderne individ, i følge Bauman, har ikke det postmoderne menneske samme behov for dybde, substans og sammenheng (Bauman 1997).

Jeg også opptatt av å undersøke hvilke faktorer ungdom mener påvirker deres selvbilde negativt. Amir svarer at motgang gjør han depressiv og trist, mens Adam trekker frem en betydelig mer drastisk endring; ”Hvis jeg gjør noe jævla dumt, for eksempel ender opp med å rane noen på gata eller begynner med narkotika og sånn [...]”.¹⁷ Da får jeg dårligere selvbilde.” (Adam). I intervjuene kom det frem at for jenter er bekreftelse fra andre spesielt viktig for deres selvbilde. For gutter er det derimot viktig å oppnå konkrete mål. Jentene nevner at de setter pris på å få komplimenter, og spesielt hyggelig er det om det dreier seg om hvem de er som person. Komplimenter for utseendet er like viktig for jentene, men ingen av guttene nevner dette. Jeg får mer individuelle svar på dette spørsmålet fra guttene om hva som kan bedre deres selvbilde. Det handler først og fremst om å oppnå noe. Få gode karakterer, eller trene for å få muskler eller bedre selvtillit. Blant jentene er det mer viktig med anerkjennelse fra andre, mens det for guttene handler om å oppnå noe for seg selv.

¹⁷ [...] i teksten indikerer at deler av teksten er utelatt, uten at meningen faller bort.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Dette kan relateres til Giddens selvidentitetsteorier. Han insisterer på at selvet i det moderne samfunn er noe individet selv velger, og at tradisjonelle vaner ikke i like stor utstrekning som i tidligere samfunn påvirker disse valgene (Giddens 1996). Individene i Giddens høymoderne samfunn står mer fritt enn tidligere generasjoners individer til å forme og velge sin egen identitet, sitt eget liv og sin egen historie. I lys av dette finner jeg at ungdommene jeg har snakket med ønsker å være individuelle og særegne. De ønsker å skille seg ut, og ikke bare være en i mengden. Det kan jo med dette se ut som om ungdommene har stort handlingsfrihet, men som jeg videre i oppgaven vil vise, er kanskje ikke muligheten så ubegrenset som hva Giddens portretterer. Disse resultatene kan sees som motstridende til hva analysene av den kvantitative spørreundersøkelsen viste, hvor vi så at ungdommer som oppfatter kroppen sin lik alle andre har bedre selvbilde.

6.2 IDEER OM KROPP

Gjennom den kvantitative spørreskjemaundersøkelsen kom det frem at jenter har dårligere selvbilde enn gutter, og at denne forskjellen er størst i forhold til vurdering av eget utseende. Tidligere undersøkelser har fokusert på ulike årsaker, for eksempel at de kroppslige endringene i puberteten er spesielt vanskelige for jenter (Wichstrøm 1996), eller at skjønnhetsidealet for kvinner blir stadig mer fjernt fra hvordan vi faktisk ser ut (Tiggemann 2004).

Det er en realitet at jenter er opptatt av, og snakker om, kropp og utseende. De fleste har på en eller annen måte en viss mening om temaet, både gutter og jenter. Alle sier at de er fornøyde, og at de ikke tenker så mye på hvordan de ser ut, men når jeg spør direkte om det er noe de vil forandre på, har de alltid et svar. Blant guttene er det særlig høyden og muskelmassen de er misfornøyde med.

"Men jeg veit ikke. Jeg går forbi, jeg ser en plakat, og jeg ser en kar som er veldig sånn kjekk og muskuløs, og har kropp og da tenker jeg; "Det hadde vært noe!" Bare litt mer, det hadde vært noe, ikke sant? Kanskje jeg hadde sett litt bedre ut. Men... for det meste så er jeg fornøyd med meg selv. Jeg er skapt sånn. Jeg har akseptert hvordan jeg ser ut, det er noe jeg... Jeg går ikke rundt og sipper; "Åhå! Jeg er ikke noen Brad Pitt," liksom, det er ikke... Jeg går ikke rundt og sipper for det liksom" (Abdi).

Gutter skal ikke si at de er misfornøyde med hvordan de ser ut, det er en del av det å være mann. Klaging, og spesielt klaging som dreier seg om kropp, representerer noe feminint (Lilleaas og Widerberg 2001). Og selv om vi i større grad enn tidligere ser et fokus på gutters utseende, er det fortsatt ikke like vanlig at de snakker om det i samme utstrekning som det jentene gjør. De fleste er enige i at jenter er mer opptatt av utseende enn det gutter er. Samtidig som en av informantene påpeker at; ”Det kan jo være at gutter tenker like mye på det, men de viser det virkelig ikke like mye. De viser det ikke like mye.” (Alma). En av jentene sier imidlertid at noen av de guttene hun kjenner er **mer** opptatt av utseende enn hun selv er;

”[...] Jeg vet om mange gutter som er mer forfengelige enn meg. Sånn som, nei jeg sitter her uten sminke, og jeg sitter uten bh og’ ... jeg sitter og, jeg husker ikke om jeg har gredd håret mitt i dag engang jeg. Jeg er litt sånn derre, jeg husker at jeg dusjet i dag, men jeg husker ikke om jeg greide å gre det ut. Jeg kjenner gutter som liksom retter ut håret sitt, og som liksom tar dobbelt så mye som meg og liksom. Det er liksom veldig mange gutter som er veldig sånn; «Ah! Han kan ikke kle seg!» [...] Det er liksom bare... Gutter er blitt mye mer forfengelige. Pluss at det er kommet guttesminke nå” (Andrea).

Selv om hun sier at hun ikke er opptatt av sitt eget utseende viser den detaljerte beskrivelsen av hva hun mener hun burde ha gjort at hun har et ganske klart bilde av sitt eget utseende. Hun vet at om hun ikke sminker seg, og på den måten gir uttrykk for at hun underkaster seg moten, vil hun bli likt for den hun er. For gutter og menn er reaksjoner fra andre noe man ikke skal reagere på, fordi en er mann (Seidler 1997). Jentene jeg har intervjuet tror det er, som tidligere nevnt, reaksjoner fra andre som er viktig for deres selvbilde. De skiller seg fra guttene ved at de også har et frodigere vokabular om kropp og utseende, og snakker mye mer om komplimenter fra andre;

”Jeg tror... Altså de trenger ikke å gi komplimenter, men hvis de sier, det er kult at du er deg selv. Det tar jeg som et veldig stort kompliment for, da... Da sier ikke de det at... jeg syntes for eksempel, jeg sier ikke at folk sier det til meg eller no’ sånn. Men; «Å du er så pen. Å jeg vil ha ditt hår. Å jeg vil ha tynne bein som du.» Det er bare hyggelig å høre. Men i stedet for å sitte sånn; «Å, nei, ikke si sånn!» Så tenker jeg: «Ikke si det, du har jo minst like bra selv.» Men det er mye kulere når folk sier at det

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

er kult at du er deg selv. For da vet du at de også ser det du selv er, ... prøver å være i stedet for å være noe annet. Det syntes jeg er hyggelig” (Alma, 16 år).

Det jeg tror denne informanten er ute etter å få frem er at det er hyggelig å få komplimenter, men at kropp ikke er så veldig viktig for hennes selvbilde. Det gir inntrykk av å være overfladisk, når det er personligheten som er viktig. Å få komplimenter for personligheten er mer betydningsfullt enn å få komplimenter for kroppen. Jentene jeg har intervjuet snakker mye om kropp, slanking og trening. Det viser at kropp er viktig, og selv om alle peker på vennskap og familie som relativt avgjørende for hvordan de har det, og hvor tilfreds de er med seg selv, skinner det gjennom at kropp og utseende ikke er uten betydning. Likevel viser det seg seinere i intervjuet at hun faktisk tar seg nær av andres kommentarer om kroppen hennes. Hun forteller at da hun var yngre ble hun mobbet fordi hun var så tynn, og på grunn av nesa. Enda dette er lenge siden, syntes hun det er vanskelig dersom noen kommenterer utseendet hennes.

Det er altså forskjell på hva man opplever og hva man gjør. Det er sagt at vi lever i en tid med økende fokus rundt skjønnhet og helse, og de unge jentene jeg intervjuet forsøker å sjonglere seg fram i denne jungelen av informasjon. Jeg ville derfor vite om det var noe de ikke likte med kroppene sine, og hva de ville forandret om de kunne. Alma utbryter; ”Oj... Ok, først og fremst ... så... Jeg takler ikke håret etter at jeg har dusjet det. [...]” (Alma). Det virker ikke som om hun syntes dette er et reelt problem, men en bagatell. Litt seinere sier hun nemlig at hun kunne tenke seg å forandre nesa si. Årsaken er at hun ble mobbet for nesa på barneskolen, og derfor har fått kompleks.

Anna er også opptatt av at hun ville forandre på håret sitt om det var noe hun skulle endre på kroppen sin; ”Jeg skulle ikke hatt klippet meg sist, for da hadde jeg hatt langt, pent hår” (Anna). Hun nevner også at hun ønsker seg grønne øyne. Min oppfattelse av dette er at jenter alltid skal klage på utseendet sitt, og ikke være fornøyde. En skal hvert fall ikke si at man er det, om så er tilfelle. Det er en mulighet at jentene faktisk er veldig tilfredse, og at de bare finner på uvesentlige kompleks for å ha noe å snakke om. Derimot skal vi ikke se bort i fra at de svarer som de gjør for å skape distanse mellom seg selv og jenter som bare er opptatt av kropp. Kropps- og skjønnhetsfikserte jenter oppfattes lett som uintelligente og overfladiske. Likeledes er overdrivelser en annen måte å distansere seg på;

”Ja, det er jeg. Jeg er sånn; Jeg vil ha større pupper, også vil jeg ha større rumpe, og større lår og større legger, og større ankler og større armer, og større rundt håndleddet og større mage. Jeg har lyst på sånn derre, sånn søt, sånn at man får sånn derre, sideflesk og sånn, jeg syntes det er så godt [klapper energisk i hendene] «Å, jeg syntes det er så søtt!». Også vil jeg ha... Ja, det er det jeg vil ha ” (Andrea).

I dette sitatet ser vi at informanten tar avstand fra skjønnhetsidealet. En slik overdreven opptatthet av kropp som hun portretterer blir komisk. Hva hun egentlig mener med dette er litt diffust. Hun ironiserer over en ekstrem kroppsfixering samtidig som hun kritiserer sin egen kropp. Det er likevel nærliggende å tenke at hun er svært kritisk til sin egen kropp fordi hun opplever at andre ser hennes kropp nær opp til rådende idealer. Andrea er en pen jente, godt likt av mange og populær blant guttene. På denne måten distanserer hun seg ved hjelp av å skape avstand. Ved å si at hun er misfornøyd sier hun ikke bare at hennes kropp ikke er ”perfekt”. Hun sier også at det ikke er like enkelt å være henne som alle tror, og at det ikke er nødvendig å være misunnelig.

6.3 KROPP OG SKJØNNHETSIDEALER

Et sentralt tema i mine intervjuer er den slanke kroppen. Idealet om den slanke kroppen er i sosiologisk forskning blitt studert av blant annet Susan Bordo (Bordo 1993). Hun finner at dette idealet kan settes i sammenheng med endringer i kvinners økonomiske, politiske og sosiale posisjon i moderne samfunn. Tidligere idealer skiller seg vesentlig fra nåtidens idealer, og ideen om hva som er ”vakkert” eller ”riktig” utseende endres med de ulike historiske epokene. Bordo peker spesifikt på kvinnekroppen på attenhundretallet med timeglassformer i kontrast til dagens slanke ideal, og påpeker at den moderne kroppen i dag er en liten kropp (Bordo 1993). Idealet er at mens kvinnekroppen skal være tynn og vever, skal mannskroppen være slank og muskulær. Mennesker som ikke svarer til idealene opplever fordommer og stereotypifisering, knyttet til negative egenskaper og karaktertrekk (Grogan 1999). I vår kultur er det vanlig at vi forbinder en tynn person med å være vellykket, lykkelig, ungdommelig og suksessrik, mens vi ser på en overvektig person som lat, viljesvak og uten kontroll over eget liv (Grogan 1999). En slik assosiering eller stigmatisering er noe som forholder seg til kroppen som et objekt. Tegnene er på utsiden, og den portretterte kroppen er

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

i fokus. Hvordan individer tenker og føler om egen kropp mister dermed sin betydning. Det neste sitatet kan leses som et eksempel på dette:

”Jeg tror at folk blir akseptert hvis de er idealet da, som samfunnet har satt seg da. At folk skal være tynne og pene, og ha blondt hår for eksempel.” (Adam)

De rådende kulturelle oppfatninger om den ideelle kropp er gjerne hva vi omtaler som kroppsidealene. Slike idealer retter seg både mot gutter og jenter i vårt samfunn. For menn er kropp dobbelt – de kan være opptatt av kropp, men må gjøre det på en maskulin måte for å vise avstand til det kvinnelige (Seidler 1997). Kroppsidealene betegner tidens forståelse av hva som er vakkert og verdig. Opp gjennom historien har vi sett at skjønnhetsidealet har endret seg utallige ganger. Det er enorme forskjeller mellom Rubens barmfagre kvinner på 1600-tallet og 90-åras ”heroinchic” modeller, eller overklassekvinnens smale liv på 1800-tallet. Er dagens idoler ekstremt mye tynnere enn Twiggy på 60-tallet? Og hva med for eksempel Beyoncé eller Jennifer Lopez, som trolig er litt fyldigere enn tradisjonelle ”perfekte” kropper? Det er ikke bare kvinnekroppen som har vært utsatt for slik idealisering. Om vi sammenligner sportsgudene fra antikken med dagens syltynne *catwalkmodeller* eller muskuløse film- og musikkstjerner, ser vi lignende trekk også for mannskroppen. I en slik historisk sammenheng skiller ikke dagens skjønnhetsideal seg så veldig fra tidligere tider. Ideen om skjønnhet er et omfattende felt, og som tidligere nevnt får ofte motemagasiner, klesprodusenter og media skylda for problemer knyttet til unge jenters psykiske og fysiske helse. At det er skjønnhetsidealene alene som kan beskyldes for at ungdommen sliter, er vel lite trolig. Sannsynligvis ligger det mer sammensatte årsakssammenhenger bak. Fauske og Øia (2003) kommenterer i boken ”Oppvekst i Norge”;

”Moderne unge jenter blir utsatt for sterkt motstridende budskap om kropp og kvinnelighet. På den ene siden skal de være uavhengige, sterke og karriereorienterte. På den andre siden forventes det av moderne unge jenter at de skal være kropps- og motebevisst, interessere seg for mat og matlagning, og på andre måter fylle den tradisjonelle kvinnerollen knyttet til familie, slekt og venner” (Fauske og Øia 2003:214).

Hvorvidt ungdom i alderen seksten til atten allerede har begynt å interessere seg spesielt for matlaging er vel heller usikkert, men trolig aner de kompleksiteten i den moderne kvinnerollen. Å være vellykket og nyte respekt fra omverdenen oppnås ikke bare ved et vakkert utseende. En tilfredsstillende karriere, et sterkt personlig engasjement eller interesse er nødvendig. Som en av mine informanter uttrykker det;

”Altså du kommer jo lenger med å se pen ut uansett. Så det er jo viktig på alle måter egentlig. Men altså er du dødspen men er stakk, stein, dum i hodet så kommer du ikke likevel, da kommer du ikke langt på noen som helst måte. Så jeg vil heller være litt mindre pen og å ha litt mer i mellom øra liksom” (Anna).

Utseende er viktig, men ikke det viktigste for å definere seg som kvinne. Å være veldig pen, men ikke spesielt smart, gjør at en kan sammenlignes med en Barbiedukke. Pent ytre, men liten substans. Det er ingen som i utgangspunktet ønsker å få et slikt stempel, men det er også en hårfin balansegang mellom å være opptatt av utseende og å være overfokuset på det samme.

”Altså jeg har tenkt på sånn saltvannsløsning å ha i puppene. Sånn, silikon bare saltvann. Men det er noe med at jeg vil føle meg bedre. Ikke fordi at, altså hvis jeg hadde brydd meg om hva alle andre mener om meg så hadde jeg puttet, jeg mener det, tjukke lag med... bh-fyll Og brukt alt for store bher så det skulle sett ut som om jeg hadde skikkelig store pupper. Det har noe med hvordan jeg føler meg som kvinne... eller jente da, men som kvinne senere. Det har noe med hvordan jeg føler meg, hvordan jeg er vel i min kropp. At jeg ønsker større pupper sånn sett. Jeg har ikke lyst på Lola Ferrari¹⁸, to basketballer foran, det er ikke det det er snakk om. Men det er snakk om... en cm større liksom. Det er liksom så [viser en cm mellom fingrene] mye større. Og det er veldig mange som sier til meg at; «Ja, det er jo fordi du blir påvirket av det, og det, og det. Det er jo fordi du ... du ser der og der og der. Og da tror du det er riktig.» Men det har ikke noe med det å gjøre så sett. Fordi de jeg blir påvirket av så sett, det er Lauryn Hill og Tracy Chapman, Aretha Franklin. Og Aretha Franklin hun var faen ikke mye tynn og silikon pupper hun ass” (Andrea).

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

Andrea er veldig opptatt av å fortelle at hun ikke påvirkes av noen. Alt hun mener og gjør er et resultat av hennes egen vilje. Spesielt når det gjelder kropp er hun påpasselig med å fortelle at hun ikke er påvirket av andre. Dette utsagnet står i sterk kontrast til hva hun tidligere har sagt om kroppen sin, hvor hun klart tar avstand fra et skjønnhetsideal. Det fremstår som en umiddelbar motsetning å si at en ønsker seg silikonpupper og samtidig si at en ikke er påvirket av et skjønnhetsideal. Men Andrea er ikke en jente som jeg oppfatter som en overfladisk og ”dum” jente. Hun er veldig opptatt av skole og utdanning, sosialt aktiv og samfunnspolitisk engasjert. Jeg vil si at hun på mange måter takler den moderne kvinnelige rollen. Bevisst på utseende, med karrieremål. Derfor var jeg veldig nysgjerrig på hvorvidt den kroppen hun ønsker seg ikke er et resultat av et kvinne- eller skjønnhetsideal i dagens samfunn;

”Ja, men jeg tror det er noe jeg har koka i hop selv, fordi hvis jeg kunne velge selv... så hadde jeg vært større på magen. Det er ikke mange jenter som sier at; «Ja, jeg vil gjerne ha en sånn kulemage.» Det er ikke idealet.. sånn jeg... Altså hvis jeg skal plukke ut jenter fra moteblader da, så er det ingen mote... eller liksom designer som kommer og sier til modellene: «Få en kul på den magen nå altså. Det er på tide at du får en kul på den magen nå altså.» Det er ikke idealet, det er ikke sånn det er. Det er sånn at jeg gjør det for at jeg skal føle meg bedre. [...] At man, sånn som hvis jeg begynner og trene da, så trener jeg for at jeg skal få mer energi og få den kroppen som jeg mener er pen. Jeg har fått veldig sånn, tren! Så får du muskler, så får du større rumpe, ikke sant. Fordi det er det som jeg syntes er fint. Og sånn som jeg har tenkt på sånne saltvannsprotoser fordi det er noe jeg syntes er fint, ikke sant. Jeg vil ha litt større pupper, men før at jeg skal få de større puppene så er jeg nødt, mener jeg selv da, at jeg må ha større lår, og større rumpe og større mage først. Så ikke det ser unaturlig ut” (Andrea).

Forklaringen som serveres her er lite konsis. Hun mener at det er greit at hun ønsker seg større pupper, fordi hun samtidig vil ha større mage, og det er ikke vanlig. Men må det automatisk være unikt bare fordi det ikke er vanlig? Andrea er ei veldig tynn jente, og hun ville sikkert følt seg mer *normal* eller vanlig om hun hadde noen ekstra kilo. Derfor er det ikke en revolusjonær ide å hevde at en kunne tenke seg å gå opp et par kilo. Men at hun faktisk sier

¹⁸ Lola Ferrari er en fransk pornostjerne som er mest kjent for å ha hatt verdens største bryster.

det, bryter med den tradisjonelle kroppsdiskursen. Jenter kan ikke si at de ønsker å gå opp i vekt, men de kan gjerne si at de ønsker seg større pupper. Når vi snakker om hvordan Anna tror at andre ser på henne, sier hun følgende;

Anna: Sånn i forhold til gutter så tror jeg ikke de tenker på hvordan jeg ser ut, for jeg er mer kamerat enn det jeg er venn. Men kanskje for fremmende gutter så... tror jeg ikke jeg er den mest tiltrekkende jenta liksom.

Cathrine: Å?

Anna: Fordi at jeg ikke har det lange blonde håret og den store sprettrumpa og den flate magen med sixpac. Jeg har ikke det. Og jeg har ikke de store puppene heller. Men, det er liksom ikke viktig for meg, fordi de guttene som jeg som regel vil ha, de er ikke de som går etter utseende, det er de som går etter [...] personligheten.

Selv om hun sier at det ikke er viktig for henne å ha en perfekt kropp, sammenligner hun seg innenfor rådende skjønnhetsidealer. Dessuten skal jenter være sterke. Anna føler at hun avviker disse målene, men hun sier at det ikke er viktig for henne. Hun velger dermed å distansere seg, og forklarer at hun heller vil ha en kjæreste som liker hennes personlighet, enn en gutt som liker henne på grunn av utseendet.

6.4 DISIPLINERING AV KROPPEN

I sosiologien fremstår Michel Foucault som en viktig teoretiker når det gjelder disiplinering av kroppen. Han konstruerer begrepet disiplineringsmakt, som han bruker for å forklare hvordan menneskekroppen disiplineres. I boken "Den maskuline dominans" (2000) undersøker Bourdieu hvordan forholdet mellom kjønnene kan forstås som en sosial konstruksjon. Med andre ord ser han på hvordan det mannlige og maskuline overordnes det feminine og kvinnelige som et resultat av en sosialisering av biologiske ulikheter. (Bourdieu 2000). Feminister inspirert av Bourdieu er opptatt av hvordan kroppen disiplineres for å tilpasse seg det moderne samfunns skjønnhetskrav. Kroppen blir fokus for makten, og underkastes "selvkontrollens interne disiplin", dermed skapes det Foucault kaller for "den føyelige kroppen" (Foucault 1999). "Føyelig er kroppen når den lar seg underkaste, bruke, forvandle og perfeksjonere." (Foucault 1999:126). Foucault beskriver i boken "Overvåking og straff" (1999) hvordan soldatens kropp er blitt disiplinert og kontrollert opp gjennom historien. I lys av dette fremhever han hvordan disiplineringen og maktens rolle var med på å

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

gjøre kroppen føyelig. Foucault viser hvordan kroppsdisiplineringen har endret seg gjennom historien. Straffemetodene som ble benyttet i fengslene og i mentalsykehusene fra middelalderen og frem til 1800-tallet endret seg fra ekstrem tortur til streng overvåkning (Foucault 1999). Ifølge Foucault mottar og formidler kroppen sosial mening. I overført betydning vil det si at våre kropper formes og skapes av samfunnet (Rossholt 1990).

Moderne mennesker gjør forskjellige ting for å få kroppen til å passe med gjeldende skjønnhetskrav. Vanligvis anser en trening, slanking, bruk av klær, sminke og hår som beskrivende for slike prosesser. Men også mer drastiske inngrep på kroppen som kosmetiske operasjoner blir mer og mer vanlig (Grogan 1999), (Soest 2004).

Kroppen kan manipuleres på mange måter, men den enkleste og minst smertefulle løsningen er som oftest gjennom trening. Når det gjelder fysisk aktivitet sier jentene i mitt intervjumateriale at de trener for en vakrere kropp, eller for å slanke seg litt. Mens guttene trener fordi det er gøy, for å få større muskler eller for å være sunne. I hele utvalget er det tre som trener regelmessig, mens de tre andre har vært aktive før, men har sluttet. To av jentene danset tidligere, én måtte slutte på grunn av skader og den andre sluttet fordi hun flyttet til en ny by. Alle har et bevisst forhold til kosthold og fysisk aktivitet. Det behøver ikke være noen logisk sammenheng mellom trening og kroppslig bevissthet slik en av informantene, Adam, er eksempel på;

Cathrine: Hva tror du påvirker dine holdninger til kroppen din?

Adam: Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig. Jeg, jeg har kompiser for eksempel som er opptatt av å trene, og hvis de får en kvise så er det krise og alt mulig greier. Men sånn er ikke jeg, jeg spiser og propper i meg hva jeg vil egentlig. Jeg bryr meg ikke om jeg blir feit, eller ikke liksom.

Cathrine: Trener du da?

Adam: Gym. På skolen.

Cathrine: Er det, det eneste?

Adam: Ja, også driver jeg med kickboksing. Og da også trener vi, og vi har dager da vi trener litt på helsestudio og sånn. Og trener med vekter. Men ikke noe mer enn det egentlig.

Cathrine: Trener du mye eller?

Adam: Ehh ... tre ganger i uka.

Cathrine: Det er jo ganske mye?

Adam: Ja. Jeg trener alt fra to til tre timer om gangen.

Cathrine: Hvorfor trener du da?

Adam: Jeg syntes det er moro med kickboksing. Jeg gjør det ikke for å holde meg i form, liksom. Jeg syntes bare det er moro med kickboksing.

Selv om informanten ikke umiddelbart føler at det er en sammenheng mellom den treninga han gjør og at han er opptatt av kropp, påpeker han at han ikke behøver å tenke på kostholdet sitt. Å pleie kroppen, eller være opptatt av kroppen som objekt, vurderes vanligvis i den vestlige kulturen som en kvinnelig egenskap. For menn og gutter vil det derfor være vrient å innrømme en opptatthet av kropp, slanking og utseende (Lien 2004). I hovedoppgaven ”Menn og slanking” studerer Marianne Inèz Lien hvordan menn som går på Grete Roede kurs opplever slanking og overvekt (Lien 2004). Hun finner at menn har større handlefrihet enn tidligere når det gjelder kropp, men at de opplever et sterkt skille mellom sitt private og offentlige liv (Lien 2004).

Selv om Adam hevder han ikke er opptatt av vekt og slanking, innrømmer han likevel litt seinere at han faktisk spiser sunt, og er påpasselig med å ta vitaminer og tran. Amir derimot forteller mer åpent at han er opptatt av hvordan kroppen hans ser ut, og innrømmer at det er viktig for han å være tilfreds med kroppen. ”Nei! ... Ja, litt. Jeg har... Litt sånn reklame, for eksempel så tenker jeg at jeg er bedre, at jeg har mer muskler enn deg [modellen i reklamen]. Kanskje litt opptatt av det, ikke så mye” (Amir). Amir forteller altså at når han ser modeller på reklameplakater blir han tilfreds fordi han syntes at han selv har mer muskler på magen enn modellen. Selv om magemuskler er spesielt viktig for Amir, sier han likevel at det er boksinga han er mest opptatt av. Når jeg spør han om det er noe han ville endret på kroppen sin forteller han at han kunne ønske han hadde mer muskler, for å se større ut, og at han tar sit-ups hver kveld før han legger seg. Han forteller også at han har en kamerat som er skikkelig stolt av magemusklene sine og som viser de frem på Internett eller sender som MMS-meldinger (bildebeskjeder) for å sjekke opp jenter. Fokuset for disse guttene ligger altså på utseende og muskelmassen. Amir er ikke spesielt opptatt av å være sunn, men han trener mye. Grunnen til at han trener så mye er at han ønsker å bli større, mer fornøyd med sitt eget utseende, og få bedre selvbilde. Gjennom trening oppnår han kroppskontroll, og dermed bedre selvfølelse.

Jentene har en litt annerledes opplevelse av trening. To av jentene jeg har snakket med har tidligere vært aktive i organisert idrett, men har sluttet. Det er vanlig at ungdom deltar i organisert idrett frem til en viss alder, men deretter slutter mange (Fauske og Øia 2003:193). Likevel er det usikkert hvorvidt denne utviklingen skyldes at ungdom blir mer passive etter

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

hvert som de blir eldre, eller om det er konkurransen som tetter seg til og flere slutter av den grunn. Blant de eldre ungdommene er det flere som trimmer på egenhånd, noe som kan innebære en overgang til helsestudioer eller andre uforpliktende aktiviteter. (Fauske og Øia 2003:194). Alma forteller at hun er nødt til å trene fordi hun har astma, selv om hun ikke er så glad i det. Hun har alltid vært veldig tynn og hun ble mobbet på barneskolen for det, og bevisstheten over dette kan komme tilbake i visse situasjoner. Hun gir følgende beskrivelse av en tur på et treningsstudio:

"Nå er det sånn... nå tenker jeg på det hvis vi trener for eksempel, så da føler jeg meg litt sånn smådum. Det er to av venninnene mine som hele tida vil ned å trene vekter og sånn, hvor det er veldig mange machofolk. Også er det oppe da, hvor det er tredemølle og sit-ups matte og... Da pleier jeg å føle meg dum hvis jeg sitter på en sykkel også sitter det en som er kanskje, som veier en god del, og ser sånn på meg. Da tenker jeg sånn; «Å, nei, og nei, og nei, sååå flaut!» ... For da... Det er jeg veldig obs på, jeg vil ikke at andre skal tro at jeg er sånn. At jeg må være tynn, for det er det som er fint. Hva slags signal gir det til mine lillesøstrer da, som er seks og ni?" (Alma).

Denne informanten fokuserer på følelser knyttet til treningen. De fleste trener fordi det er gøy eller moro, men Alma opplever derimot treningen som noe negativt, fordi hun er redd for at noen skal tro at hun slanker seg. Selv om hun er tynn, oppfatter hun seg ikke som slave av skjønnhetsidealene. Likevel er hun bevisst at hennes kropp er gjenstand for andres misunnelse, og at hun ufrivillig representerer dette idealet fordi hun er tynn.

"... Eh, hvis jeg føler meg dårlig, føler meg slapp over lengre tid, da får jeg helt sånn treningsdilla. For da veit jeg at det er ett eller annet som ikke fungerer med kroppen min, så da spiser jeg sunt og da gjør jeg.. da legger jeg om hele.. greia. For at jeg skal føle meg bedre [...]" (Anna).

For Anna gir trening positive opplevelser. Faren hennes har vært aktiv med fotball, og moren med dans, og Anna forteller at hun alltid har trent mye. Hun er blitt oppfordret og motivert til trening gjennom foreldrene. Foreldrene er skilt, og da hun flyttet fra faren til moren for litt over et halvt år siden syntes hun det var vanskelig å motivere seg for å starte treningen på det nye stedet. Tidligere var hun veldig aktiv med flere idretter, for eksempel

dansing og boksing. Hun beskriver seg selv som treningsnarkoman, og at faren hennes har lært henne hvor viktig det er med en sunn kropp. Når hun ikke er sunn, eller er syk, oppstår dermed behovet for å trene. Imidlertid gjør hun det ikke. Angivelig fordi hun har fått andre venner på det nye stedet som ikke trener så mye.

6.5 STIL, SMAK OG PREFERANSER

Gjennom de klærne vi har på oss og gjennom den musikken vi hører på forteller vi til andre hvem vi er, og hvilke verdier vi står for. Klær fungerer som en slags taus kommunikasjon. Det er først og fremst musikksmak en meddeler om verden, men en kan også si at politiske og sosiale preferanser skinner igjennom. Klær fungerer som signalredskap for klasses tilhørighet, kjønn og sosial status. Som Simmel peker på i artikkelen ”Moten” (Simmel 1990):

”Samtidig innfrir den [moten] behovet for forskjell, tendensen til differensiering, avveksling, adskillelse. Og dette siste lykkes på den ene side gjennom veksling i motens innhold, ved at dagens mote har et individuelt preg i forhold til moten fra i går og moten i morgen, det lykkes enda bedre ved at moten alltid er en klassemote, at moten til de høyere sjikt skiller seg fra de lavere sjikt, og blir forlatt i det de begynner å tilegne seg den.” (Simmel 1990:32)

Hvordan en kler seg er påvirket av reklame, sosioøkonomiske ressurser og gruppepress. Slike påvirkningsfaktorer bidrar til en standardisering av motebildet og åpner sjelden for individuelle forskjeller (Simmel 1990).

6.5.1 Mote og klesstil

De klærne en velger å ta på seg signaliserer også hvilket bilde av en selv en ønsker å gi om verdenen. Den franske kunnskapssosiologen Pierre Bourdieu utviklet begrepene habitus og sosialt felt, for å beskrive hvem som har tilstrekkelig makt og ressurser til å definere hva som er god eller riktig smak innenfor ulike felter. Sentralt i denne sammenhengen er hvordan mote, musikk og kropp opptar og påvirker ungdommene i mitt intervjuutvalg. Habitus er egentlig et handlingsteoretisk begrep som refererer til hvordan objektive strukturer materialiserer seg i den enkelte aktør. Habitus struktureres av de ytre forhold individet lever i,

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

og begrenses av individets økonomiske, materielle og sosiale betingelser (Bourdieu 1995). I tillegg vil den historiske epoken individet lever i påvirke dets habitus (Callewaert 1996). Bourdieu opererer med både økonomisk-, kulturell- og sosial kapital. De ulike kapitalformene er med på å predikere individets plass innen det sosiale rom. Sosialt felt er forskjellige plasseringer innen det sosiale rom, og illustrerer hvordan individer plasseres ulikt innen det sosiale rom ut i fra deres mengde posisjoner, relasjoner og aktiviteter som er spesielt innen deres felt, for eksempel det litterære felt eller det økonomiske felt (Callewaert 1996).

I dagens samfunn vil vi vanskelig kunne si at det er eliten, eller de øvre klasser, som alene styrer moten og motebildet. Kommersielle interesser ligger i stor grad bak de fleste nylanseringer og ideer, og påvirker oss gjennom reklame og media. Likevel vil nok de med mest kjøpekraft være med på å påvirke hva som blir populært. Å bli sett i feil klær er uakseptabelt. For eksempel var Miss Sixty et veldig populært jeansmerke blant unge jenter for en tid tilbake, men merket falt i popularitet blant de unge etter at mange voksne kvinner ble sett i disse buksene. Mens noen er veldig opptatt av og blir påvirket av moter og trender, hevder andre hardnakket at de ikke blir påvirket av noen verdens ting;

”Ja, hvis jeg skal si hva som påvirker jenter generelt, så må det være media, tv, reklame, motemagasiner, mannekengdokker i vinduer på Vero Moda, etc., etc. Hva som påvirker meg mest? ... Det kan være sånn, altså... jeg lar meg ikke påvirke så lett av reklame og sånn. Fordi... jeg er veldig sær, så jeg lar meg på en måte ikke påvirke så mye. Det er mye jeg syntes er kult, men sånn som jeg har alltid kjørt min egen stil når det gjelder klær og sånn. Sånn jeg syntes at de skoene jeg har på meg nå er fete, men det er fordi jeg syntes at de er fete, ikke fordi at han syntes de er fete, eller Soleservice syntes at de er fete, men det er fordi jeg syntes det. Så jeg lar meg ikke påvirke av sånt” (Andrea).

Dette er et gjennomgående trekk hos flere av jentene. De ønsker ikke å si hva slags stil de har og de vil ikke bli satt i bås. De kan gjerne kategorisere andre, men helst ikke seg selv. Da har de vanligvis en forklaring. Eller som en annen informant sa;

”[...] Jeg skal ikke si noe, jeg sitter her i Miss Sixty og DNKY, det er bare merker hele veien. Men det er bare for at det er... Jeg har sånn motekropp, så det er det som passer kroppen min best” (Anna).

I hovedoppgaven ”Kropp, klær, seksualitet: konstruksjoner av kjønn blant jenter i 12-14 års alderen” fra 2002 hevder Mona-Iren Hauge at når ungdommer ikler seg moteklær, vet de at de eksponerer kroppen (Hauge 2002). Hauge har studert konstruksjoner av kjønn blant jenter i 12-14 års alderen, og sett på deres holdninger til moteklær. ”Disse klærne blir et uttrykk som forteller eller formidler kroppen ut i fra en form eller et ideal om hvordan kroppens form forventes å se ut.” (Hauge 2002:62) Det innebærer en synliggjøring av kroppen å bruke moteklær. Derfor hevder Hauge at; ”Moteklær er med andre ord ikke uttrykk som står atskilt fra kropp, tvert i mot kan moteklær sees som premissleverandører for kropp” (Hauge 2002:62). Har man motekropp, skal man også vise den frem. Samtidig som det er viktig å kjenne til de små nyansene i moten. Det er ikke nok å ha de ”riktige” klærne om en ikke har en ”riktig” stil. For mange ungdommer er det viktig å skille seg ut, og å ha en egen stil. Derfor er det nødvendig å kjenne kjørereglene slik at en *kan* skille seg ut.

”[...] Vi jentene [i gjengen] har alltid kjørt vår egen stil, samtidig som vi er veldig like. [...] Sånn... Cecilie liker dressbukser, og jeg liker dressjakke liksom, at vi liksom får lov til å gå med hva vi... altså vi skiller oss ikke fra... [de andre jentene]” (Andrea).

For et utrenet øye er det vanskelig å forstå at disse jentene gjør noe som helst spesielt i retning av nytenkning innen moten. Alle går i kroppsneære plagg, eller såkalte moteklær. For å skille seg ut, eller for å bli anerkjent som de unike individene de er (Bjerrum Nielsen 2004) ligger nok mye i nyansene.

6.5.2 Musikksmak og klesstil - to sider av samme sak

For guttene i utvalget fremgår det ikke som like problematisk å beskrive sin egen stil i motsetning til jentene. Alle guttene jeg intervjuet kunne gi en slags objektiv beskrivelse av hvordan de ser ut, eller hvilken stil de selv hadde. Det er imidlertid ingen tvil om at de også er

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

opptatt av hvordan de ser ut. Hvorvidt en vedkjenner seg en viss type stil innebærer at en også godtar resten av de verdiene som denne stilen uttrykker. Som Adam forklarer på denne måten;

Adam: Jeg veit ikke jeg, det er ting jeg ikke liker. Som punk, og skikkelig goth og sånn. Men jeg har venner som er det. Jeg har ikke noe mot det eller noe.

Cathrine: Hvorfor liker du det ikke?

[...]

Adam: Emm, jeg veit ikke. De skiller seg veldig ut fra hvordan jeg er. Også de har annen type for interesser.

Cathrine: Fordi de har på seg de klærna?

Adam: Ja, som oftest. Jeg har en venninne som kler seg skikkelig goth¹⁹ liksom, men som elsker jazz og blues og sånn.

Cathrine: Men hvis en er goth- kledd, hvilke interesser har en da?

Adam: Men, det jeg har fått med meg, det er at de liker rock. Også sånn weird type musikk som jeg ikke hører på liksom.

Cathrine: Hva er det du hører på da?

Adam: Jeg hører på Hip hop.

Cathrine: Er det noe man kan se ut fra hva du har på deg?

Adam: Ja, kanskje litt. Jeg tror det.

Cathrine: Du tror det?

Adam: Ja, jeg tror det [ler].

Cathrine: Men er det bevisst?

Adam: Litt.

Cathrine: Litt?

Adam: Ja, det er nok litt bevisst, men ...ehh... jeg pleier å gå i andre typer bukser enn bare "saggebukser", på en måte.

[...]

Cathrine: Men er det viktig for deg? At folk ser at du liker..

Adam: Nei. Det er ikke noe viktig for meg, jeg bare, ... liksom. Det er bare, jeg bare kler meg sånn liksom.

¹⁹ Goth er en stilretning innen musikk og kunst som kommer til uttrykk med mørke elementer. Å kle seg goth referer til noen som har stort sett sorte klær, svartfarget hår og ofte mye naglebelter og piersinger.

Klesstil og musikksmak er nært beslektet. Dersom en har en viss klesstil vil en også høre på en viss type musikk. I en studie om ungdoms forhold til klær og identitet viser Anita Lynne at det finnes ulike grupperinger av ”klesstiler” eller moteuttrykk. Hun beskriver seks ulike klesstiler, østkantstilen, sossen, bæarta, skateren, freaken og ”små”freaken. Alle disse har symbolbærende egenskaper med informasjon om personlige verdier, meninger og preferanser, med enkelte ulikheter innad i gruppen (Lynne 2000). Ungdom tilpasser seg stilene, som alle har ulike budskap eller fortellinger til omgivelsene i form av bosted, skoletilhørighet, fritidsinteresser, musikkpreferanser, politisk engasjement og grad av femininet eller maskulinitet. Flere uuttalte sosiale regler er knyttet til hvilke klær en ikler seg, og bærer tydelig budskap om hvilket sosialt miljø en tilhører eller ønsker og bli assosiert med (Lynne 2000).

Forbruk og smak som representanter for symbolsk kapital er noe Pierre Bourdieu også var opptatt av. Særlig når det gjelder hvordan vårt forbruk styres ut fra vår sosiale og økonomiske status er disse teoriene aktuelle (Bourdieu 1995). Smak i forhold til klær, mat, interiør, kultur og generelt forbruk er, i henhold til Bourdieu, bestemt gjennom klassetilhørighet og ens sosiale plassering. (Bourdieu 1995). Noen slike tendenser kan jeg også finne igjen i mine intervjuer, som for eksempel gjennom måten Andrea beskriver disse ”sosse”-jentene;

”Altså jeg kan ta et eksempel da. La oss ta sossene, ikke sant. Jeg og Trine var på McDonalds også var vi skikkelig trøtte, også snur vi oss, ikke sant, og så var det bare sånn. Vi måtte bare gni oss i øynene, for vi trodde ikke det vi så, også bare åpnet vi øynene så bare; Nei, Ohh, my God! Da var det to jenter som gikk med klin likt pannebånd i samme farge, rød SNC-jakke, blå SNC-bukse og like moonboots. Ikke sant, alt var i samme farge. Vi bare...[ler]: «Hæææ, seriøst, ikke sant?» Vi satt bare sånn og bare, skjønte ingenting. Så går de ned, og så kommer det to jenter opp trappen med samme farge på genseren, samme merke, samme type, altså det var samme. Alt var samme. Samme... like merker på buksene, bare det var litt forskjellig nyanser på buksene. Og samme type sko, og samme type sånn håndveske.. [...] Ja, alt var likt. Og liksom... håret var sånn, det så ut som pulesveis²⁰. Jeg skjønner ikke hva det er med sossene altså, de liksom rufser det til på toppen så de har **den** puleknuta bak i hue, og sånn. Jeg bare; «Ok, det er veldig sexy!» ... Men de har jo det! [sier oppgitt (ler)] Også

²⁰ Pulesveis (engelsk uttrykk; bed hair) refererer til en frisyre som er veldig bustete i bakhodet. Vanligvis jenter med hestehale som har tupert eller bustet det til for å få mer ”volum”.

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

liksom veldig overdrevne med den lyserosa lipgloss- greia, som det bare ser ut som om de bare har dratt det utover hele. Det er liksom ikke snakk om bare leppene, det er liksom rundt hele munn også, bare for å få så svære lepper, og se ut som de pornostjernene, ikke sant” (Andrea).

Her er det sossestilen som blir beskrevet. Det skinner også gjennom at Andrea er noe kritisk til denne stilen. Hun bruker mange negativt ladde ord i sin beskrivelse, og trekker assosiasjoner som leder mot en tolkning av jentene som horete. Hun antyder at disse sossete jentene spiller på seksualitet, og er stolte av det. Informanten påpeker sammenligning med pornostjerner. Å plassere folk i kategorier og tillegge dem meninger og holdninger etter stereotypier er ganske vanlig.

Anita Lynne fant i sin studie at soss beskrev en klesstil kjennetegnet ved en som bodde på vestkanten i Oslo og trolig hadde rike foreldre. I tråd med stereotypien er ikke sosser særlig politisk aktive, men bruker mye av fritiden på kafé og på shoppingturer i byen. Forskjellige klesstiler signaliserer bestemte verdier og meninger, som sosial klasse og politiske preferanser (Lynne 2000). Lynnes studie viser på den ene side at ungdom har en tydelig begrepspakke for å beskrive hverandre, og på en annen side at de vurderer hverandre ut i fra hvordan de ser ut, og hvilke klær de bruker (Lynne 2000). En av ungdommene jeg intervjuet beskriver dette på følgende måte;

” I mange sossete miljøer så er det veldig... Hvor mange penger har jeg, hvem er foreldrene mine, hvilke klær går jeg med, hvilken kjæreste har jeg, hvilken bil kjører vi i. Jeg tror at i den vennegjengen jeg sitter nå, så er det mye mer den.. hva står jeg for. Og hvem er jeg, og ... tørr jeg å være den jeg egentlig er. Tror jeg. Det er det som har mye å si. Jeg tror det er sånn man får respekt. Jeg vet at jeg får respekt fra de vennene jeg har nå, fordi at jeg.. hvis jeg har lyst.. hvis jeg mener det, så mener jeg det. Punktum. Og ingen... Du kan, man kan selvsagt endre på meningene i løpet av årene, men du kan ikke endre meningene sånn [knipser] fordi du mener det, så skal jeg mene det. Det tror jeg du får mye respekt for i vårt miljø. Men sånn... jeg vet ikke jeg. Jeg tror det er veldig forskjellig. Altså i noen miljøer så får man respekt hvis man, hvis man er den tøffeste og liksom er den som kan banke alle, ikke sant” (Andrea).

Flere av informantene fokuserer på hvor viktig det er å ha en ”riktig” klesstil. En må dessuten vise at en behersker den stilen en har valgt, på en slik måte at omverdenen forstår at denne

stilen er noe en behersker. Spesielt tydelig blir dette når noen bryter med dette mønsteret. Om en ikke har nok kunnskaper om kleskombinasjonenes betydning står en i fare for å bli stemplet som en ”wannabe”, en som prøver å være noe en ikke er (Lynne 2000:120). Eller som Adam forklarer;

”Han, i går, det var litt vanskelig, for jeg trodde han var sånn hip hop menneske, og i går så tok han på Rammstein²¹, [på stereoanlegget] liksom. Han likte det veldig bra. Jeg har.. Jeg liker Rammstein jeg også, men jeg ble ganske overraska over at han likte Rammstein. For han så ikke ut som en sånn person” (Adam).

Informanten overrumples av et ”karakterbrudd” hos den gutten han beskriver. Han går i hip hop klær, og liker hevymetalbandet Rammstein. Likevel sier han at han liker den type musikk og er en hip hopper selv. På tross av dette blir han overrasket over at noen andre kan gjøre det samme. Han blir satt ut over erkjennelsen av at det ikke alltid er like lett å se på noen hva de liker og hvem de er. Kanskje blir han overrasket når han innser at han selv ikke er så spesiell og unik likevel, at andre kan blande ulike stiler også.

6.5.3 Motekropp, eller ikke motekropp

Spesielt viktig for mange er det å føle at de har sin egen stil. Det er omstridt om en kan kalle dette for en individualiseringstendens, i og med at det ikke er så veldig individuelt. Giddens teorier om at det moderne individet danner sin egen identitet i vårt samfunn, har møtt kritikk fra mange hold. Det påfallende når en ser på ungdom som forsøker å ”gjøre opprør” mot det normale og konforme, er at disse velger å gjøre de samme tingene. For eksempel forsøker noen å skille seg ut ved å velge en ekstrem mote- eller livsstil. Det finnes også flere av de som har en tilnærmet ”normal” stil som hevder at de skiller seg ut, innen alle stilartene. Andre ganger ønsker en ikke å bli assosiert med den aktuelle stilen, slik Anna forklarer her;

Cathrine; Hva slags klær går du i da?

Anna; Ja, det er bertestilen det da. Det er miss sixty bukser og trange genserer.

Cathrine: Så, det er det altså?

²¹ Rammstein er et kjent hevymetal band fra Tyskland.

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

Anna: Men jeg kjører joggebukse og collegegenser innimellom jeg, så det er.. Jeg blir ikke berte av å gå med de klærne. Eller folk forstår at jeg ikke er det, liksom. Så da er det helt greit for meg hva jeg går i.

Selv om hun er bevisst på at den stilen hun har sender ut signaler om hva slags person hun er, ønsker hun å fremheve at hun ikke er en slik type. For mange av ungdommene virker det som om de innser hvilke signaler en viss stil representerer og at de kan gjenkjenne den hos andre. Når det gjelder dem selv er de i mindre grad like stabile i sine fortolkninger, og sier ofte at selv om de er sånn eller sånn, så er det bare utenpå. Inni er de seg selv like, unike, selvstendige og passer ikke i bås med ”de andre”.

Fokuset har så langt ligget på viktigheten av moteklær og motekropp. Samtidig er det slett ikke så lett for de som faller utenfor, for eksempel de som er overvektige. Selv om flere av informantene sier at det ikke ville vært så ille for dem om de hadde lagt på seg litt, viser de samtidig svært negative holdninger til overvektige mennesker. For eksempel sier Adam følgende;

”Emm, jeg har ikke noe mot folk som er kraftige. Men, jeg hadde ikke blitt involvert med dem liksom på måter som er litt mer... [...] Jeg veit ikke helt jeg. Jeg blir ikke akkurat tiltrukket kraftige mennesker liksom. ... Jeg har faktisk flere kraftige som venner, men ikke som noe mer enn det på en måte” (Adam).

Her sier han at han ikke ville innledet et romantisk forhold til en overvektig person. Selv om alle sier at de er mest opptatt av personligheten, spiller utseende faktisk en ganske stor rolle. Det virker nesten som om det eksisterer andre regler for tykke folk. For eksempel sier en av informantene følgende om hva hun mener om overvektige jenter som kler seg i ”moteklær”;

” [...] jeg er sinna på det at hun ikke oppfatter hvordan hun selv ser ut, og kan ta litt hensyn i forhold til seg selv. Hun må faktisk klare å tenke seg at hvis hun hadde klart og kledd seg penere i forhold til kroppen sin så hadde hun dratt ti ganger så mye gutter, hun hadde fått ti ganger så mye venner og folk hadde ikke vært flau for å gå ved siden av henne” (Anna).

Kanskje nettopp det er her problemet ligger. Å ikle seg moteklær henspeiler på et kroppsideal hvor de tynne kroppene er de vakreste. Når noen utfordrer dette idealet blir folk flau. Når vi ikler oss visse klær forteller vi en historie om oss selv. Altså blir vi såkalte narrativister, som iscenesetter oss selv gjennom vårt forbruk (Blindheim 2004). Kanskje minner andre jenters bruk av moteklær dem på at de selv spiller på kropp når de går kledd på en slik måte? At kroppen er fremme i synet, åpenlys. At klærne ikke skjuler noe, når det i og for seg nettopp er hensikten med plaggene. Å bli konfrontert med egne holdninger til kropp, kan i så fall avsløre skjulte motiver eller holdninger.

Dette kapitlet har hatt som målsetning å belyse hvordan ungdom ser og tenker på seg selv. Gjennom våre omgivelser speiles og speiler vi vårt selvbilde og vår identitet. Jeg har ønsket å gi et fyldigere bilde av selvbilde hos ungdom, og gjennom deres øyne vise egne oppfatninger og meninger knyttet til dette. Altså har jeg forøkt å se nærmere på hva ungdommene jeg har intervjuet forstår med selvbilde.

Deres forståelse av begrepet viste seg å ligge ganske tett inntil den definisjonen av begrepet som jeg har lagt til grunn. Videre så jeg på hvordan denne forståelsen av selvbilde kommer til uttrykk i ungdommenes liv. Det ble trukket frem viktige elementer i hva og hvem som påvirker deres selvbilde. Guttene nevnte det å oppnå konkrete mål som positivt for deres selvbilde, mens jentene har behov for komplimenter og anerkjennelse fra andre. For guttene er også anerkjennelse fra foreldre viktig, men da spesielt i forhold til skoleprestasjoner. Ungdommene nevnte også at venners holdninger og meninger påvirker selvbildet, selv om ikke alle alltid stoler *helt* på vennenes uttalelser.

Disiplinering av kroppen gjennom rådende skjønnhets- og kroppsideal har også vært fokus i dette kapitlet. Intervjuene viste at for både guttene og jentene er kropp og utseende viktig for selvbildet. Trening, kosthold og ernæring er betydelige faktorer i tanker ungdom har om kropp. De fleste av informantene påpekte at de ikke slanker seg, selv om de er opptatt av hva de spiser og hvor mye de trener.

I siste del av kapitlet så jeg nærmere på hvordan klær og mote brukes for å uttrykke personlighet og identitet. Sammenhengen mellom mote, klær, musikk og identitet ble utforsket videre. For ungdommene jeg har intervjuet, så vi at det er viktig å være individuelt forskjellig fra andre innenfor de etablerte stilrammer. Samtidig som vi har sett at det kan være vanskelig med tidvis uklare grenser, definisjoner og indikatorer på selvstendighet og identitet.

Å være seg selv og fremstå som et selvstendig individ syntes viktig for ungdommene jeg har intervjuet. Både når det gjelder holdninger, klesstil og væremåte kan det se ut til at å ikke bli oppfattet som en wannabe eller etteraper er viktig. For ungdom oppfyller klesstil og

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

kroppsuttrykk to viktige funksjoner. For det første er det vesentlig for å sortere og klassifisere andre inn i et holdningsskjema og derigjennom kjapt kunne definere andre som inne eller ute. På den andre siden er det viktig å kunne de ulike stilene godt for å konstruere variasjoner og inntrykk av individualitet. I mange tilfeller er det kun det trente øye som kan observere forskjeller ungdom imellom.

KAPITTEL 7. MOT EN KJØNNET IDENTITET

I dette kapitlet ønsker jeg å fokusere på noen aspekter i ungdoms liv som kan bidra til å belyse de observerte kjønnsforskjellene i kroppsbildet. Jeg vil undersøke ulike måter kjønn opptrer i utradisjonelle former. Altså se på hvordan kjønn uttrykkes blant de ungdommene som jeg har intervjuet, og se hvordan deres formidling og fortolkning av kjønn kan sees i forlengelse av hvordan vi vanligvis forstår ungdom. Avslutningsvis vil jeg se på hvordan tradisjonelle kroppsidealer inkorporeres hos ungdom, og hvilken sammenheng det har med samfunnets skjønnhetsidealer og påvirkning fra media.

7.1 TØFFE JENTER OG MYKE GUTTER

Videre vil jeg diskutere ulike brudd på tradisjonelle feminine og maskuline kjønnsroller, med utgangspunkt i intervjuene. Jeg vil fokusere på hva jentene selv sier om at de gjør ting som ikke er spesielt feminine, og hva guttene gjør som ikke er mannlig. I tillegg vil jeg forsøke å sette hvordan de snakker om hva de tror andre gjør, og hva som forventes av dem, opp mot hverandre. Den internaliserte kroppsdiskursen er sentral i denne sammenhengen. Gutter og jenter snakker forskjellig om kropp. Det er visse ting oppfattes som feminint, og visse som maskulint. For gutter kan det være upassende å klage for mye over eget utseende, og de sier de er mer fornøyd med egen situasjon, kropp og utseende. Jenter vil derimot helst ikke formidle at de er fornøyd, fordi de tror de oppfattes som innbildske eller selvopptatte om de sier de er fornøyd med utseendet.

Vanligvis vil vi forstå samholdet og respekten mellom jenter som basert på nærhet, fortrolighet, og kanskje evnen til å holde på hemmeligheter. Det er tydelig ut i fra materialet at de jentene jeg har snakket med tar avstand fra "sossene". Derfor kan det virke som om en annen form for status eller ære blir viktigere. Å vise frem merkeklær eller andre vanlige statussymboler blir mindre viktig – for man viser sin status og hvem man er gjennom handlinger. I undersøkelsen "Vold og gjengatferd" fant Inger Lise Lien og Thomas Haaland at i gjengmiljøer står vanligvis forestillinger om ære sterkt, og det er en underliggende idé om at en ikke må krenkes, og frykten for krenkelsen er sentralt (Lien og Haaland 1998). "For det er *"en for alle, alle for en"* som er gjeldende parole. Når en krenkes, krenkes alle" (Lien og Haaland 1998). Selv om ideen om krenkelsen er omdiskutert, ønsker jeg å se denne tankegangen i sammenheng med hvordan mine informanter tenker om respekt. For det første vil jeg innvende at jentene i materialet har opptatt en maskulin tilnærming til problemet. De

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

har overtatt en arena som tidligere har blitt betraktet som genuint maskulin, og har tatt i bruk de sosiale reglene som finnes på slike arenaer. For det andre kan en innvende at nære relasjoner er blitt mer "oppløste" i det moderne samfunn (Giddens 1996). Giddens hevder at en konsekvens av det senmoderne samfunn er at selvet er blitt et samfunn hvor individet tvinges til å kontinuerlig foreta valg for å skape sin egen selvidentitet. Han mener at, i motsetning til i tradisjonelle samfunn, må individene også ta aktive valg innen intimitetens område. Dette medfører at individer selv velger og former sine intime relasjoner (Giddens 1992), og tradisjonelle feminine egenskaper kan forsvinne.

Vi ser stadig sterke jenteskikkelser i media og filmverdenen. For eksempel kan tegneseriehelten "Nemi" illustrere et ønske og en drøm hos mange jenter om å fremstå som tøffe, sterke og selvstendige. Tendensene i intervjumaterialet er at jentene selv sier de bruker mer vold enn hva som er vanlig for andre jenter. Hvorvidt dette er en faktisitet er umulig å måle, men jeg tolker dette til at de ønsker å tøffe seg, både for hverandre og for guttene. De ønsker å vise at de er like tøffe som gutter er og på den måten tror de at guttene vil få mer respekt for dem.

Frykt for å bli utsatt for vold knyttes ofte til unge jenter, men kan også være like reelt for gutter. En av oppgavens informanter har vært offer for umotivert vold på kveldstid i byen, og er nå redd for å bli ranet eller banket opp på vei hjem om kvelden. Han forteller følgende om hvordan han forholder seg i etterkant, i frykt for at noe lignende skal skje;

Amir: Ja, nå har jeg prata med mange her, også sier de at når du ligger nede i livet, ikke sant, kan du tenke, at det gå ikke an å bli verre. Det skal liksom gå oppover eller et eller annet i livet. Så jeg har bare tenkt; «Prøv å være glad liksom!» Og prøvd å tenke sånn at jeg har blitt litt mer ... etter det, redd. Eller ikke redd, men litt mer aggressiv kanskje. Eller noe sånt. Når jeg er ute, så tenker jeg hele tida, jeg er sånn klar hele tida."

Cathrine: At du er sånn redd for at noen skal komme og ta... ?

Amir: Nei, nei. Ikke redd, jeg er sånn klar på en måte. Jeg, hvis for eksempel noen står der, så tenker jeg hele tiden at hvis han der kommer, så skal jeg liksom banke han helt til han liksom slutter med det.

[...]

Amir: Jeg er ikke sånn hel, jeg har ikke kommet helt over de som prøvde å angripe meg her om dagen. Og jeg har liksom enda lyst til å bare ta igjen tilbake, men jeg...

Cathrine: Men er du sinna på en måte eller?

Amir: Jeg veit ikke hva det er, men jeg får noen ganger ... så får jeg ikke sove når jeg tenker på det. Jeg bare... Det er liksom at jeg må gjøre noe, jeg har ikke tatt hevn og... Det er liksom hevn følelsen, det er den jeg har liksom.

I artikkelen ”*En historia om mannlig gråt*” skisserer Claes Ekenstam brudd med tradisjonelle kjønnsroller. Han gjennomgår historien med blikk på hvordan gråten har blitt fortolket og forstått opp gjennom historien. En vesentlig dimensjon han trekker frem er hvordan dagens samfunn tolker gråt til å være et tegn på svakhet og femininitet, mens det i andre tidsepoker har fremstått som tegn på makt og styrke (Ekenstam 1998).

Amir: Det beste er... jeg blir jo faen meg veldig følsom når jeg ser sånne filmer. Noen ganger når jeg er alene og ser sånne gråtefilmer, jeg får sånn tåre og sånn. Etterpå... Fy, faen, jeg er sånn som moren min, ikke sant. Hun begynner å gråte hvis hun bare ser på serier, ikke sant...

Meg: Men det er vel ikke noe galt med det?

Amir: Nei, det er ikke det. Men man tenker sånn at hvis en venn av meg ser det, ikke sant. «Hva er det med han der liksom?» [ler].

Hevn gjentas ofte i intervjuet med Amir. Først og fremst er han nok preget av den hendelsen han opplevde kun noen dager før intervjuet. Da han på vei hjem en kveld nesten ble han ranet på t-banen. Heldigvis var to venner av overgriperen i nærheten til å avverge situasjonen, og det gikk bra til slutt. Likevel er Amir fortsatt berørt av hendelsen. Han er redd, usikker og fortvilet fordi han føler han ikke fikk forsvart seg selv. Jeg oppfatter det som en viktig grunn til at han snakker så mye om hevn.

7.2 ANSVAR FOR EGEN KROPP

I Frigga Haugs bok ”*Female Sexualisation*” (1999), poengteres det at i vår kultur eller i vårt samfunn er vi selv ansvarlige for hvordan kroppen vår ser ut. Dette eksemplifiseres gjennom en historie om en jente som vokser veldig fort i barndommen. Hun taes med til legen for å stoppe veksten, fordi faren mener at det øker hennes sjanser i fremtiden til å finne seg en mann å gifte seg med. Haug peker på vesentlige forskjeller på menn og kvinner spesielt når det gjelder høyde. Mens menn skal være høye, skal kvinner helst være lavere enn menn. En høyreist mann representerer overlegenhet, styrke, makt og beskyttende egenskaper, mens

”Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig”

kvinner helst skal være under menn! (Haug 1999). Haug påpeker altså at vi selv har ansvar for kroppens utseende.

”It is around our bodies we construct our identities; in so doing we simultaneously reproduce femininity within a particular social relation – the relation between the sexes – which, in its present form, is marked by contradiction. Our appropriation of particular social standards thus entails a simultaneous submission to dominant social notions of what it is to be a woman” (Haug 1999:119).

Vi utvikler altså vår identitet gjennom erfaringer vi sanser gjennom kroppen. Haug mener med dette å formidle at feminin identitet hos jenter er kulturelt forankret. I kvinnes kropp lever den kvinnelige seksualiteten og kvinners seksualitet, som Haug omtaler som den feminine sosialiseringen (Haug 1990). Jentene bidrar selv til opprettholdelsen av denne sosialiseringen gjennom kroppsverdier knyttet til vår forståelse av hva seksualitet er. Frigga Haugs prosjekt er å endre denne sosialiseringen og vise kvinner hvordan de kan endre samfunnsstrukturen (Rossholt 1990). Det eksisterer med andre ord ulike moralkoder for kvinnekroppen og for mannskroppen, og ulike måter det forventes at menn og kvinner, gutter og jenter skal tenke, føle og erfare kropp. Som sitatet nedenfor illustrerer, er andres tilbakemeldinger på ens kropp viktig for ens selvbylde.

”Ja. For jeg har alltid vært sånn psyco-tynn, så. Og i gymmen så pleide jentene å spørre sånn, får du ikke mat hjemme? Og jeg skjemte meg, gir ikke moren din deg mat? Det var bare det verste jeg kunne høre. «Nei, ikke snakk sånn om mamma!» Moren min var **alt**. Og moren min, jeg har aldri likt brødmat, ikke sant, så.. hun pleide å kjøpe mat på McDonalds til meg og så pleide hun å komme opp på skolen, ikke sant. Og da var det bare sånn, **attac** Frida, og så satt jeg der med BigMac, og så det var kjempegodt. Også da var det, da var jeg ... «Nei, jeg kan ikke gå i shorts! Nei, jeg kan ikke gå i det!» Jeg ville ikke dusje med jentene, fordi jeg følte at de hele tiden skulle påpeke; «Å, du er så tynn. Du er så tynn!» Da tok jeg det veldig inn på meg. Men da var jeg bare sånn elleve, tolv år, så da tar du det veldig inn på deg” (Alma).

Dette er veldig interessant, hvordan hun opplevde at mat blir knyttet til skamfølelser fordi hun var for tynn. Som Alma forteller, fikk hun ofte høre fra jevnaldrende at hun var for tynn, noe hun tok sterkt inn over seg. I boken *”Female sexualisation”* tenker kvinner tilbake

på hvordan de opplevde kroppen sin i barndommen. Det viste seg at kvinnene var misfornøyd med ulike kroppsdelar og hadde forskjellige minner og historier knyttet til kroppsdelar allerede fra de var veldig unge. I boken er minnene sortert etter ulike kroppsdelar, og spesielt er en del av kvinnene misfornøyd med at de er overvektige eller tykke, og opplever skam og skyld følelser knyttet til mat og spising. En av historiene beskriver en jente som er på sommerkoloni for å bli tynnere. Hun får ikke spise det samme som de andre barna, blir mobbet, og opplever forskjellsbehandling fra lederne. Ved et tilfelle har hun fått tak i noen kaker som hun gjemmer seg på do for å spise. Hun husker at denne episoden var preget av skam, og at gleden ved å spise forsvant (Haug 1999). Det er tankevekkende hvordan kroppen ikke ”passer” med den sosiale normen, og at å være annerledes begrunnes i denne kroppen.

Et spennende spørsmål som dukker opp i denne sammenhengen er om vi kan stole på hva gutter svarer på spørsmål om følelser knyttet til kroppen? Ulla-Britt Lilleaas og Karin Widerberg har i sin studie om trøtthet og helse (Lilleaas og Widerberg 2001), funnet at menn har en tendens til å beskrive seg selv mer fordelaktig enn det kvinner gjør. Lilleaas og Widerberg mener at dette skyldes en *maskulin diskurs*, altså gutters måte å snakke om kropp. En talemåte hvor en ikke skal vise svakhet eller ta følelsene sine på alvor. (Lilleaas og Widerberg 2001:169). En slik forståelse bidrar til at gutters resultater blir mer positive enn jentenes, spesielt fordi menn ikke skal klage (Lilleaas og Widerberg 2001). Et relevant spørsmål til dette kan være hvorfor det er fordelaktig for gutter å fremstille seg selv i et godt lys? Leif Petter Olaussen har i artikkelen ”Kan menn si til kvinner at de er redde?” (1998) sett på hvordan menn i standardiserte intervjuer gir ulike svar dersom blir intervjuet av kvinner eller av menn. Olaussen fant en svak tendens til at menn intervjuet av kvinner sjeldnere oppgav at de var urolige for å bli utsatt for trusler eller vold, enn menn intervjuet av menn gjorde. Dette kan være med på å forklare hvorfor guttene jeg har intervjuet i forbindelse med denne oppgaven, fremstiller seg selv som snille gutter som er tøffe og ikke redd for noe eller noen – fordi de ikke tør vise at de er svake overfor en kvinnelig intervjuer (Olaussen 1998).

For jenter er det vanskelig å få oppmerksomhet om de sier de er fornøyd med seg selv og sin egen kropp. Derfor skal de helst si at de ikke er det. Deres sosiale spill legger til rette for at når en jente klager til venninnene over at hun er stygg, tykk eller ulekker skal de andre forsikre henne om at hun er fantastisk. De er forventet å si; ”Å, nei da. Du er jo så pen.” Eller som en av mine informanter påpeker på følgende vis;

Anna: [...] Men jeg har jo de venninnene som står i speilet og klager over at puppene deres er for små. Så da blir det sånn; «Nei, du har ikke det!» Sånn...

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Cathrine: Så de nærmest fisker etter komplimenter?

Anna: Ja.

Informanten er klar over hvilke forutsetninger som ligger til grunn for en slik uttalelse, og viser gjennom dette sitatet at meningen bak forsvinner. Hun sier at hun syntes det er unødvendig at de sier at de er stygge, fordi den andres svar egentlig er uvesentlig. Dette spillet åpner ikke for et ærlig svar, eller et ærlig spørsmål, fordi det allerede ligger føringer på svaret. Informanten sier på en måte at det er bortkastet å stille dette spørsmålet, fordi svaret ikke er ærlig, men gitt på forhånd.

7.3 KROPPER I MEDIA

Susan Grogan påpeker at det er påfallende at den fremstillingen av virkeligheten som presenteres i media, bidrar til at selvbilde forverres blant ungdom og gjør dem mer opptatt av egen og andres kropper (Grogan 1999). De senere år har påfallende oppmerksomhet blitt viet til det økende skjønnhetstyranniet i samfunnet og seksualiseringen av media. Vi er spesielt oppmerksomme på barn og ungdom fordi de befinner seg i en fase i livet hvor de kanskje helst burde beskyttes mot slik påvirkning. Under intervjuene ble ungdommene spurt om hva de syntes om den måten kropper fremstilles i media, spesielt i ungdomsmagasiner, filmer, musikkvideoer og lignende.

Adam: Det syntes jeg er sykkelig absurd liksom, fordi det er modellfolk som slanker seg som bare helvete, og... ikke alle mennesker er sånn, nesten ingen mennesker er sånn.

Cathrine: Men syntes du det er pent?

Adam: Nei, det er... Jeg veit ikke, jeg. Motebransjen har jo fått ganske mye kjeft da, for å ta med sykkelig tynne mennesker, og ... de har jo begynt å ta med litt mer normale mennesker da. Og nødvendigvis ikke bare i undertøy. Det er ... jeg syntes ikke det er pent med sykkelig tynne damer liksom. Jeg syntes det bare er stygt.

Adam fokuserer veldig på utseendet hos modellene. De er tynne, og det liker han ikke. Han viser med denne uttalelsen at han er bevisst den "tradisjonelle" kritikken av motebransjen. Som vi har sett tidligere, følte Alma at hun ble mobbet på skolen for at hun var for tynn. Noen jenter presser sine kropper og slanker seg syke fordi de ønsker å være slanke (Grogan 1999),

(Wichstrøm 1998). De begynner kanskje å slanke seg uten at de helt vet hvor grensene går, eller de vet det, men de klarer ikke stoppe utviklingen. Likevel syntes de færreste gutter at det er pent når jenter er veldig tynne. Heller ikke jenter syntes det er pent å være ”sykelig” tynn. Som Anna her forklarer om tynne kropper i media, i ungdomsblader og magasiner og på tv, film og i musikkvideoer;

Anna: Jeg syntes det er helt sykt fordi, de veit at folk mellom tretten til atten de tar seg, ... de vil se ut som de folkene i de bladene. Og da syntes jeg det er sykt at det er anoreksioffer på både forsida og baksida, og midtsiden og’, ja.

Cathrine: Så du kunne ønske at det var mer normale mennesker?

Anna: Jeg kunne ønske det var mer ekte mennesker, isteden for de som må innstille seg etter det. De vil liksom.. Skal du være i vårt blad så må du være.. Førti cm der, du må være en åtti høy, og du må ha grønne øyne og..

Cathrine: Ja, det skjønner jeg. Men sånn som i musikkvideoer da?

Anna: Nå syntes jeg de har blitt veldig mye flinkere i musikkvideoer. Selv om alle jenter ses på som sexobjekt, så har de fremdeles mer naturlige kropper enn det de hadde for to år siden.

Cathrine: Mmm. Som for eksempel?

Anna: Hvis du ser på Lene Malin sin, den nyeste²². Så har jo hun, for eksempel da. Så har jo hun sånn dærre helt vanlig gutt og en helt vanlig jente. I videoen sin. Det er ikke noen sånn dærre puppedame liksom. Det syntes jeg er bra. Selv om hun er tynn hun dama i videoen, men hun ser... hun ser ikke tynn ut på en måte. Hun er ikke sånn sykkelig tynn.

Cathrine: Ja, okei. Men i sånne, for eksempel i de som blir vist mye her, sånn rapvideoer, der er det jo?

Anna: Ja der fremstilles jo alle jenter som horer, og det er vel meningen også, så det er jo.. Det er med overlegg liksom at de skal være sånne tynne, helt perfekte.

Cathrine: Hva syntes du om det? Syntes du det er morsomt, eller syntes du det er teit? Blir du sur, eller?

Anna: Jeg blir ikke sur, jeg syntes egentlig at det er helt greit fordi... Det er på en måte meningen, også hadde det bare vært... om de skulle bare hatt noen jenter. Hadde de da vært syltynne, med sånn pupper og **den** rumpa liksom. Da hadde jeg syntes det vært

²² Her refereres det til musikkvideoen til singelen ”You Weren’t There” fra albumet ”Another Day” (2003) av Lene Marlin. Videoen forteller en kjærlighetshistorie om en gutt og jente.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

greit. Men i de fleste rapvideoer og den *"Turn me on"*²³, så er det meningen, ikke sant. Og da syntes jeg det er greit.

I media, og da spesielt i musikkvideoer, presenteres kvinnekroppen stadig som seksuelle objekter. Særlig innen rap og hip hop sjangeren har det vært tradisjon for å presentere kvinner nedsettende og som seksuelle objekter. Kvinnekroppen fremstilles som forbruksvare og jenter i slike videoer portretteres som dumme og billige. Når Anna sier at det er meningen at jentene fremstilles kun som kropp i videoen til sangen *"Turn me on"* antar jeg at hun tolker fremstillingen eller kvinnebildet ironisk. Humor kan sikkert brukes til ufarliggjøring av denne typen kvinnebilde, samtidig som det kan hjelpe artisten til å fjerne seg fra tradisjonelle fordommer mot hip hop sjangeren. Imidlertid kan vi forvente at ungdom også er i besittelse av kritisk sans. De vet at ikke alt alltid er slik det fremstilles, for eksempel slik Alma sikter til når hun snakker om bilderetusjeringer;

Alma: Jeg mener at nesten alle kan ha en fin kropp hvis de bare vil det, ikke sant. Nå har det jo veldig mye med hvordan.. hvis du går sånn her neeei, [krøller seg sammen, blyg] ikke sant. Men det at nesten alle sammen.. jeg tror nesten jeg aldri har sett ett motemagasin, med mindre det heter *Tjukk og høy*, eller noe sånt noe. Altså, jeg tror ikke at jeg har sett at det er det... Alt er det jo rett og slett forvridd.

Cathrine: Ja, mye er nok retusjert.

Alma: Ja, og hva slags bilde gir det da? Videre til ungdom?

Alma er helt klar på at å retusjere bilder gjør at ungdom kan få et feilaktig bilde av hvordan modeller og filmstjerner egentlig ser ut. Det er tydelig at Alma mener at vi må ha et reflektert perspektiv på hvorfor og hvordan slik retusjering foregår. Å bli konfrontert med overjordisk vakre reklamemodeller på utallige gatehjørner daglig, kan medføre at unge gutter og jenter blir mer kritiske til seg selv.

"Jeg syntes det er veldig feil. IKEA- reklamen: *"Screw yourself"*, med en gutt som sitter på en sofa i bar overkropp. Jeg bare; «Ehh! Ja!» For det er da du kan gå til IKEA og bare; «Får jeg med han på kjøpet, eller?» Det er liksom... helt idiotisk. Og... så jeg

²³ Singelen *"Turn me on"* av Kevin Lyttle som ble produsert i 2001, og en sommerhit i Norge i 2004. I intervjuet refererer informanten til musikkvideoen hvor artisten danser med utallige lett-kledde jenter i bikinier og karnevalkostymer.

syntes media bruker kroppert helt feil. Jeg syntes det er en reklame som jeg syntes er skikkelig bra når det gjelder kropp. Og det er den Body Shop reklamen med, som er en Barbiedukke som er mye mer fyldig som ligger på en sofa” (Andrea).

Så langt er det stort sett kvinnekroppen som omtales som seksuelt objekt i intervjuene. Mannskroppen er ikke i samme grad aktuelt når dette temaet diskuteres. Skyldes dette at mannskroppen ikke fremstilles på samme måte som kvinnekroppen, eller skyldes det at vi ikke tenker på reklame med mannskropper på samme måte? Andrea nevner at hun mener at kropp brukes på en feil måte i reklamen, noe som kan innebære både at hun kritiserer et underliggende seksuelt aspekt, og at det kun er ”perfekte” kropper som fremheves.

Likevel karakteriserer Andrea en reklamekampanje som representerer et positivt og annerledes kroppsbilde, nemlig ”*The Body Shop*” sin holdningskampanje som ble lansert i Norge i 1998. Frontpersonen var den lubne dukken ”*Ruby*”,²⁴ som presenteres som motstykke til den tradisjonelle ”*Barbie*” dukken. Det er likevel ironisk at den eneste positive reklamekampanjen som trekkes frem ble lansert da informanten var omkring ti år gammel. Det er vanskelig å avgjøre om det er fordi kampanjen var svært nytenkende og populær, eller om det ikke finnes andre bra reklamer med en positiv kroppsfremstilling, uansett har denne tydeligvis satt spor hos informanten.

Mye av denne diskusjonen omhandler en dobbeltstandard hvor samfunnet godtar ulike fremstillinger av gutte- og jentekropper. Ungdommene jeg har snakket med fortolker kropp og skjønnhet inn i en tradisjonell kulturell ramme. Jentene fokuserer på former på de rette stedene, mens guttene leter etter muskler andre steder. Seksualiseringen av kroppen i media rammer både manns- og kvinnekroppen, selv om forskningen hovedsaklig har fokusert på betydningen dette har for kvinner.

7.4 VENNSKAP OG SELVBETREFFTELSE

Vennskap og vennerelasjoner synes å ha ulike betydning og fyller ulike funksjoner for gutter og jenter. For mens gutters vennskap er preget av aktivitet eller handling, som for eksempel å gå i svømmehallen, bekrefter jenter sin nærhet og vennskap til hverandre nettopp gjennom å bare være sammen. I norsk sosiologi er teorier rundt heterovennskapet, vennskap

²⁴ Informasjon om denne kampanjen er hentet fra ”*The Body Shop's*” hjemmesider; <http://www.the-body-shop.no/TBSINORGE/> Kampanjen var et samarbeid mellom ”*The Body Shop*” og Interessegruppen for Kvinner med Spiseforstyrrelser (IKS). Målsetningen med prosjektet var å sette fokus på kvinner og selvspekt.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

mellom gutter og jenter, et forholdsvis nytt fenomen. Først med hovedoppgaven *"Den moderne måten å gjøre det på?"* av Gøril Groven i 1997, ble vennskap mellom kvinner og menn satt i en teoretisk ramme. Hun skriver følgende;

"I denne teoretiske drøftningen har jeg forsøkt å belyse hvilken frihet jeg tror en heterovennskapelig innramming av relasjonelle praksiser kan tilby. Muligheten til å individualisere kulturelle konvensjoner om kvinnelighet, mannlighet, vennskap, heteroseksualitet og likestilling, tror jeg er en særegen med posisjon som heterovenn. [...] Å gjøre heterovennskap innebærer kanskje også et element av det å bryte ned tradisjonelle myter om kvinnelighet og mannlighet, og gjennom konkret praksis gi de begrepene ny mening til" (Groven 1999:43).

Vennskap på tvers av kjønnene er trolig i dag mer vanlig blant ungdom enn hva det tidligere har vært. TV-serier som "Friends", "Seinfeld" og "Sex og singelliv" er alle eksempler på serier som illustrer at tidligere egenskaper og funksjoner ved familien kanskje er blitt flyttet over i vennskapet. I denne sammenhengen fremstår vennskap som varige og stabile relasjoner (Lorentzen 2004). Spesielt viktig blir venner for ungdom, hvor storparten av døgnet tilbringes med jevnaldrende, på avstand fra voksne (Fauske og Øia 2003). Blant ungdommene i mitt utvalg, som jeg vil komme tilbake til senere, gjøres vennskap forskjellig hos gutter og jenter. Et kvinnelig fellesskap er ofte basert på nærhet og likhet, mens mannlige vennskap oppnås ved å ikke utlevere seg, eller rett og slett følge de sosiale spillereglene for samvær mellom menn (Lien 2004). Groven mener at på tvers av vennskap mellom kvinner og vennskap mellom menn, kan vi se heterovennskapet, eller vennskap på tvers av kjønn, som en relasjon som kanskje fyller andre behov (Groven 1999). Jentene med guttevenner får bekreftelse på sin verdi som individ. Det er ikke vesentlig for relasjonen om de syntes hun er pen, eller har en fin kropp.

Anna: Ja, jeg har som regel.. jeg er ikke sånn kjæreste jente, jeg er mer kamerat jente. Og jeg liker det sånn, for jeg elsker å ha guttevenner, for de er mye mer ekte enn jentevenner. Så jeg er fornøyd med det egentlig, jeg har ikke noe behov for det [å være kjæreste jente].

[...]

Cathrine: Er det viktig for deg?

Anna: Det er veldig viktig for meg, fordi gutter er.. du kommer mye lengre med å ha guttevenner enn jentevenner. Altså, så klart du må jo ha noen jentevenner også, men dem velger jeg med veldig omhu fordi at det er så veldig lett å ta feil med jentevenner.

Cathrine: Hvordan velger du det?

Anna: Fordi.. jeg anser personer lenge før jeg blir venner med dem, fordi jeg vil ikke gå på den feilen at de driver og slenger med leppa bak ryggen min, og... Jeg har hatt et par venner som har gått til alle guttekompisene mine og ødelagt mange ganger, så det er derfor jeg velger med omhu liksom.

Guttevenner åpner for en annen type relasjon enn mellom jenter. Samtidig utsetter det en for sjalusi og baksnakking fra andre jenter. Noe som er ironisk, for som Anna forteller er jo det en av grunnene til at jenter velger å ha guttevenner – de baksnakker ikke, og er mer trofaste og ærlige enn jenter. Men en guttevenn kan også gi en jente respons på sin verdi som kropp og gi jenter verdifull innsikt i gutters tankemønstre, som Alma forteller:

”Altså det er sånn at du kan ha noen guttevenner som alltid er sånn; «Å, å hun er så fin, hun er så fin, hun er så fin!» Så da kan du: ««Ja, få se på bildet da?» Så sitter du sånn... «Hmm... Ja! Greit!». Så blir du litt sånn: «Ja, vell!» Også vil du vite hva de syntes om deg. Også vil du ikke sitte og påpeke at: «Ja, du vet at det bildet der er manipulert, liksom». For da tenker de bare at; «Gud, hun er litt sånn småsjalu, nå slutter vi». Men altså det er jo så mye som ... bilder og sånn. Ingen av oss kjenner dem da, for guds skyld. Alle bare ser på bilder, så..” (Alma).

Selv om Alma mener hun ikke blir misunnelig når guttene snakker om andre jenter eller vakre kjendiser, føler hun at hun ikke kan si i fra at motebilder er retusjerte, fordi hun lett blir avfeid som sjalu. Likevel avslører hun at hun egentlig vil spørre om hva de mener om henne, å få en type objektiv vurdering av seg selv.

For en gutt kan vennskap med en jente også oppleves som en positiv erfaring og tilby alternative synspunkter i viktige diskusjoner. Særlig når det gjelder følelser og kropp, slik som Adam kommer inn på når vi snakker om kropp og hvorvidt han snakker med noen om kropp og utseende.

Adam: Ja, det gjør jeg. Med et par bestevenninner som jeg har. Men atte det kommer an på de samtaler vi har da og, jaa ... Vi har jo forskjellige synspunkter da.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Cathrine: Hva er det dere snakker om da?

Vi snakker om ...ja, det som er viktig da. Hvorfor det er viktig å være pen liksom, da. De syntes det er viktig da, ... fordi det er viktig å ha mange venner og sånn. Jeg ... liksom hvis det er noen som sier til meg at jeg er skikkelig stygg, så sier jeg bare **fuck off!** Jeg driter jo langt oppi hva de syntes om meg!

Seidler hevder at et begrenset språk kan være medvirkning til at gutter sosialiseres til en forknytt holdning til kropp (Seidler 1997). Derimot kan vennskap med jenter bidra til at gutter har fått en kanal til å bearbeide følelser, eller iallfall en åpen mulighet til å gjøre det, og å minke den grunnleggende angsten for å bli mistolket. For guttene åpner dermed vennskap med jenter for at de kan snakke eller analysere følelser, uten at det gjøres i en maskulin kontekst. Dermed ufarliggjøres situasjonen – fordi jenter snakker likevel alltid om følelser – og deres maskuline identitet blir ikke truet.

I dette kapitlet har jeg sett på ulike måter kjønn opptrer i utradisjonelle former. Ungdommenes bruk av kjønnsroller, og deres formidling og fortolkning av disse. Et sentralt tema har vært sammenhengen mellom en kjønn forståelse av kropp og kroppsbildet. For jentene jeg har intervjuet, er løsrivelse fra tradisjonelle forventninger og "snill-pike" holdninger sentralt. Det er viktig å ikke være redd, slik at andre frykter og respekterer en – da får man selvrespekt og godt selvbilde. Gutters selvbilde påvirkes av hvorvidt de føler at de er menn og maskuline i forhold til hva de tror er forventet av en mann eller gutt. Det å vise følelser er vanskelig for guttene. De ønsker å underbygge et bilde ovenfor meg av dem selv som tøffe og uredde, men om dette er korrekt er en annen sak.

Både kroppsbildet, rådende skjønnhetsidealer og medias fremstilling av kropp kan påvirke selvbilde hos ungdom. Informantene har vist seg å ha et forholdsvis reflektert syn på hvordan kropp fremstilles og er kritiske til supermodellenes unormalt tynne kropper. De sier de tar avstand, men likevel ser vi at deres fortellinger om kropp stemmer overens med en tradisjonell samfunnsforståelse av hva som er vakkert og etterstrebbar. Hvor mye av dette som berøres av at informantene i stor grad påvirkes av å vokse opp under påvirkning av flere kulturer er det vanskelig å svare på. Mange opplever det å ha et ben i hver kultur – både sin egen og foreldrenes kultur, men ungdommenes forståelse av skjønnhet samsvarer hovedsaklig med vestlige standarder. Trolig skyldes dette at det er den kulturen de vokser opp i, og som sannsynligvis påvirker dem mest.

KAPITTEL 8. KONKLUSJON OG AVSLUTTENDE KOMMENTARER

I denne hovedoppgaven har jeg studert hvordan kjønn har betydning for ungdoms forståelse av seg selv og hvordan deres opplevelse av egen kropp er. Det mest sentrale har vært hvorfor jenter har dårligere selvbilde enn gutter, og hvorfor de er mindre fornøyde med kroppen sin. Dette kapitlet er et forsøk på å diskuteres oppgavens kvalitative og kvantitative del opp mot hverandre. Formålet er å integrere de to delene i det samme kapitlet, og å lage en helhet. Et sentralt spørsmål i hovedoppgaven er ”Hvorfor finner vi så tydelige kjønnsforskjeller i vurdering av selvbilde og kropp blant ungdom?” I dette kapitlet vil jeg derfor trekke frem årsaker som jeg tidligere har kartlagt gjennom analysene, og deretter diskutere de opp mot hverandre.

8.1 OPPSUMMERING AV HOVEDFUNN

Intensjonen med denne oppgaven har vært å se nærmere på ungdoms selvbilde. Hvordan de tenker om og forstår sitt selvbilde og kropp, og hvilken betydning det har for deres liv, har vært sentralt. Med utgangspunkt i tidligere studier som har vist at det er store forskjeller mellom gutters og jenters selvbilde. De statistiske analysene i kapittel fire viste at jenter er tilbøyelige til å si at de har dårligere selvbilde enn gutter. Jenter foretrekker mange venner de kan stole på, mens gutter vanligvis velger en nær venn. Det er viktigere for jenter å bli akseptert av jevnaldrende, mens gutter fremstår som mer selvstendige og ikke så avhengige av andres meninger. Jenter er ikke like fornøyd som gutter med sine skoleprestasjoner, selv om jenter statistisk sett oppnår bedre resultater, noe som indikerer at jenter setter strengere krav til seg selv. Ved å stykke opp komponentene i selvbildevariabelen ble det klart at utseende og kropp var den mest sentrale forklaringsvariabelen for selvbilde, med andre ord har ens oppfatning av egen kropp mest å si for hvordan vi har det totalt enn de andre selvbildekomponentene. Jenter har også betydelig dårligere kroppsbylde enn gutter. Hvorfor dette er tilfelle kan skyldes en rekke faktorer. Jeg så nærmere på noen av disse og mye tyder på at å være senere fysisk moden enn jevnaldrende er mer komplisert for jenter enn for gutter. Jenter som selv føler seg tynne har bedre kroppsbylde enn jenter som opplever seg som normale eller overvektige, mens dette ikke er utslagsgivende for gutter, hvor de som føler seg som alle andre har best kroppsbylde.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Med utgangspunkt i de kvalitative resultatene fra dybdeintervjuene, har jeg i denne oppgaven villet belyse hvordan ungdom ser og tenker på seg selv. Gjennom å gi en skildring av ungdoms egne forklaringer om selvbilde og deres oppfatninger og meninger knyttet til dette. Ungdommene fikk selv trekke frem viktige elementer i hva og hvem som påvirker deres selvbilde. Guttene jeg har intervjuet mener at de får bedre selvbilde ved å oppnå konkrete mål de setter seg, mens jentene har et større behov for ros, komplimenter og anerkjennelse fra andre. For guttene er også anerkjennelse viktig, særlig i forhold til skoleprestasjoner, men det er tilbakemeldinger fra foreldre de søker mest etter. Dette er det funnet hvor det er mest naturlig å tenke at ungdommenes flerkulturelle bakgrunn kan ha betydning. Antakelig er ikke etnisk norske ungdom opptatt av foreldrenes aksept og anerkjennelse, selv om dette kun er spekulasjon fra min side, ikke dokumentert. På den annen side er dette nettopp noe som kunne vært spennende å utforsket videre, men på grunn av oppgavens avgrensing har jeg valgt å ikke gå videre med dette.

Ungdommene som ble intervjuet i forbindelse med denne oppgaven mener selv at venners holdninger og meninger påvirker deres selvbilde. I likehet med de sentrale funnene fra spørreskjemaundersøkelsen, viste intervjuene at kropp og utseende er viktig for selvbildet. Spesielt sentralt ble derfor synet på disiplinering av kroppen, og hvordan en påvirkes av rådende skjønnhets- og kroppsidealer, gjennom slanking og trening. Jenter fokuserer på å være slanke og sunne, mens gutter er opptatt av muskler og kroppsbygning. Et annet sentralt tema i intervjuene var hvordan klær og mote brukes for å uttrykke personlighet og identitet. For ungdommene jeg har intervjuet så vi at det er viktig å være individuelt forskjellig fra andre, for å bli respektert av andre og å være tilfreds med ens selvbilde.

Kjønn i utradisjonelle former er tema i oppgavens kapittel syv. For jentenes del innebærer dette at de fremstiller seg som tøffe, sterke og selvstendige i intervjuene. Flere av dem bringer opp temaer som vold og gjengmentalitet, men de er også opptatt av uavhengighet som sentralt for deres selvfølelse. Det virker som om de føler makt gjennom å være sterke og tøffe, og at de gjør det for å oppnå respekt blant andre jenter. Hvorvidt dette er generaliserbart eller kun et utfall av den spesielle informantgruppen er usikkert, men det kan trolig henge sammen med den sterke, muskuløse og veltrente kroppen de ønsker å ha. Hvordan en snakker om kroppen er også forskjellig for jenter og gutter. For eksempel skal jenter helst fremstå som lite fornøyde og litt unnvikende til komplimenter fra andre for ikke å bli oppfattet som innbildske eller usympatiske.

Medias påvirkning på barn og unge er stadig et viktig tema i samfunnet. I denne oppgaven har jeg tatt opp at forskjellen i fremstilling av kvinne- og mannskroppen kan være en

påvirkningsfaktor for ungdoms selvbylde. I medias skjønnhetsbilde fremstilles kvinner som tynne og vakre, og mannkroppen som sterk og muskuløs. Ungdommene jeg intervjuet snakket med om hvordan kropp fremstilles i musikkvideoer og filmer, de pekte på at det var et uvirkelig ideal, og at ingen ville se sykkelig tynne ut. Likevel er det er påfallende at disse representerer deres drømmekropp eller idealkropp. For eksempel kan vi se at guttene influeres av idolene i musikkverden fordi en veltrent overkropp og definerte magemuskler er blitt viktig for dem.

8.2 METODOLOGISKE FORKLARINGER PÅ FORSKJELLER I SELVBILDE

I kapittel fem brukte jeg mye plass på å se på begrensninger ved kvalitative analysemetoder, og problematiserte hvorvidt min rolle kan ha bidratt til å påvirke resultatene i analysen. Noen hevder likevel at forskerens rolle ikke utelukkende burde problematiseres ved hjelp av kvalitative metoder. Når en skal tolke resultater og funn fra kvantitative undersøkelser, er det flere ting en må ta hensyn til. Eller som Håvard Helland så treffende beskriver;

”Forholdet mellom en statistisk sammenheng og tolkningen av denne vil alltid avhenge av forskerens teoretiske utgangspunkt. Først når en statistisk sammenheng fortolkes eller søkes forklart, blir den meningsfull, og samtidig mister den sin eventuelle ”nøytrale” eller ”verdifrie” karakter. Samfunnet er ikke en tekst som forskeren ”leser”, men i sin beskrivelse av samfunnet konstruerer forskeren en tekst.”
(Helland 2003:540)

Derfor kan en vanskelig si at kvantitative data er objektive beskrivelser av en virkelighet forskeren står på utsiden av (Helland 1997). Forskerens rolle er altså ikke helt ubetydelig innen kvantitativ forskning. Selv om den rollen den tillegges er beskjeden i forhold til de kvalitative. Selvsagt er det på sin plass å kommentere dette ettersom de resultatene og analysene som presenteres ikke representerer et fullstendig bilde av hvordan virkeligheten fortone seg for alle ungdommer, men er et utdrag av hva jeg har funnet som jeg mener er interessant i forbindelse med denne oppgaven. Det er også en annen begrensning ved et kvantitativt datamateriale som jeg ser nærmere på nedenfor, nemlig hvorvidt den valgte operasjonaliseringen av et begrep kan bidra til å skape de observerte forskjellene.

8.1.1 Operasjonalisering av begreper

Et viktig aspekt med denne hovedoppgaven er å problematisere hvorvidt operasjonaliseringen av selvbildebegrepet bidrar til de tydelige kjønnsforskjellene i det statistiske materialet. I artikkelen *"Praktisert av kvinner utviklet av menn"* (1992) beskriver Gunn Imsen hvordan det har vært en mangel på tematisering av kjønn innen pedagogikkfaget. Hovedsakelig har dette vært et ikke-tema, og hvor pedagogikken har vært "(...) en individrettet og normativt orientert teori med historiske røtter i gutteoppdragelse, ikke jenteoppdragelse (...) (Imsen 1992:92)". I tillegg trekker Imsen frem det faktum at det innen forskningen nesten utelukkende blir påpekt at kvinner har lavere selvvopfatning enn menn. Og videre at dette er årsaken til at kvinner i mindre grad klarer å hevde seg innen mannlige arenaer. Imsen ønsker å vise at det ikke er merkelig at kvinner skårer dårligere på slike tester enn menn, og at selve operasjonaliseringen av begrepet kan bidra til kjønnsforskjellene. Selvvopfatning blir ofte et uttrykk for en eller annen selvkarakteristikk av personen når det anvendes i empiriske undersøkelser og når det brukes spørreskjemaer. Imsen sammenligner selvvopfatningstestene med kjønnsrolleskjemaer, og finner at slike skjemaer ofte handler om en beskrivelse av ens selv. Dermed sier hun at innholdet i selvvopfatningsskjemaet får en kjønnsrelatert dimensjon gjennom disse testene. Testene fremstilles som kjønnsnøytrale, men er i virkeligheten maskuline (Aas 2003).

Om dette kan anvendes som en forklaring på de tydelige kjønnsforskjellene i selvbildevariabelen som er benyttet i denne oppgaven er vanskelig å si. Det er ikke gjennomført lignende undersøkelser på selvbilde som de selvvopfatningstestene Gunn Imsen har gjort. Likeledes vil det være dumt å avskrive dette som mulig forklaring før en har fremskaffet tilsvarende konklusjoner for selvbildevariabelen. Likevel er det en viktig ting å tenke gjennom. At innholdet og utformingen av en test kan få en kjønnsrelatert dimensjon og dermed bli fremstilt som kjønnsnøytrale, mens de egentlig ikke er det. Hvorvidt en sammenblanding av sosialt og biologisk kjønn kan medføre en skjev eller feilaktig måling av selvbilde kan med andre ord underbygge en fiktiv kjønnsforskjell.

8.1.2 Et kjønnets språk om kroppen

Gutter og jenter sosialiseres til ulike måter å snakke om kropp på. Noen ganger sier de det samme om ulike ting, og andre ganger sier de det samme om like ting. Språket om kroppen fortøner seg ulikt for gutter og jenter. Med det mener vi at gutter og jenter snakker om forskjellige ting og ulikt om den samme tingen. Jenter sosialiseres til å snakke om

følelser, gutter til å holde følelser for seg selv (Seidler 1997). Hvorvidt dette påvirker det endelige resultatet i en undersøkelse lar seg selvsagt ikke måle, men det er et sentralt element å tenke igjennom. Hvis ikke guttene kan snakke eller formulere seg på samme måten som jenter når de blir spurt om de samme tingene, sier det seg selv at en vil få ulike svar. Kanskje er den observerte forskjellen et uttrykk for en forskjellig kroppskultur. Gutter og jenter kan oppgi og referere til ulike ting om kropp og selvbilde, men det behøver ikke bety at det er en forskjell.

8.3 SUBSTANSIELLE FORKLARINGER PÅ FORSKJELLER I SELVBILDE

8.2.1 Skjønnhetsidealer

Skjønnhetsidealene i det moderne samfunn er kanskje ikke blitt mer avvikende fra hvordan ”virkelige” jenter ser ut, forbildene har jo også endret seg gjennom historien. En viktig faktor kan være at medieeksponeringen har økt (Grogan 1999). I storbyene har vi undertøysmodeller på flerfoldige gatehjørner, vi har flere TV-kanaler, og flere ungdomsmagasiner som kjemper om kjøpere og oppmerksomhet. Stadig blir en konfrontert med sin egen opplevde utilstrekkelighet.

Kan skjønnhetsidealer og medias påvirkning bidra til å forklare hvorfor jenter har dårligere kroppsbilde enn gutter? Er det større, eller mer vesentlig forskjell mellom den sosialt representerte idealkroppen og den internaliserte idealkroppen for jenter enn gutter? Jenter lærer at de må være pene og slanke for å være vellykkede. Det er ikke rart at de tenker at ”om jeg bare slanker meg litt, så vil jeg føle meg bedre.” Den slanke kroppen representerer det sosiale idealet, mens jentene opplever at den internaliserte ideal kroppen avviker fra denne.

Tenåringsgutter opplever den samme avstanden mellom den sosialt representerte kroppen og den internaliserte idealkroppen. Diskrepansen mellom den jevne pubertetsgutt og de muskuløse overkroppene vi ser i media, spesielt representert ved hip hop musikk, er også enorm. Hvorvidt dette skaper like stor avstand for gutter kan diskuteres, men fordi gutters selvbilde siste ti år er blitt dårligere er det vanskelig å utelukke en slik utvikling.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

8.2.2 Kropp – viktigere for jenter?

At gutter ikke er opptatt av kropp er en gammeldags og tradisjonell oppfatning på lik linje med at jenter er veldig fokusert på kropp. Dette er vesentlig fordi begge forhold i bunn og grunn kan dreie seg om en bestemt talemåte, eller diskurs om kroppen. Ulike kroppsforståelser tillater at jenter og gutter kommer med bestemte ytringer angående kropp og utseende, samtidig som det setter begrensinger for andre uttalelser. Eksempelvis er det tillatt for jenter å si de gjerne vil bli tynnere eller få større pupper, og for gutter å si de vil ha større magemuskler eller vil de være høyere. Selvfølgelig finnes det alltid unntak. En jente som er mye mindre enn sine jevnaldrende kan si hun gjerne ville vært høyere. Sannsynligvis er ikke jenter mer opptatt eller interessert i kropp enn gutter, de har bare et bedre utviklet språk og forståelsesreferanser for fenomenet.

Ung i Norge 1992 undersøkelsen viste at 42,5 prosent av jentene sier de kunne ønske at de var tynnere (Wichstrøm 1998), dette finner vi også igjen i 2002 undersøkelsen. Et tall som indikerer at nesten halvparten av alle jenter ikke er tilfreds med sin egen kropp. Når vi likevel har sett at verken gutter eller jenter syntes det er særlig lekkert med alt for tynne jenter, er det litt rart at så stor prosentandel vil være tynnere. Selve tallet sier ikke noe om hvor mye tynnere de vil være, men kun at mange ikke er fornøyd slik de er. Man kan alltså lure på om jentene svarer som de gjør ut fra sedvane eller etter andres forventninger, eller at andres forventninger er blitt internaliserte.

8.4 AVSLUTNING

Chatting og sosiale relasjoner på internett er veldig viktig for de fleste ungdommer, og mange bruker mye tid på å snakke med hverandre gjennom forskjellige populære internettsider. I oktober 2003 står det følgende i en artikkel i VG (Artikkel "Norske jenter legger ut egne sex-foto i VG 13.10.03"²⁵) "Det ligger nå over 28000 bilder på nettstedet. Over 900 av dem ligger i kategorien for «jentekropp» og over 2000 i kategorien for «guttekkropp»." (ibid.) Når jeg søker på sidene deres to år etterpå (31.oktober 2005) er det 397,226 bilder i søkemotoren. 12,818 bilder ligger i kategorien "jentekropp" og 25,211 bilder i kategorien "guttekkropp". Dette er en stor kvantitativ økning, og det interessante er at det er flest bilder av guttekkropper. Det kan virke som om kroppsbevissthet blant gutter er i endring.

²⁵ Artikkel hentet fra internettsidene til VG; <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=80190>

Fortsatt kan hvem som helst gå på Internett og legge ut utfordrende bilder av seg selv. Myndighetene har forsøkt å stanse deiligst.no og deres virksomhet – men uten å lykkes. Redd Barna og BarneVakten gikk 20. juni 2005 ut og anmeldte fem ulike nettsteder der barn og ungdom oppfordres til å legge ut erotiske bilder av seg selv (Artikkel ” Redd Barna og BarneVakten anmelder nettsteder for spredning av” på Redd Barnas internettsider²⁶), men det her enda ikke gitt noen resultater.

På tross av populære oppfatninger om at ungdom i dag har det mye verre enn tidligere unge og at kroppspresset er mer synlig enn det noen gang har vært, viser det seg altså at dette bildet ikke er så ensidig. Det er mange faktorer som påvirker selvbildet og kroppsbildet hos ungdom. Likevel mener jeg at det er viktig å ta barn og unge på alvor og gi dem mulighet og kunnskap til å fortolke massemedias inntrykk på en fornuftig måte.

²⁶ Artikkel hentet fra internettsidene til Redd Barna ; http://www.reddbarna.no/default.asp?V_ITEM_ID=5646.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Litteratur

Bakken, Anders (2003). *Minoritetspråklig ungdom i skolen : reproduksjon av ulikhet eller sosial mobilitet?* Norsk institutt for forskning om oppvekst velferd og aldring, Oslo.

Barland, Bjørn (1998). "Kroppens selvbyggere". I Finn Skårderud og Per Johan Isdahl (red.), *Kroppstanker : kropp, kjønn, idéhistorie*, s. 287 s. Universitetsforlaget, Oslo.

Bauman, Zigmunt (1997). *Postmodernity and its Discontents*. Polity Press, Cambridge.

Bauman, Zigmunt (2004). *Identity*. Polity Press, Cambridge.

Beck, Ulrich (1992). "How Modern is Modern Society?" *Theory, Culture & Society*, 9(2):163-169.

Bjerrum Nielsen, Harriet (2004). "Noisy girls - New subjectivities and old gender discourses". *Young : Nordic journal of youth research*, 12:9-30.

Blascovich, Jim og Joseph Tomaka (1991). "Measures of Self-Esteem". I John P. Robinson, Phillip R. Shaver og Lawrence S. Wrightsman (red.), *Measures of personality and social psychological attitudes*, s. xiv, 753 s. Academic Press, San Diego, California.

Blindheim, Trond (2004). *Forbruk : lyst, makt, iscenesettelse eller mening?* Cappelen Akademisk forlag, Oslo.

Bordo, Susan (1993). *Unbearable weight : feminism, Western culture, and the body*. University of California Press, Berkeley, California.

Bourdieu, Pierre (1995). *Distinksjonen - En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax Forlag, Oslo.

Bourdieu, Pierre (2000). *Den maskuline dominans*. Pax Forlag, Oslo.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Callewaert, Staf (1996). "Pierre Bourdieu". I Heine Andersen, Lars Bo Kaspersen og Willy Guneriusen (red.), *Klassisk og moderne samfundsteori*, s. 330-348. Hans Reitzel, København.

Cash, Thomas F. og Thomas Pruzinsky (2002). *Body image : a handbook of theory, research, and clinical practice*. Guilford Press, New York.

Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Polity Press, Cambridge.

Côté, J. E. (1996). "Sociological perspectives on identity formation: The culture-identity link and identity capital". *Journal of Adolescence* 19, 417-428.

Egidius, Henry (1996). *Psykologisk leksikon*. Tano Aschehoug, Oslo.

Ekenstam, Claes (1998). "En historie om manlig gråt". I Claes Ekenstam, Jonas Frykman, Thomas Johansson, Jari Kuosmanen, Jens Ljunggren og Arne Nillson (red.), *Rädd att falla : studier i manlighet*, s. 390 s. Gidlund, Stockholm.

Fauske, Halvor og Tormod Øia (2003). *Oppvekst i Norge*. Abstrakt forlag, Oslo.

Fog, Jette (1994). *Med samtalen som utgangspunkt : det kvalitative forskningsinterview*. Akademisk Forlag, København.

Foucault, Michel (1999). *Overvåkning og straff : det moderne fengsels historie*. (3. utg.). Gyldendal, Oslo.

Gauntlett, David (2002). *Media, gender and identity : an introduction*. Routledge, London.

Giddens, Anthony (1992). *The transformation of intimacy : sexuality, love and eroticism*. Polity Press, Oxford.

Giddens, Anthony (1996). *Modernitet og selvidentitet : selvet og samfundet under sen-moderniteten*. Hans Reitzels Forlag, København.

Giddens, Anthony (1997). *Sociology*. (3rd utg.). Polity Press, Cambridge.

Goffman, Erving (1963). *Stigma*. Penguin, Hammondswoth.

Goffman, Erving (1969). *The presentation of self in everyday life*. Penguin, London.

Goffman, Erving (1992). *Vårt rollespill til daglig : en studie i hverdagslivets dramatikk*. (Ny utgave). Pax, Oslo.

Grogan, Sarah (1999). *Body image : understanding body dissatisfaction in men, women and children*. Routledge, London.

Groven, Gøril (1999). *Hetereovennskap den moderne måten å gjøre det på? : en kvalitativ studie av vennskap mellom kvinne og mann*. Hovedoppgave i Sosiologi ved Universitetet, Oslo.

Grønmo, Sigmund (red.) (1996). *Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen*. Universitetsforlaget, Oslo.

Harter, Susan (1999). *The construction of the self : a developmental perspective*. Guilford Press, New York.

Harter, Susan (2000). "Is Self-Esteem Only Skin-Deep? The Inextricable Link Between Physical Apperance and Self-Esteem". *Reclaming Children and Youth. Academic Research Libary*, 133-138.

Haug, Frigga (1990). "Moralens tvekjønn". *Sosiologi i dag*, 3/1990:12-34.

Haug, Frigga (1999). *Female sexualization : a collective work of memory*. Verso, London.

Hauge, Mona-Iren (2002). *Kropp, klær, seksualitet : konstruksjoner av kjønn blant jenter i 12-14 års alderen*. Hovedoppgave i psykologi - Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Heggen, Kåre, Gry Paulgaard og Gunnar Jørgensen (2003). *De andre : ungdom, risikosoner og marginalisering*. Fagbokforlaget, Bergen.

Helland, Håvard (1997). *Etnisitet og skoletilpasning : en undersøkelse av norske, pakistanske og konfusianske Osloundommers skoleprestasjoner*. Hovedoppgave i Sosiologi, Universitetet i Oslo.

Helland, Håvard (2003). "Om å bruke statistikk i sosiologien". *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 44:529-553.

Imsen, Gunn (1992). "Praktisert av kvinner, formulert av menn". I Arnhild Taksdal, Karin Widerberg og Kristin Dale (red.), *Forståelser av kjønn*, s. s. 89-120. Ad notam Gyldendal, Oslo.

Kaspersen, Lars Bo (1996). "Anthony Giddens". I Heine Andersen, Lars Bo Kaspersen og Willy Guneriussen (red.), *Klassisk og moderne samfundsteori*, s. 397-412. Hans Reitzel, København.

Kraft, Pål, Solveig Breivik, Espen Røysamb og Ingrid Holsen (2001). "Kroppsbilde og depressive tanker: en longitudinell studie av ungdom i alderen 13-18 år." *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 42(2).

Krange, Olve (2004). *Grenser for individualisering : ungdom mellom ny og gammel modernitet*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi Universitetet i Oslo : Nova, Oslo.

Lien, Inger-Lise og Thomas Haaland (1998). *Vold og gjengatferd : en pilotstudie av et ungdomsmiljø : samarbeidsrapport*. Norsk institutt for by- og regionforskning,. NIBR/Ungdom mot vold, Oslo.

Lien, Marianne Inèz (2004). *Menn og slanking. En kvalitativ studie av maskulinitet, kropp, mat og helse. I møte med menn som opplever overvekt*. Hovedoppgave i Sosiologi ved Universitet i Oslo.

Lilleaas, Ulla-Britt (2004). "Maskulinitet, sport og forbudte følelser". *Kvinder, køn og forskning* 2-3 2004, 34-48.

Lilleaas, Ulla-Britt og Karin Widerberg (2001). *Trøtthetens tid*. Pax, Oslo.

Lindgren, Sven-Åke (1996). "Michel Foucault". I Heine Andersen, Lars Bo Kaspersen og Willy Guneriussen (red.), *Klassisk og moderne samfundsteori*, s. 314-329. Hans Reitzel, København.

Lorentzen, Jørgen (2004). *Maskulinitet : blick på mannen gjennom litteratur og film*. Spartacus, Oslo.

Lynne, Anita (2000). *Nyansenes makt : en studie av ungdom, identitet og klær*. (Årg. Nr. 4 - 2000). Statens institutt for forbruksforskning, Lysaker.

Mead, George Herbert og Charles W. Morris (1934). *Mind, self, and society : from the standpoint of a social behaviorist*. University of Chicago Press, Chicago.

Moi, Toril (1998). *Hva er en kvinne? : kjønn og kropp i feministisk teori*. Gyldendal, Oslo.

Mortensen, Nils (1996). "Amerikansk pragmatisme". I Heine Andersen, Lars Bo Kaspersen og Willy Guneriussen (red.), *Klassisk og moderne samfundsteori*, s. 120-132. Hans Reitzel, København.

Olaussen, Leif Petter (1998). "Kan menn si til kvinner at de er redde?" i *Samfunnsspeilet* - 12(1998)nr 2.

Repstad, Pål (1998). *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag (3. utg.)*. Universitetsforlaget, Oslo.

Rossholt, Nina (1990). *Madonna og muskler : kjønn og kropp i ungdomsklubben*. Hovedoppgave i Sosiologi ved Universitetet, Oslo.

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Rossow, Ingeborg & Bø, Anne Kristin (2003). *Metoderapport for datainnsamlingen til Ung i Norge 2002*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA 2003, Oslo.

Seidler, Victor J. (1997). *Man enough : embodying masculinities*. Sage, London.

Shilling, Chris (1993). *The body and social theory*. Sage, London.

Silverman, David (2001). *Interpreting qualitative data : methods for analysing talk, text and interaction*. (2nd utg.). Sage, London.

Simmel, Georg (1990). "Moten". i *Sosiologi i dag*, 2/1990.

Skog, Ole-Jørgen (1998). *Å forklare sosiale fenomener : en regresjonsbasert tilnærming*. Ad notam Gyldendal, Oslo.

Skårderud, Finn (1998). "Idéhistorier om kroppen". I Finn Skårderud og Per Johan Isdahl (red.), *Kroppstanker: kropp, kjønn, idéhistorie*, s. 53-73. Universitetsforlaget, Oslo.

Soest, Tilmann von (2004). *Irreversible appearance modifications : an empirical study on factors predicting cosmetic surgery*. T. von Soest, Oslo.

Thagaard, Tove (1998). *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget, Bergen-Sandviken.

Tiggemann, Marika (2004). "Body image across the adult life span: Stability and change". *Body Image* 1 (2004), 29-41.

Turner, Bryan S. (1996). *The body and society : explorations in social theory*. (2nd utg.). Sage Publications, London.

Undheim, Johan Olav (1996). *Innføring i statistikk og metode for samfunnsvitenskapelige fag*. (2. utg.). Universitetsforlaget, Oslo.

Wichstrøm, Lars (1995). "Harter's Self-Perception Profile for Adolescents: Reliability, Validity, and Evaluation of the Question Format". *Journal of Personality Assessment* 65(1), 100-116.

Wichstrøm, Lars (1996). "Psykisk utvikling i ungdomstida". I Tormod Øia (red.), *Ung på 90-tallet*, s. s. 29-58. Cappelen akademisk forlag : Ungforsk, Oslo.

Wichstrøm, Lars (1998). "Self-concept development during adolescence. Do American truths hold for Norwegians?" I Anna Louise von der Lippe og Eva Elisabeth Aspaas Skoe (red.), *Personality development in adolescence : a cross national and life span perspective*, s. XVII, 218 s. Routledge, London.

Wichstrøm, Lars (2002). "Ung i Norge". *Norsk forening for epidemiologi, 2002; 12 (3): 231-237*.

Widerberg, Karin (1995). *Kunnskapens kjønn : minner, refleksjoner og teori*. Pax, Oslo.

Widerberg, Karin (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt : en alternativ lærebok*. Universitetsforlaget, Oslo.

Aas, Hanne K. (2003). *Lille speil på veggen der... -en teoretisk og empirisk studie av forholdet mellom selvoppfatning, kjønn og kropp*. Upublisert Hovedoppgave til profesjonsstudiet i pedagogikk, Pedagogisk forskningsinstitutt, Det Utdanningsvitenskapelige Fakultet, Universitetet i Oslo.

Alle kilder i denne oppgaven er oppgitt!

Antall ord i oppgaven: 40 374

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Vedlegg 1: Intervjuguide

Innledning

Alder
Skole/ jobb
Boforhold

Selvbilde

1. Hvordan ville du beskrevet/forklart hva selvbilde er? (Hva tenker du når jeg sier selvbilde?)
2. Hvordan vil du beskrive ditt selvbilde? (/beskrive deg selv/ hvordan du er?)
- Føler du at du har godt/dårlig selvbilde? (hvorfor/hvorfor ikke)
3. Føler du at du kan være deg selv?
Sammen med vennene, foreldre, andre...??
4. **Hva** tror du påvirker ditt selvbilde?
5. Er det viktig for deg å være pen/populær/vellykket?
- Blant det samme kjønn?
- Blant det motsatte kjønn? (er det ene viktigere enn det andre++)
6. Føler du at du har press og forventninger til hvordan du skal være?
Eller hvordan du skal oppfatte deg selv?(tenke om deg selv)
7. Tror du at du blir påvirket av hva andre mener om deg?
8. **Hvem** tror du påvirker ditt selvbilde?
Tror du at du blir påvirket av folk som er;
- **kjente/kjendiser**? (Musikere, skuespillere, kjendiser og lignende)
- eller andre du kjenner? (Venner? Foreldre?)
9. Kan du tenke deg noen ting som kan gjøre at du får **bedre** selvbilde?
10. Kan du tenke deg noen ting som kan gjøre at du får **dårligere** selvbilde?
11. Hva betyr andres reaksjoner for at du skal føle deg **vel** (bra) med deg selv?
- Kan du beskrive en slik *situasjon*?
12. Hva betyr andres reaksjoner for at du skal føle deg **uvel** (dårlig) med deg selv?
- Kan du beskrive en slik *situasjon*?

Kropp

13. Føler du at du er opptatt av kropp? (din?/ andres?)
(- på hvilken måte?)
14. Hva tror du påvirker dine holdninger til kroppen din? (hvem/hvorfor)
- når det gjelder utseende?
- oppførsel? (kroppsspråk, nærhet til andre)
16. Hva tror du *andre* tenker om ditt utseende?
(- hvordan føles det/ hvordan får det deg til å føle?)

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

17. På hvilke måter kan en være opptatt av hvordan kroppen ser ut?
 - +Jentekropper?
 - +Guttekropper?
 - Hva slags form?
 - Hva kroppen klarer [fysisk]?
18. Hva syntes du om ditt eget utseende?
19. Om du skulle forandre noen på kroppen din, hva ville det være?
20. I hvilke situasjoner føler du deg uvel med ditt utseende og din kropp?
 - Kan du beskrive en slik situasjon?
21. I hvilke situasjoner føler du deg vel med ditt utseende og din kropp?
 - Kan du beskrive en slik situasjon?

Samfunn

22. Bryr du deg om hva andre mener om deg?
 - Kan du gi eksempel?
22. Tror du kropp og utseende er like viktig for gutter som for jenter?
23. Snakker du med noen om kropp? (din kropp, andres kropper, kropp generelt)
 - Hvem snakker du med?
 - Hva snakker dere om?
24. Hva syntes du om de kroppene du ser i;
 - Blader og ungdomsmagasiner?
 - Musikk/ musikkvideoer?
 - TV/ filmer? (Osv.)

Vedlegg 2: Informasjonsbrev til foresatte

Cathrine Stag
Adresse
0123 Oslo

Oslo: 10. januar 2004

Tlf: 98765432

e-post: cathrine.stag@nova.no

Informasjonsskriv til foreldre og foresatte

Mitt navn er Cathrine Stag, og jeg er hovedfagsstudent ved Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo. Jeg holder på å skrive hovedfagsoppgave i sosiologi og det er i den forbindelse jeg ønsker å intervjuere deres barn. Jeg er interessert i å undersøke hvordan ungdom oppfatter sitt eget selvbilde i forhold til kropp og identitet. Jeg ønsker å se nærmere på eventuelle motsetninger eller overensstemmelser i forhold til vanlige fremstillinger av ungdom. For å finne ut av dette, ønsker jeg å intervjuere en del gutter og jenter i alderen seksten til atten år.

Jeg har utarbeidet en intervjuguide og spørsmålene jeg vil stille kommer til å dreie seg om temaer som familieforhold, skoleforhold, venner og samfunn. Jeg kommer til å spørre om hvordan en kan forstå selvbilde og identitet. Deriblant om forhold til kropp, syn på trening og slanking, og andre kroppsuttrykk. Intervjuene vil ta omtrent en time, samtalen vil bli tatt opp på bånd og skrevet ut på PC i en anonymisert form.

Deltakelsen er frivillig, og når som helst er det mulig å trekke seg ut fra prosjektet, og dette medfører ingen erstatnings- eller begrunnelsesplikt. Jeg er underlagt taushetsplikt og alle data vil bli behandlet konfidensielt. Når prosjektet er avsluttet vil alle opplysninger være anonymisert slik at ingen opplysninger som fremkommer i sluttrapporten kan tilbakeføres til enkeltpersoner. Prosjektet beregnes å være ferdig i løpet av 2004. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Hovedveilederen min på oppgaven er Ulla-Britt Lilleaas som er forsker ved ISS (Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, UiO).

Jeg håper du er positiv til deltakelse i et slikt intervju.

Med vennlig hilsen
Cathrine Stag

Om det er noe du lurer på kan du ringe meg på tlf; 98765432

"Jeg tenker ikke noe spesielt om kroppen min egentlig"

Vedlegg 3: Informasjonsbrev til informantene

Cathrine Stag,
Adresse
0123 Oslo

Oslo: 10. januar 2004

Tlf: 98765432
e-post: cathrine.stag@nova.no

INFORMASJONSSKRIV

Du har sagt ja til å delta i min hovedfagsprosjekt "Selvbilde hos ungdom gjennom et kroppslig perspektiv", og i den sammenheng vil du trenge litt bakgrunnsinformasjon om prosjektet og hva det innebærer å bli intervjuet.

Mitt navn er Cathrine Stag, og jeg er hovedfagsstudent ved Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo. Jeg holder på å skrive en hovedfagsoppgave i sosiologi, og i den forbindelse ønsker jeg å intervju deg. Jeg er interessert i å undersøke hvordan ungdom oppfatter sitt eget selvbilde i forhold til kropp og identitet. Jeg ønsker å se nærmere på eventuelle motsetninger eller overensstemmelser i forhold til vanlige fremstillinger av ungdom. For å finne ut av dette ønsker jeg å intervju noen jenter og gutter i alderen seksten til atten år.

Spørsmålene vil mest dreie seg om meninger om ulike typer temaer som familieforhold, skoleforhold, venner og samfunn. Jeg kommer til å spørre om hvordan du forstår selvbilde og identitet. Hvilket forhold du har til din kropp, ditt syn på trening og slanking, eller andre kroppsuttrykk. Intervjuene vil ta omtrent en time, samtalen vil bli tatt opp på bånd og skrevet ut på PC i en anonymisert form.

Det er frivillig å være med, og du kan når som helst trekke deg ut fra prosjektet. Selv om du gjør det medfører det ingen erstatnings- eller begrunnelsesplikt. Jeg er underlagt taushetsplikt og alle data vil bli behandlet konfidensielt. Ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Når prosjektet er avsluttet vil alle opplysninger være anonymisert slik at ingen opplysninger som fremkommer i sluttrapporten kan tilbakeføres til enkeltpersoner. Prosjektet beregnes å være ferdig i løpet av 2004. Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste. Hovedveilederen min på oppgaven er Ulla-Britt Lilleaas som er forsker ved ISS (Institutt for Sosiologi og Samfunnsgeografi, UiO).

Jeg håper du er villig til å være med på et slikt intervju.

Med vennlig hilsen
Cathrine Stag

Om det er noe du lurer på kan du ringe meg på tlf; 98765432
Eller send meg en SMS eller e-post, så tar jeg kontakt med deg!

Vedlegg 4: Prosjektbeskrivelse – Prosjektgodkjenning fra NSD

<h2>Prosjektbeskrivelse</h2>

Behandlingsansvarlig:

Ulla-Britt Lilleaas

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo

Postboks 1096 Blindern

0317 OSLO

Daglig ansvar/prosjektleder:

Cathrine Stag

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo

Postboks 1096 Blindern

0317 OSLO

10682 Ungdom og selvbylde

Formålet med prosjektet er å frembringe en dypere forståelse av begrepene selvbylde og kroppsbylde hos ungdom.

Utvalget vil bestå av seks ungdommer i alderen 16-18 år. Disse vil bli rekruttert ved hjelp av leder ved et fritidssenter, som vil opprette førstegangskontakt med ungdommene, i samarbeid med daglig ansvarlig. Etter dette første møtet med hver av informantene vil det bli utdelt informasjonsskriv, et til dem selv og et som de tar med hjem til foresatte.

Informasjon om alle sider ved prosjektet gis muntlig og skriftlig til ungdommene, og skriftlig til foresatte. Det innhentes aktivt samtykke fra ungdommene, og passivt samtykke fra foresatte.

Datainnsamlingen vil foregå gjennom intervjuer. Intervjuene vil i stor grad dreie seg om ungdommenes selvpåfatning i forhold til egen kropp. Temaer som fremkommer dels av intervjuguiden, dels av informasjonsskriv, inkluderer familie- og skoleforhold, selvbylde og idealer, selvtillit, kropp og utseende, kroppsfokusering i samfunnet, trening og slanking, og forventninger fra andre på utseende og oppførsel mv. Det vil også bli innhentet bakgrunnsopplysninger i form av alder, klasseserier/arbeid og boforhold.

I prosjektet kan det komme til å behandles sensitive personopplysninger om helseforhold (POL §2 pkt. 8 c) og/eller seksuelle forhold (POL §2 pkt. 8 d). Det er tatt høyde for dette gjennom at intervjuene blir tatt opp på analogt lydopptak, og at ved transkribering av intervjuer på pc blir alle personopplysninger anonymisert. Transkripsjonene oppbevares/behandles på pc i nettverkssystem.

Lydbånd som ikke allerede er slettet etter transkribering vil bli slettet ved prosjektslutt. Prosjektet beregnes avsluttet 31.12.2004.

Personvernombudets vurdering er basert på prosjektleders opplysning at det ikke skal behandles sensitive opplysninger om helseforhold som er konsesjonspliktige etter §33.